

Når det gjelder som mest

*En studie av tillit til myndigheter for å
håndtere terrorangrep i Norge*

UNIVERSITET I BERGEN

INSTITUTT FOR SAMMENLIGNENDE POLITIKK

Kristian Sonnenberg

Masteroppgave

Vår 2015

Abstract

The purpose of this thesis is to examine to what extent trust in authorities' ability to handle a terrorist attack can be explained by policy distance.

The level of trust in political institutions in Norway is generally higher than in most other countries. But trust related to preparedness against terrorism has been low after the July 22, 2011 attacks. Therefore this study introduces a new dependent variable: *Trust in authorities' ability to handle terrorist attacks*. Building on previous studies of trust in crisis management, this study focuses on political factors in the explanation of variations in trust. It applies descriptive statistics and regression analysis to 2013- and 2014-data from the Norwegian Citizenship Panel, testing three hypotheses related to policy distance. The main goal of this thesis is to determine the relative explanatory power of: 1) vote for one of the parties in cabinet, 2) satisfaction with incumbent cabinet, and 3) satisfaction with democracy, on peoples trust in authorities' ability to handle a terrorist attack.

The main finding of this study is that trust can only to a limited extent be explained by policy distance. Trust varies among voters of the main political parties, but the dissimilarities does not stem from winners and losers of governing power. Neither voting for one of the parties in cabinet, nor being satisfied with the incumbent cabinet, does significantly affect trust positively. Variations in trust can mostly be explained by the third hypothesis. Trust in authorities' ability to handle a terrorist attack is significantly higher among individuals who are satisfied with the way democracy works.

Forord

Fullføringen av dette prosjektet markerer slutten på flotte år i Bergen. Det er vemodig at dagene som student ved Universitetet i Bergen og Institutt for sammenlignende politikk nå er over.

Først og fremst ønsker jeg å takke min veileder, Jonas Linde, for gode innspill, verdifulle tilbakemeldinger og oppmuntrende ord gjennom hele prosessen.

Videre ønsker jeg å takke Jacob Aars og Lise Hellebø Rykkja for å ha vist interesse for mitt prosjekt helt fra starten, og for gjennomlesing og gode tilbakemeldinger på utdrag fra studien. Dette har tilført studien viktige perspektiver den ikke kunne vært foruten. Jeg ønsker også å takke Per Læg Reid for gode tips i oppstartsfasen av prosjektet.

Jeg ønsker å takke Norsk Medborgerpanel ved styringsgruppen for å tildele meg Medborgerpanelets masterstipend. Jeg vil spesielt takke Elisabeth Ivarsflaten og Lise Lund Bjånesøy for tidkrevende arbeid med gjennomlesning av oppgaven og for gode tilbakemeldinger på arbeidet. Jeg vil også takke Sveinung Arnesen for mange nyttige avklaringer rundt bruk av dataene. Det er inspirerende å se forskningen som allerede har kommet som et resultat av Medborgerpanelet. Potensialet for videre utvikling er enormt.

Takk til kull 2013. Dere er en flott gjeng! Minnene fra studieturen til Praha og endeløse lunsjpauser med BT-Quiz er gode å ha med seg på veien videre.

Kristian Sonnenberg

Bergen, Mai 2015

Innhold

Abstract	i
Forord.....	ii
Liste over tabeller.....	v
Liste over figurer	vi
1. Innledning	1
1.1 Studiens samfunnsmessige nytteverdi	2
1.2 Studiens bidrag til eksisterende litteratur.....	4
1.3 Oppgavens struktur	5
2. Teori.....	6
2.1 Tillit, kriser og terrorisme	6
2.1.1 Tillit.....	6
2.1.2 Kriser og terrorisme	8
2.1.3 Terrorangrep i kriseklassifikasjoner.....	8
2.2 Tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner	11
2.2.1 Spesifisitet og objekt	11
2.2.2 Valg av rotkonsept - Et spørsmål om tidsperspektiv og usikkerhet.....	13
2.2.3 Regularitet og påvirkningsmulighet.....	14
2.2.4 Konseptuelt rammeverk	15
2.3 Funksjonen til tillit i krisesituasjoner.....	17
2.4 Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep	18
2.4.1 Eksisterende litteratur om forebygging og håndtering av kriser	18
2.4.2 Hypoteser - Politisk distanse	19
2.4.3 Kontrollvariabler	25
2.4.4 Oppsummering: Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep	29
3. Metode	30
3.1 Kvantitativ tilnærming	30
3.2 Deskriptiv analyse	31
3.3 Regresjonsanalyse	32
3.3.1 Valg av regresjonsmodell - lineær regresjon.....	32
3.3.2 Sannsynlighetsvekter og robuste standardfeil.....	33
3.3.3 Forutsetninger for regresjonsanalysen	34
4. Data og operasjonalisering	37
4.1 Kontekstuelle betingelser.....	37
4.2 Data.....	38

4.2.1 Behov og tilgjengelighet	38
4.2.2 Representativitet og vekting.....	40
4.3 Avhengig variabel: Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.....	43
4.3.1 Reliabilitet	44
4.3.2 Validitet.....	45
4.4 Forklaringsvariabler	45
4.4.1 Hypoteser	45
4.4.2 Kontrollvariabler	48
5. Analyse	50
5.1 Deskriptiv analyse: Tillit til myndigheter og krisehåndtering.....	50
5.2 Deskriptiv analyse: Hypoteser	55
5.2.1 H1: Stemme til regjeringsparti	55
5.2.2 H2: Tilfredshet med regjeringen	58
5.2.3 H3: Tilfredshet med demokratiet	60
5.2.4 Oppsummering av den deskriptive analysen.....	61
5.3 Regresjonsanalyse	62
5.3.1 Politiske variabler.....	62
5.3.3 Demografi, mediebruk og tillit til krisehåndteringsaktører.....	65
5.3.4 Modellsammenligning 2013-2014	67
5.3.5 Modellsammenligning – Fire ulike krisesituasjoner	68
5.3.6 Oppsummering av resultatene fra regresjonsanalysen	71
5.4 Diskusjon av hypotesene	72
5.4.1 H1: Stemme til regjeringsparti	72
5.4.2 H2: Tilfredshet med regjeringen	75
5.4.3 H3: Tilfredshet med demokratiet	77
6. Konklusjon.....	80
6.1 Sammendrag av resultatene fra studien.....	80
6.2 Implikasjoner av studien og anbefalinger til videre forskning.....	83
Litteratur.....	85
Appendiks	94

Liste over tabeller

Tabell 1: Krisens årsak og faser	9
Tabell 2: Konseptuelt rammeverk for studien	15
Tabell 3: Sammenligning populasjon og nettoutvalg - aldersgrupper	40
Tabell 4: Sammenligning populasjon og nettoutvalg - kjønn, alder og utdanning	41
Tabell 5: Sammenligning – utvalg, vektet utvalg og valgresultat	42
Tabell 6: Operasjonalisering av kontrollvariabler	49
Tabell 7: Stemme storingsvalget 2013 og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep ..	57
Tabell 8: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, hypoteser..	62
Tabell 9: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, politiske variabler.....	63
Tabell 10: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, med kontrollvariabler	65
Tabell 11: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, 2013-2014	67
Tabell 12: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheters krisehåndtering, sammenligning fire krisesituasjoner.....	69

Liste over figurer

Figur 1: Gundels rammeverk for kriser, påvirkningsmulighet og forutsigbarhet	10
Figur 2: Eastons og Norris' rammeverk	12
Figur 3: Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep	29
Figur 4: Skjerm bilde av survey spørsmål – tillit til myndigheters krisehåndtering	43
Figur 5: Tillit til parlament, domstoler og politi, utvalgte europeiske land	50
Figur 6: Tillit til sentrale myndighetsinstitusjoner i Norge	51
Figur 7: Tillit til myndigheter for å håndtere ulike krisesituasjoner	52
Figur 8: Tillit til at myndighetene kan forhindre nye, store terrorangrep	53
Figur 9: Tillit til myndigheter for å håndtere ulike krisesituasjoner, sammenligning.....	54
Figur 10: Stemme til regjeringspartiene (Høyre eller Frp) og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013 og 2014).....	55
Figur 11: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep	56
Figur 12: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tilfredshet med regjeringen	58
Figur 13: Tilfredshet med regjeringen og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013)	59
Figur 14: Tilfredshet med regjeringen og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2014)	59
Figur 15: Tilfredshet med demokrati og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013)	60
Figur 16: Tilfredshet med demokrati og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2014)	61
Figur 17: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tilfredshet med demokrati	74

1. Innledning

Et terrorangrep er en svært alvorlig krisesituasjon som kan forårsake langvarige skader på samfunnet. Skulle et terrorangrep finne sted, er myndighetenes *håndtering* av situasjonen avgjørende for å begrense skadevirkningene. Rapporten til 22. juli-kommisjonen avdekket betydelige svakheter og mangler i norske myndigheters håndtering av terrorangrep. Konklusjonene fra rapporten bidro til å svekke befolkningens tillit til myndighetenes krisehåndtering. PST har vurdert sannsynligheten for nye terrorangrep mot Norge som høy.

Denne studien tar ikke sikte på å besvare alle de uløste spørsmålene tilknyttet krisehåndtering i Norge. Studiens utgangspunkt er at *tillit* er nødvendig for å sikre god håndtering av kriser. Norge har høye nivå av politisk tillit, men tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep har vært betydelig lavere. Det gjør det interessant å undersøke hva som forklarer variasjoner i tillit. Tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep er ikke blitt forsket på tidligere, men får hovedfokuset i denne studien.

Eksisterende forskning viser at politiske faktorer kan bidra til å forklare variasjoner i tillit til myndighetenes krisehåndtering (Fimreite, Christensen og Lægreid 2014), men forskningen på området er begrenset. Denne studien utformer tre hypoteser relatert til politisk distanse for å forklare variasjoner i tillit. Hypotesene hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med: 1) stemme til regjeringsparti 2) tilfredshet med regjeringen, og 3) tilfredshet med demokratiet.

Problemstillingen for studien er følgende:

I hvilken grad forklarer politisk distanse tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep?

For å belyse problemstillingen, blir et kvantitativt opplegg benyttet. De tre hypotesene testes ved bruk av nye data fra Norsk Medborgerpanel, hovedsakelig fra 2014. Hypotesene utforskes først gjennom en deskriptiv analyse og testes deretter gjennom regresjonsanalyse. I regresjonsanalysen blir også andre faktorer, som kan påvirke tillit til myndigheters krisehåndtering, kontrollert for.

1.1 Studiens samfunnsmessige nytteverdi

Det er flere uløste spørsmål tilknyttet krisehåndtering i Norge. Denne studien tar ikke sikte på å besvare alle disse. Denne studien fokuserer på *tillit*, som er avgjørende i myndigheters håndtering av krisesituasjoner. Mer spesifikt fokuserer studien på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. En slik studie vil kunne være av samfunnsmessig nytte. Det er flere grunner til dette.

Kunnskap om relasjonen mellom tillit og samfunnssikkerhet er tiltrengt. Programplanen for forskningsprosjektet SAMRISK II¹ slår fast at «det trengs mer kunnskap om hva tillit er, om hvilken relasjon tillit har til samfunnets sikkerhet, og hvordan den kan styrkes». (Norges Forskningsråd 2013: 6). Også i sluttrapporten til det første SAMRISK-prosjektet blir det fremhevet at forholdet mellom *sikkerhet og tillit* bør forskes nærmere på (Norges Forskningsråd 2011: 48).

Tillit og aksept er nødvendig for alle demokratiske myndigheter, men er ekstra viktig når kriser håndteres. Det er fordi kriser innebærer oppgaver som ikke er del av noen rutine og krever umiddelbar handling (Christensen, Fimreite og Lægreid 2014: 217). Tillit har en viktig *funksjon* i krisesituasjoner. Befolkningen reagerer raskere på krisekommunikasjon dersom de har tillit til avsenderen (Longstaff og Yang 2008: 13). Tillit til eksisterende hjelpeapparat bidrar til at individer selv tar konstruktive valg, noe som var en avgjørende faktor for at helse- og redningsaksjonen i Oslo 22. juli var vellykket. (NOU 2012:14).

Norske myndigheters håndtering av terrorangrep har forbedringspotensial, og tilliten til Norges terrorberedskap er lav². Rapporten fra 22. juli-kommisjonen avdekket svakheter og mangler både operativt, administrativt og politisk (NOU 2012). Rapporten fra aksjonen «OP Sommer» avdekker at det fremdeles er mangler i norske myndigheters terrorberedskap (Politidirektoratet 2014). Konklusjonene fra 22. juli-rapporten påvirket befolkningens tillit til myndighetenes krisearbeid negativt (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013: 252). Tilliten tilknyttet terrorberedskap er betydelig lavere enn mer generell tillit (Steen Johnsen, Enjolras

¹ Forskningsprosjektet «Program for samfunnssikkerhet – SAMRISK II» er et forskningsprosjekt på samfunnssikkerhet initiert av Justis- og beredskapsdepartementet og ledet av Norges Forskningsråd. Programmet bygger videre på kunnskapsgrunnlaget fra det første SAMRISK-programmet (2006-11) (Norges Forskningsråd 2013: 2)

² Tilliten til norske myndigheters terrorberedskap var lav i forkant av denne studien (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013: 252), og ved denne studiens første måletidspunkt.

og Staksrud 2014: 62). Lav tillit tilknyttet en svært viktig oppgave, gjør det interessant med en studie som forsøker å forklare variasjonene i tillit.

Terrortrusselen mot Norge er alvorlig. PST anslo i november 2014 at det er mellom 60 og 90 prosent sjanse for et terroranslag mot Norge i løpet av 2015 (Hultgreen 2014). Risikoen knyttes til et voksende islamistisk miljø på Østlandet, norske fremmedkrigere i Syria og Irak, og den norske deltakelsen i koalisjonen mot IS (PST 2014a; PST 2014b). I juli 2014 valgte PST å gå ut med informasjon om at «personer med tilknytning til en ekstrem islamistisk gruppe i Syria kunne ha til hensikt å gjennomføre en terrorhandling i Norge» (PST 2014c). Situasjonen førte til skjerpet beredskap i en uke og et stort medietrykk (Politidirektoratet 2014). Terrorangrepene i Paris og København i januar og februar 2015 viser at faren for terror i Europa er reell.

Medienes skildring av tillit til myndigheters terrorberedskap er utilstrekkelig. Gjentatte ganger har mediene belyst tillit til terrorberedskap gjennom spørreundersøkelser. Undersøkelsene har imidlertid vært gjennomført på tidspunkt, og spørsmålene har vært formulert på en slik måte, at faren for «framing effekter» har vært stor³. VGs artikkel «Tilliten synker» i februar 2015 kan tjene som eksempel. Artikkelen var bygget rundt en negativ differanse på snaut 11 prosentpoeng mellom juli 2014, da politiet var åpne om en mulig trussel og februar 2015, like etter terrorangrepene i København (Ertesvåg 2015). Resultatforskjellen mellom de to undersøkelsene kan trolig si like mye om *de ulike kontekstene* de er stilt i som ulik vurdering av myndighetenes krisehåndtering. Det er derfor behov for en studie som er tydelig på hvilken kontekst den finner sted i og på hvilke faktorer som kan påvirke resultatet.

³ Konteksten spørsmålet blir stilt i, og måten det blir formulert på, danner et rammeverk for respondenten. Rammeverket, har vist seg å ha effekt på respondentenes rangering av alternativer. Effekten er kjent som «framing effect» (Chong og Druckman 2007).

1.2 Studiens bidrag til eksisterende litteratur

Det finnes allerede en omfattende litteratur som forklarer variasjoner i tillit til myndigheter. Studier av krisehåndtering er også betydelige i antall. Målet med denne studien er å bidra til disse forskningsfeltene innholdsmessig og teoretisk. Det gjør den forhåpentligvis på flere måter.

Studien bidrar til forskningsfeltet ved å sette fokus på en *ny avhengig variabel*. Som nevnt finnes det en omfattende litteratur både på tillit til myndigheter og på krisehåndtering. Det er imidlertid få kjente studier som kombinerer disse perspektivene og forklarer variasjoner i *tillit til myndighetenes krisehåndtering*. Et unntak er Christensen, Fimreite og Læg Reid (2014) forklarer variasjoner i befolkningens tillit til myndighetenes håndtering av tre krisesituasjoner⁴. Det er imidlertid ingen eksisterende studier som undersøker tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep⁵. Ved å sammenligne forklaringer på tillit tilknyttet fem ulike krisesituasjoner, viser denne studien også hvordan forklaringer på tillit til terrorhåndtering skiller seg fra forklaringer på tillit tilknyttet andre krisesituasjoner.

I denne studien utvikles et *nytt konseptuelt rammeverk*. Hensikten er å vise hvordan tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep skiller seg fra andre nærliggende konsepter. Konseptene sorteres systematisk inn i et rammeverk som vektlegger objekt og tidsperspektiv. Forholdet mellom konseptene og hvordan de kan påvirke hverandre diskuteres også. Rammeverket bygger videre på arbeidene til Easton (1965) og Norris (1999a). Det konseptuelle rammeverket benyttes også for å argumentere for at tillit er et hensiktsmessig konsept i forskning på krisehåndtering.

Denne studien benytter et *nytt teoretisk forklaringsrammeverk* for å forklare tillit til myndigheters krisehåndtering. Rammeverket består av tre hypoteser relatert til politisk distanse⁶. Studien til Christensen, Fimreite og Læg Reid viste at politiske variabler kan ha stor forklaringskraft på tillit til myndigheters krisehåndtering (2014). Denne studien introduserer to nye hypoteser relatert til politisk distanse for å forklare tillit til terrorhåndtering. Studien

⁴ Christensen, Fimreite og Læg Reid (2014) undersøker naturskapt krise, samferdselsulykker og epidemier.

⁵ Noen forskjeller i tillit til å *forhindre* terrorangrep mellom ulike grupper presenteres kort i rapporten «Ytringsfrihet i Norge», (Steen Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014). Rapporten omtales i seksjon 2.4.

⁶ Den første av hypotesene i rammeverket har blitt benyttet til å forklare tillit til myndigheters krisehåndtering tidligere (Christensen, Fimreite og Læg Reid 2014: 219)

belyser i utvidet grad hvilken effekt partipreferanser kan ha på tillit. Målet er å utvide dagens kunnskap, og komme frem til en mer detaljert forklaring på hvilken effekt politiske variabler har på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

Nye data benyttes for å besvare problemstillingen. Dataene som benyttes i analysen er hentet fra Norsk Medborgerpanel runde 1 og 3. De er samlet inn høsten 2013 og høsten 2014. Surveyundersøkelsen inneholder informasjon om en ny regjering, den første som Fremskrittspartiet er med i. Det vil derfor være interessant å se hvor robuste funnene fra studier gjort under tidligere regjeringer er i denne nye konteksten.

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av seks kapitler. I kapittel 2 blir sentrale begreper som benyttes i studien diskutert. En diskusjon av forskningskonseptet leder frem til et konseptuelt rammeverk. Her blir det eksplisitt gjort rede for hvordan tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep passer inn i feltet av nærliggende konsepter og referansegrupper. Her argumenteres det også for at «tillit» er et hensiktsmessig konsept i studiet av krisehåndtering og for at tillit kan ha en funksjon i krisesituasjoner. En kortfattet oversikt over eksisterende forskning presenteres, før det teoretiske rammeverket og de tilhørende hypotesene diskuteres.

I det tredje kapittelet presenteres det metodiske opplegget for studien. Valget med å benytte en kvantitativ tilnærming blir gjort rede for. Deretter diskuteres de metodiske verktøyene som benyttes for å teste hypotesene, deskriptiv analyse og regresjonsanalyse. Utfordringer med de valgte verktøyene, forutsetninger for regresjonsanalysen og robusthetstester presenteres også. I kapittel 4 blir operasjonaliseringene av hypotesene og kontrollvariablene presentert, men aller først blir konteksten studien finner sted i belyst. En diskusjon av databehov og tilgjengelighet konkluderer med at dataene fra Norsk Medborgerpanel er best egnet til analysen.

I kapittel 5 presenteres resultatene fra analysen. Først presenteres den deskriptive analysen for å gi et grundig innblikk i variasjoner i tillit til myndigheters evne til å håndtere terrorangrep. Deretter presenteres den statistiske hypotesetestingen. Kapittelet avsluttes med en diskusjon av resultatene opp mot de formulerte hypotesene. I kapittel 6 presenteres konklusjonene fra studien, en kort oppsummering av funnene og implikasjoner av studien blir diskutert.

2. Teori

I denne studien undersøkes tillit til myndighetenes håndtering av en bestemt krise, et terrorangrep. Fenomenet diskuteres hyppig i mediene og har vært gjenstand for en rekke meningsmålinger. Likevel er det ingen kjente studier som har tatt for seg *hva som forklarer variasjoner* i tillit til myndighetenes håndtering av denne viktige oppgaven. Det finnes derfor lite spesifikk teori for å forklare disse variasjonene. Denne studien følger arbeidet til Christensen, Fimreite og Lægreid, som tar utgangspunkt i mer generelle teorier om politisk tillit og vurderinger av myndighetenes oppgaveløsning når de forklarer tillit tilknyttet krisehåndtering (2014: 217). Studien avviker fra undersøkelsene til Christensen, Fimreite og Lægreid ved at den inkluderer to nye hypoteser tilknyttet politisk distanse og rapporterer om tillit for hver enkelt velgergruppene.

I dette kapitlet presenteres det teoretiske rammeverket og de tilhørende hypotesene, men først blir sentrale begreper benyttet i denne studien gjort rede for. Forståelsen av hvordan forskningskonseptet passer inn i feltet av nærliggende konsepter og referansegrupper blir eksplisitt gjort rede for gjennom et nytt konseptuelt rammeverk. Rammeverket bygger videre på arbeidene til Easton (1965) og Norris (1999a). Det blir også argumentert for at tillit er et hensiktsmessig hovedkonsept i studier av krisehåndtering og hvilken *funksjon* tillit kan ha i krisesituasjoner.

2.1 Tillit, kriser og terrorisme

I denne seksjonen diskuteres studiens forståelse av tillit, kriser og terrorisme, samt hvordan terrorangrep plasserer seg i klassifiseringer av ulike typer kriser.

2.1.1 Tillit

Tillit er et sentralt konsept i denne studien, og bør derfor gjøres nærmere rede for. Tillit var aldri en del av hovedretningen i sosiologi og er derfor et noe omstridt begrep. I litteraturen pågår det fremdeles diskusjoner om hvordan begrepet skal defineres og forstås (Luhmann 2000: 94; Bouckaert, Van de Walle, Maddens og Kampen 2002: 10). Et hyppig problem i litteraturen er at tillit defineres for snevert slik at begrepet kun beskriver avgrensede sosiale situasjoner og felt (McKnight og Chervany 2001: 27). For å unngå en for snever definisjon i

denne studien, vektlegges to elementer som står sentralt i svært mange definisjoner av tillit, *usikkerhet* og *andres handlinger*.

Usikkerhet står sentralt i forståelsen av tillit (Gambetta 1988: 218). Gamson hevder at tillit handler om sannsynligheten for at et ønsket utfall skal finne sted (1968: 54). Det innebærer også en risiko for at et uønsket utfall kan finne sted. Tillit er et verktøy som hjelper individer til å håndtere denne usikkerheten og til å bedre forvente ulike utfall (Luhmann 2000: 97). I situasjoner hvor man er helt sikker på et utfall eksisterer det ingen uforutsigbarhet. Da er det lite hensiktsmessig å bruke begrepet «tillit» (Bouckaert et al. 2002: 10-11).

Tillit handler i tillegg om *andres handlinger*. Gamson hevder tillit dreier seg om sannsynligheten for at «andre» skal produsere et ønsket utfall (1968: 54). Baier vektlegger at tillit er troen på at disse «andre» vil se til våre interesser (1986: 235). I et prosjektarbeid kan et individ ha tillit til at de andre deltakerne vil gjøre sin del av arbeidet, men hvert individ bestemmer selv om han/hun vil gjøre sin del av arbeidet. Tillit til egne handlinger er ikke mulig. Sztompka legger til at tillit er mer enn å komme med en forventning om andres handlinger. Tillit handler om å *sette sin lit til* at andres handlinger blir som forventet. Setter en person seg på et passasjerfly, har han/hun ikke bare gjort en vurdering av sannsynligheten for å komme frem, men også satt noe på spill (Sztompka 1999: 26). Sztompka kommer frem til definisjonen:

«Tillit er å sette sin lit til andres uforutsigbare fremtidige handlinger» (Sztompka 1999: 25).

Sztompkas definisjon på tillit er hensiktsmessig for denne studien. Definisjonen er ikke avgrenset til en bestemt sosial situasjon, og inkorporerer de to elementene *usikkerhet* og *andres handlinger*. Sztompka spesifiserer i tillegg *tidsaspektet* ved tillit, som er viktig i diskusjonen av mulige kausalsammenhenger. Tillit knyttes til *fremtidige handlinger*.

2.1.2 Kriser og terrorisme

I alle samfunn kan det rutinepregede dagliglivet brått bli forstyrret av ulykker og andre uforventede hendelser. Begrepet «krise» benyttes hyppig i media, men forskere på samfunnssikkerhet og krisehåndtering har en noe snevrere forståelse av begrepet. I denne studien forstås en krise som:

«En alvorlig trussel mot grunnleggende strukturer eller sentrale verdier og normer i et samfunn», som «krever rask reaksjon og finner sted under stor grad av usikkerhet»

(Rosenthal, Charles og 't Hart 1989: 10; Boin og McConnell 2007: 51).

Definisjonen samsvarer også med den operasjonelle forståelsen av kriser som norske myndigheter benytter seg av (NOU 2012: 14). Kriser dreier seg om alvorlige situasjoner med høy usikkerhet, preget av tidsnød, og skiller seg fra mer «rutinepregede» ulykker hvor ansvarlige myndighetsaktører kan benytte seg av standardiserte handlingsplaner. Kriser er uventede hendelser med høy uforutsigbarhet og hvor potensialet for negative konsekvenser er stort (Fimreite Lægreid og Rykkja 2014: 15).

Fokuset i denne studien er på en bestemt krisetype, *terrorangrep*. Terrorisme har som følge av ulike politiske mål og virkelighetsoppfatninger blitt definert på mange ulike måter. Nathanson advarer mot definisjoner som evaluerer det politiske ståstedet til de som utfører handlingen og/eller evaluerer om handlingen kan være moralsk forsvarlig (2004: 3-4). I denne studien benyttes derfor en verdinøytral definisjon. Terrorisme forstås som

«Voldsbruk som med overlegg rammer sivile for å skape en effekt på andre. Denne effekten er knyttet opp mot et eller flere politiske mål» (Nordenhaug og Engene 2008: 14).

2.1.3 Terrorangrep i kriseklassifikasjoner

Et grundig analysenettverk kan gi en bedre forståelse av hvilken situasjon man har med å gjøre (Gundel 2005: 116). Det er derfor verdt å ta en nærmere titt på hvordan terrorangrep plasserer seg i klassifikasjoner for ulike krisetyper.

Fimreite, Lægreid og Rykkja (2014) skiller i sitt rammeverk mellom to dimensjoner ved kriser. Den første og mest opplagte er krisens årsak, som enten er naturskapt eller

menneskeskapt. Årsaken har viktige konsekvenser for hvordan man forsøker å forhindre eller begrense en krise. Den andre dimensjonen skiller mellom to faser i krisearbeidet, forebygging og håndtering. Forebygging er det arbeidet som gjøres for å hindre at kriser inntreffer. Håndtering er alle de tiltakene som settes i verk for å takle en krise når den har inntruffet (Fimreite, Læg Reid og Rykkja 2014: 13).

Tabell 1: Krisens årsak og faser

		Krisens årsak	
		Naturskapt	Menneskeskapt
Krisens faser	Forebygging	Flyforbud for å forhindre skade på fly etter askesky	Digital overvåking for å plukke opp ekstremisme
	Håndtering	Lete- og redningsaksjon etter snøskred	Politi- og redningsaksjon, koordinert av sentrale myndigheter etter terrorangrep

Kilde: Fimreite, Læg Reid og Rykkja (2014)

Denne studien fokuserer på *håndtering* av et terrorangrep, som er en *menneskeskapt* krise. Målet er å finne ut hvilken tillit befolkningen har til at myndighetene vil iverksette de rette tiltak, dersom denne krisen skulle inntreffe. Håndtering innebærer innsats fra politiet og helsevesenet, og i noen tilfeller, forsvaret. Innsatsen ledes og koordineres av sentrale myndigheter (Fimreite, Læg Reid og Rykkja 2014: 16).

Selv om dimensjonene krisens årsak og krisens faser er nyttige, er de ikke tilstrekkelige for å analysere en krise. Flodbølgekatastrofen i Asia og jordraset ved Hatlestad terrasse i Bergen var begge naturskapt krise. Muligheten for å oppdage at krisen kunne inntreffe og iverksette forebyggende tiltak var imidlertid ulik i de to krisesituasjonene⁷ (Lango 2014: 195). For å komme denne teoretiske utfordringen i møte har Gundel utviklet et nytt analysenetttverk, hvor målsetningen er å identifisere mulighet for tiltak. Han anvender dimensjonene *forutsigbarhet* og *påvirkningsmulighet*. En krise er forutsigbar dersom tid, sted eller måte en krise vil finne sted på, er kjent. En krise kan påvirkes dersom skadebegrensende tiltak og/eller tiltak for å forhindre gjentakelse, er kjent og mulig å utføre. De to dimensjonene danner utgangspunktet for de fire krisetypene vist i figur 1 Gundel 2005: 109).

⁷ Manglende rassikring og plassering av fyllmasser, spilte en medvirkende rolle i at raset ved Hatlestad terrasse ble en alvorlig krisesituasjon. (Lango 2014: 195).

Figur 1: Gundels rammeverk for kriser, påvirkningsmulighet og forutsigbarhet

		Forutsigbarhet <i>Muligheter for å predikere at krise vil inntreffe</i>	
		Høy ←	→ Lav
Påvirknings- mulighet <i>Muligheter til å begrense krisen /forhindre Gjentakelse</i>	Høy ↑	Konvensjonell krise Flyulykke som kunne vært forhindret dersom vedlikeholds-prosedyrer hadde blitt fulgt. Krisen førte til strengere kontroll	Uforventet krise Brann i tog-system som skulle være brannsikkert, førte til konstruksjonsendringer
	↓ Lav	Problematisk krise Atomulykke, faren var kjent, men myndigheter i flere av landene som blir berørt har ikke påvirkningsmulighet	Fundamental krise Terrorangrep, ukjent trussel og fremgangsmåte

Kilde: Gundel (2005)

Terrorangrep kategoriseres som den mest farlige krisetypen i Gundels rammeverk, «fundamental krise». Det er nesten umulig å anslå når, hvor og hvordan et terrorangrep vil finne sted. Tiltak for å begrense skadene er vanskelig å forberede. Effekten av tiltakene er også begrenset når krisens irreversible krefter har slått til (Gundel 2005: 112). Terrorangrepene 22. juli avdekket svakheter ved håndteringen av slike kriser i Norge og førte til en rekke foreslåtte forbedringer (Lango, Lægroid og Rykkja 2014: 67). Likevel kan en aldri når, hvor eller hvordan en slik krise vil finne sted på dersom den skulle inntreffe igjen. Forebyggende tiltak har derfor ikke samme effekt som på konvensjonelle og uforventede kriser (Gundel 2005: 112).

Flere forskere peker også på at tilstedeværelse eller fravær av *intensjon* er en nyttig dimensjon for å analysere kriser. I definisjonen av terrorisme ble handlingens *overlegg* understreket. Når menneskeskapte kriser skyldes intensjonelle handlinger, er de vanskeligere å håndtere, vanskeligere å forebygge, og mer uforutsigbare, enn ikke-intensjonelle kriser (Mitroff og Alpaslan 2003: 7). Intensjonen om å forårsake skade gjør terrorangrep svært vanskelig å forebygge og håndtere.

2.2 Tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner

I denne seksjonen blir forståelsen av forskningskonseptet redegjort for. Studien fokuset på en veldig spesifikk form for tillit, tillit til at myndighetene kan håndtere terrorangrep. I litteraturen er dette konseptet ikke utforsket tidligere. Gode konsepter har klart markerte grenser. Når nye konsepter introduseres, er det derfor viktig å eksplisitt spesifisere hvordan konseptet passer inn i det større feltet av nærliggende konsepter og referansegrupper (Gerring 2012: 228). I den kommende seksjonen vil derfor ulike elementer som til sammen utgjør forskningskonseptet diskuteres. Diskusjonen fører frem til et konseptuelt rammeverk, som bygger på arbeidet til Easton (1965) og Norris (1999a).

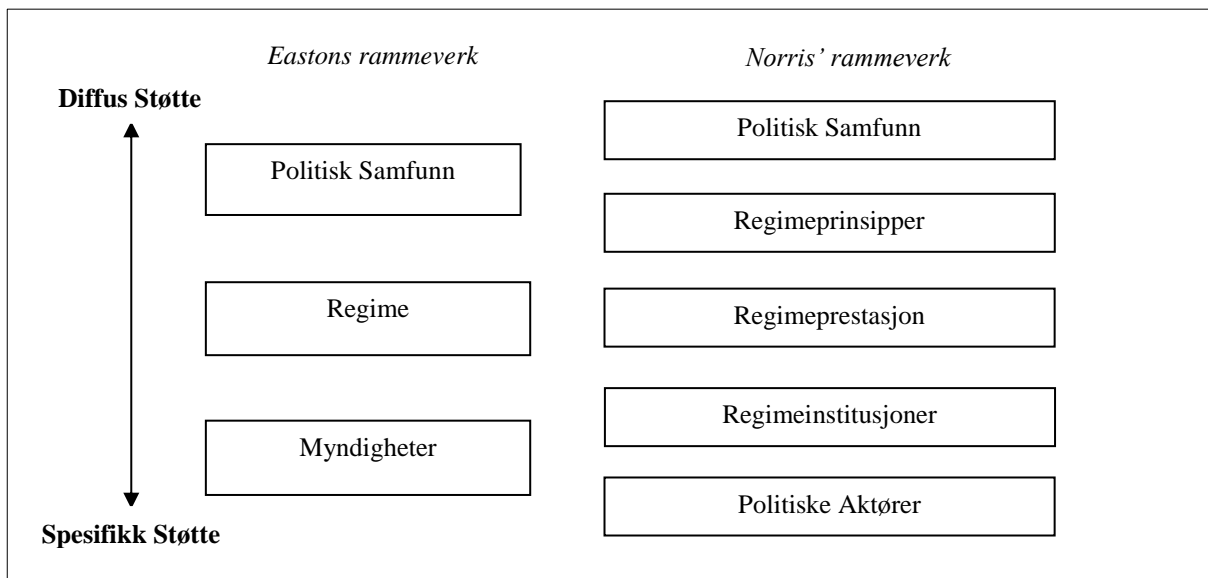
2.2.1 Spesifisitet og objekt

Litteraturen som undersøker holdninger til myndigheter har i flere tiår fulgt David Eastons skille mellom diffus og spesifikk støtte. *Diffus støtte* er knyttet til fundamentale aspekter ved det politiske systemet. Denne støtten er et resultat av hvordan individet vurderer det politiske systemet som helhet (Easton 1965: 124). *Spesifikk støtte* skiller seg fra diffus støtte ved at den er *objekt-spesifikk*. Det vil si at støtten er rettet mot et bestemt objekt i det politiske systemet som f.eks. institusjoner eller aktører (Easton 1965: 124-125). Individene i et politisk samfunn har ønsker og stiller krav. Spesifikk støtte påvirkes av hvorvidt kravene til individene realiseres gjennom de enkelte institusjonene. Diffus støtte påvirkes ikke av enkeltutfall tilknyttet bestemte institusjoner. Easton legger derfor frem påstanden om at støtten til myndighetene vil kunne variere, uten at det påvirker støtten til det politiske systemet (Easton: 1975: 444).

En svakhet med Eastons rammeverk er at han i liten grad spesifiserer hvordan diffus og spesifikk støtte kan måles. Han spesifiserer heller ikke hvilke typer støtte ulike «deler» av det politiske systemet mottar (Norris 1999a: 9-11). Dette var bakgrunnen til Miller-Citrin-debatten på 70-tallet. Indikatorene i National Election Survey viste et fall i politisk tillit i den amerikanske befolkningen, men Miller og Citrin var uenige om hvordan nedgangen skulle tolkes. Miller mente at nedgangen skyldtes økende misnøye mot hele det politiske systemet og begge de to store politiske partiene (1974: 970). Citrin hevdet misnøyen kun var tilknyttet det demokratiske partiet og den nåværende administrasjonen (1974: 985). Debatten fremhevet hvor viktig det er å skille mellom ulike former for støtte gjennom mer spesifikke indikatorer (Citrin og Luks 2001: 10).

Grad av spesifisitet avhenger av hvilket *objekt* støtten er knyttet til. Easton delte det politiske systemet inn i tre hovedkomponenter, politisk samfunn, regime og myndigheter. Norris med flere utvidet dette rammeverket i «Critical Citizens». De hevdet at regimekomponenten er utilstrekkelig og at individer i praksis skiller mellom tre ulike objekter tilknyttet regime. De utviklet et nytt rammeverk hvor de skiller mellom objektene regimeprinsipper (grunnverdiene i et politisk system), regimeprestasjon (hvilke utfall det politiske systemet produserer) og regimeinstitusjoner (domstoler, parlament, eksekutiv). I tillegg inkluderer de politisk samfunn (svært diffus) og politiske aktører (spesifikke politikere og partier) i rammeverket. Et av hovedargumentene til Norris er at man må skille mellom, og eksplisitt spesifisere objektet vurderingen er knyttet til (Norris 1999a: 9-11: 26; Klingemann 1999: 33-38).

Figur 2: Eastons og Norris' rammeverk

Denne studien tar sikte på å forklare vurderingen av en spesifikk myndighetsoppgave. Det er derfor ikke nok å undersøke vurderinger av institusjonene og aktørene som har ansvaret for å utføre denne oppgaven. I stedet må den konkrete myndighetsoppgaven fastsettes som et objekt, slik gjort i studien til Christensen, Fimreite og Læg Reid (2014: 215). Objektet krisehåndtering er tett relatert til politiske institusjoner (politi, militær, regjering). Likevel er krisehåndtering kun en avgrenset del av institusjonens arbeid og aktørenes virke. Lav vurdering av objektet krisehåndtering behøver derfor ikke å bety lav vurdering av hele institusjonen. Denne studien hevder derfor at tillit til krisehåndtering mottar mer spesifikk støtte enn institusjoner (se Tabell 2). Denne spesifikke støtten vil ifølge Eastons rammeverk

kunne økes og svekkes uten at der påvirker tilliten til det politiske systemet *som helhet* (Easton 1975: 436).

2.2.2 Valg av rotkonsept - Et spørsmål om tidsperspektiv og usikkerhet

Vurderinger av regimeinstitusjoner og politiske aktører omtales imidlertid vekselvis i litteraturen som *tillit* til myndigheter og *støtte* til myndigheter, begrepet *tilfredshet* brukes også. Begrepene referer imidlertid til ulike holdninger. Konseptbyggere bør derfor være beviste på hvilket rotkonsept de benytter seg av. Denne studien hevder at tillit er det mest hensiktsmessige rotkonseptet i vurderinger av myndigheters krisehåndtering.

Den pragmatiske tilnærmingen sier at valg av rotkonsept er lite viktig. Kaase argumenterer for at tilgjengelighet og sammenlignbarhet er viktigere. Han bruker variabelen «tilfredshet med demokrati» fra Eurobarometer-surveyen til å måle politisk tillit (Kaase 1998: 8). Dette skaper imidlertid stor fare for målefeil. Miller-Citrin debatten viser at bruk av ulike indikatorer kan gi radikalt forskjellige forståelser av konseptet (Miller 1974; Citrin 1974).

Tidsperspektivet er en av dimensjonene som er viktig å ta hensyn til i valget av konsept. Tillit handler per definisjon om *fremtidige* handlinger (Sztompka 1999: 25). Tilfredshet er derimot et konsept som måler i hvilken grad *retrospektive* forventninger blir oppfylt. Bruk av tilfredshet som rotkonsept ville innebære å måle hvordan befolkningen evaluerer håndteringen av tidligere krisesituasjoner. Hensikten i denne studien er å måle hvordan befolkningen vurderer myndighetenes håndtering av en krisesituasjon på et ubestemt fremtidig tidspunkt. Denne vurderingen vil kunne være avgjørende hvis en krisesituasjon oppstår. Det utelukker ikke at vurderingen av krisehåndtering i fortiden vil kunne påvirke vurderingen av fremtidig krisehåndtering.

Støtte er også et konsept som er benyttet for å måle vurderinger i nåtid (og fortid). Et viktig teoretisk skille mellom «tillit» og «støtte» er grad av usikkerhet. Hva fremtiden vil bringe vil alltid være usikkert. Forsøk på å predikere fremtiden er mulig, men hvor sikre prediksjonene er varierer. Noen ganger kan vi predikere noe med nært hundre prosent sikkerhet (at Norge er et demokrati i morgen også). I slike tilfeller er tillit et lite meningsfullt konsept, og støtte vil være mer hensiktsmessig (Har du støtte til de demokratiske verdiene i Norge?). Det er når det eksisterer reell usikkerhet at tillit er et hensiktsmessig konsept.

Eksisterer det reell usikkerhet rundt handlingene til myndighetene? I følge Bouckaert med kolleger er svaret nei. Han hevder at det i moderne rettsstater er lav usikkerhet tilknyttet myndighetens handlinger. Handlingene til myndighetene er institusjonaliserte og regelstyrte og kan predikeres (Bouckaert et al. 2002: 13).

Det er lett å følge dette resonnementet. Likevel eksisterer reell usikkerhet tilknyttet enkelte politikkområder. Krisehåndtering, som er fokuset i denne studien, er ett av dem. Krisesituasjoner inneholder alltid et overraskelsesmoment. De finner sted under tidspress og svært usikre omstendigheter, og krever raske avgjørelser (Rosenthal et al. 1989: 10). Krise forekommer også sjelden, noe som gjør det vanskelig å ta i bruk innøvde rutiner eller handlingsplaner (Rosenthal og Kouzmin 1997: 292). Som et resultat vil det oppstå høy grad av usikkerhet knyttet til myndighetenes handlinger under krisesituasjoner. Derfor vil denne studien hevde at konseptet «Tillit» hensiktsmessig å benytte konseptet når en undersøker vurderinger av myndighetenes evne til å håndtere kriser.

2.2.3 Regularitet og påvirkningsmulighet

Politiske utfall kan påvirkes. Hvor *regelmessig* påvirkningsmuligheten er, avhenger av objektet. I demokratiske systemer kan befolkningen regelmessig påvirke institusjoner og aktører gjennom innsyn og sanksjonsmuligheter. Befolkningen får jevnlig kjennskap til hvilke resultater de politiske aktørene og institusjonene produserer gjennom parametere som arbeidsledighet og økonomisk vekst. (Riker 1965: 297). *Regularitet* forstås her som hvor regelmessig individer har innsyn og mulighet til å påvirke et politisk utfall.

Krisesituasjoner forekommer ikke regelmessig. Kunnskap om når, hvor og hvordan den nesten krisen vil inntreffe eksisterer ikke (Rosenthal og Kouzmin 1997: 292). Det gjør at krisesituasjoner er preget av lavere regularitet enn de fleste andre politiske utfall. Det skaper større usikkerhet for individene. Usikkerheten gjør *tillit* tilknyttet krisehåndtering nødvendig, og interessant å studere.

Påvirkningsmuligheten varierer med de forskjellige utfallene. I noen politiske situasjoner kan fenomener påvirkes slik at usikkerheten reduseres. Å stemme på sitt foretrukne parti er en måte å påvirke sammensetningen av en politisk institusjon (parlamentet). Da det er mange som stemmer ved valg, er imidlertid påvirkningsmuligheten lav (Sztompka 1999: 21). Noe

høyere påvirkningsmulighet kan en oppnå i lokalpolitiske saker. Å være i direkte kontakt med en politisk aktør, for eksempel en bystyrerepresentant kan påvirke lokalpolitiske utfall.

Krisesituasjoner kjennetegnes av lav påvirkningsmulighet. Det er nemlig ikke alltid slik at høyere spesifisitet fører til økt påvirkningsmulighet. Sammenlignet med andre politiske utfall kan kriser i langt mindre grad påvirkes av befolkningen (Sztompka 1999: 21). Selv om ulike typer kriser i varierende grad kan påvirkes av ansvarlige myndigheter, er befolkningens grad av innsyn i tiltak- og handlingsplaner lav eller ikke-eksisterende. Det er derfor vanskelig for befolkningen å bedømme hvor godt forberedt myndighetene er på kriser. Dette forsterkes av at kunnskap om når, hvor og hvordan den nesten krisen vil inntreffe, ikke kan oppnås (Rosenthal og Kouzmin 1997: 292). Individens eneste påvirkningsmulighet på krisehåndtering er å stemme på partier som ønsker å bevilge mer penger til politi, forsvar og kriseforebygging. Denne påvirkningsmuligheten er imidlertid svært lav. Sammenlignet med andre utfall på andre politikkområder, blir individer i langt større grad nødt til å *sette sin lit* til at myndighetenes krisehåndtering er tilfredsstillende. Det gjør befolkningens *tillit* tilknyttet krisehåndtering er ekstra interessant å studere.

2.2.4 Konseptuelt rammeverk

Tabell 2: Konseptuelt rammeverk for studien

Rot-konsept	Objekt	Spesifisitet	Tids-perspektiv	Usikkerhet	Påvirknings-mulighet	Regularitet
Støtte	Politisk Samfunn	Svært diffus	Samtidig	Svært lav	Svært lav	Middels
	Regime-prinsipper	Diffus		Svært lav	Svært lav	Middels
	Institusjoner	Spesifikk		Middels	Lav	Svært høy
Tilfredshet	Regime-prestasjon	Diffus/Spesifikk	Retrospektiv	-	-	Høy
	Institusjoner	Spesifikk		-	-	Svært høy
	Politiske aktører	Svært spesifikk		-	-	Svært høy
Tillit	Institusjoner	Spesifikk	Prospektiv	Middels	Lav	Svært høy
	Politiske aktører	Svært spesifikk		Høy	Middels	Svært høy
	Myndigheters evne til å håndtere kriser	Svært spesifikk		Svært høy	Svært lav	Svært lav

Det konseptuelle rammeverket oppsummer diskusjonen og viser forståelsen av forskningskonseptet i studien. Rammeverket viser også hvordan tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner plasseres i forhold til nærliggende konsepter. Tillit skiller seg hovedsakelig fra støtte, og tilfredshet gjennom tidsperspektivet. Tillit er å sette sin lit til en *fremtidig* handling, tilfredshet handler om evaluering av inntrufne hendelser. Støtte er samtidig, men kan relateres både til prospektive og retrospektive vurderinger. De tomme cellene illustrerer at usikkerhet og påvirkning ikke er mulig for fenomener som allerede har inntruffet. Usikkerhet varierer med objektene. Det er knyttet lite usikkerhet til fundamentale verdier og prinsipper ved demokratiet. Usikkerheten er større tilknyttet de resultater som institusjoner og politiske aktører produserer. Påvirkningsmuligheten større blant de deler av det politiske systemet som individer kan komme i kontakt med. Regulariteten er stort sett høy for alle deler av det politiske systemet.

Nederst i tabell er tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner, som terrorangrep, plassert. Tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner er en *svært spesifikk* vurdering som er mer spesifikk en tillit til myndighetsinstitusjoner. Tillit er et passende rotkonsept for denne vurderingen fordi den handler om et *fremtidig utfall* det er knyttet *svært høy usikkerhet* til. Videre kjennetegnes konseptet av *svært lav påvirkningsmulighet og regularitet*.

Kausalsammenhenger

Et omstridt spørsmål i litteraturen er hva forholdet mellom fenomenene i tabellen ovenfor er, og om kausalsammenhenger mellom dem mulig. Kausalitet er en slutning som ikke kan trekkes automatisk fra dataanalyser og som krever *varsomhet*. Et solid teoretisk argument bør ligge i bunn (Gerring 2012: 321). Det gjelder spesielt variabler basert på *subjektive vurderinger*. Både muligheten for, og retningen på kausalsammenhenger mellom vurderinger av myndigheter og tillit har vært svært omstridt (Bouckaert et al. 2002: 93; Van de Walle og Bouckaert 2003: 893-895; Christensen og Lægreid 2005: 506).

Kausalsammenhenger bestemmes først og fremst av tidsperspektivet. Årsak kommer før effekt i tid. Retrospektive vurderinger kan påvirke holdninger i nåtid og fremtid, men ikke omvendt. Tilfredshet består av evalueringer av tidligere utfall og kan videre påvirke prospektive vurderinger som tillit til at myndighetene vil frembringe ønskede utfall i fremtiden (Van de Walle og Bouckaert 2003: 894). Et annet kausalargument er at mer diffuse

vurderinger påvirker mer spesifikke vurderinger. Hetherington finner støtte for at mer diffus politisk tillit har positiv effekt på tillit til politiske institusjoner og aktører (1998: 801-803). Retningen på denne kausalsammenhengen er imidlertid noe omstridt (Bouckaert et al. 2002: 93).

I denne studien analyseres flere sammenhenger mellom konseptene ovenfor. For å forklare variasjoner i tillit benyttes tilfredshet med demokrati, som er et mål på regimeprestasjon⁸, og effekten av tilfredshet med sittende regjering, som er en politisk aktør, som forklaringsvariabler. Disse indikatorene er basert på retrospektive vurderinger. Tilfredshet med demokrati befinner seg i tillegg på et langt mindre spesifikt nivå enn den avhengige variabelen. Antakelsen i denne studien er derfor at tilfredshet med regjering og tilfredshet med demokrati *kan* være med å frembringe tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

2.3 Funksjonen til tillit i krisesituasjoner

I litteraturen finnes motstridene argumenter om funksjonen til tillit. Parry skiller mellom to tilnærminger (1976: 129-131). Den første, politisk kultur-tilnærmingen, hevder tillit bidrar til å skape en *politisk kultur* som er nødvendig i et politisk system. Tillit bidrar å styrke et politisk system gjennom bedre kommunikasjon, gjør samhandling om felles mål mulig, og skaper konsensus rundt regler (Dahl 1971: 150-152). Den andre tilnærmingen, konstitusjons-tilnærmingen, hevder på sin side at *mistillit* er et nødvendig smøremiddel i det politiske systemet. Denne ideen strekker seg tilbake til Lockes «Second Treatise of Government». Et lite mindretall har ansvaret og styre hele det politiske systemet. Det er mistilliten til dette mindretallet som danner grunnlaget for konstitusjonelle mekanismer som maktfordeling og faste valgperioder (Parry 1976: 131).

Tillit er nødvendig for vellykket krisehåndtering. Christensen, Fimreite og Læg Reid påpeker at alle demokratiske myndigheter er avhengig av aksept og tillit når de løser sine oppgaver. Fordi krisehåndtering består av oppgaver som ikke er del av noen rutine og samtidig krever at det handles umiddelbart, er tillit ekstra viktig når myndighetene håndterer en krise (2014: 217). Longstaff og Yang konkluderte med at befolkningen reagerer raskere på

⁸ Denne studien følger bl.a. (Norris 1999a, Klingemann 1999, Linde og Ekman 2003, Christensen og Læg Reid 2005, Dahlberg og Linde 2015), som forstår tilfredshet med demokrati som en indikator som måler regimeprestasjon, *ikke* regimeprinsipper. For mer om diskusjonen, se Linde og Ekman (2003).

kommunikasjon i en krisesituasjon dersom de har tillit myndighetene. Forklaringen er at verifisering av informasjon ikke er nødvendig når mottakerne stoler på avsenderen. Tillit øker sannsynligheten for at befolkningen handler i tråd med kommunikasjonen som blir gitt, og for at de handler i tide. Longstaff og Yangs resultater viser også at et samfunn vil komme seg raskere på beina etter en krisesituasjon dersom de stoler på myndighetene (Longstaff og Yang 2008: 13). Tillit kan også bidra til at individer selv tar konstruktive valg som letter presset på myndighetene i en krisesituasjon. Rapporten til 22. juli-kommisjonen trakk frem tillit til «lavterskeltilbud», og at mange tok seg dit på egenhånd, som en suksessfaktor for at helse- og redningsaksjonen var vellykket (NOU 2012:14).

2.4 Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

I denne seksjonen diskuteres det teoretiske forklaringsrammeverket for studien. Rammeverket består av tre hypoteser som tar sikte på å forklare tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Avslutningsvis presenteres kontrollvariablene.

2.4.1 Eksisterende litteratur om forebygging og håndtering av kriser

Det finnes ingen kjente studier som undersøker variasjoner i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Forskning på andre vurderinger av kriseberedskap er også begrenset. Rapporten «Ytringsfrihet i Norge» inneholder en oversikt over tillit til myndighetenes evne til å *forhind*re terrorangrep⁹. Resultatene viste blant annet at kvinner har høyere tillit enn menn. I tillegg var tillit betydelig lavere blant personer stemte på Fremskrittspartiet, eller som ikke deltok i valget, sammenlignet med andre velgergrupper (Steen Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014: 51).

Christensen, Fimreite og Lægred (2011; 2014) undersøkte variasjoner i tillit til myndighetenes evne til å håndtere og forebygge kriser. Studien viste at politiske variabler kunne forklare variasjoner i tillit. En regresjonsanalyse viste at personer som hadde foretrukket parti i regjering hadde høyere tillit til myndigheter for å håndtere og forebygge naturkatastrofer, samferdselsulykker og epidemier. Analysen viste også at personer som plasserte seg til venstre på den politisk-ideologiske skalaen, hadde høyere tillit til myndigheters krisehåndtering enn høyreorienterte personer (2014: 220). Størst

⁹ Å *forhind*re terrorangrep befinner seg på motsatt side av det teoretiske skillet forebygge/håndtere enn håndtere terrorangrep, som er avhengig variabel i denne studien (se seksjon 2.2).

forklaringskraft hadde en variabel kalt «politisk tillit»¹⁰ Tolkingen av funnet er utfordrende fordi variabelen er en indeks sammensatt av syv indikatorer som referer til noe ulike konsepter og objekter. To av indikatorene som inngår i indeksen er påstandene «dem vi velger som stortingsrepresentantene forsøker å holde sine løfter» og påstanden «vanlige folk har ikke mulighet til å påvirke politikken» (Fimreite, Langlo, Lægreid og Rykkja 2014: 291-292). Den første indikatoren refererer til *politiske aktører*, mens den andre referer til hvordan demokratiet fungerer, *det politiske regime*. Disse indikatorene kan ha ulik effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering, som forskerne ikke klarte å fange opp. Det kan føre til at samsvaret mellom mål og konsept svekkes og i verstefall, feilaktige empiriske konklusjoner (Goertz 2006: 95-96; Gerring 2012: 127).

Denne studien ønsker å bygge videre på funnene fra de ovennevnte studiene. Studien bygger videre på Christensen, Fimreite og Lægreids konklusjon om at politiske preferanser og holdninger kan ha effekt på vurderinger av myndigheters krisehåndtering (2014: 220-221). Hypotesen om stemme til parti i regjering fra Christensen, Fimreite og Lægreid (2014) testes på nytt, nå under en ny regjering. Den inkluderes i et rammeverk med ytterligere to hypoteser relatert til *politisk distanse*. I denne studien er de enkelte holdningene testet hver for seg. Separate indikatorer er benyttet for å undersøke forskjeller i vurdering av *aktører* og *regime*. Det minimerer risikoen for målefeil. Interessante samvariasjonene fra rapporten «Ytringsfrihet i Norge» blir inkludert i regresjonsanalysen som kontrollvariabler.

2.4.2 Hypoteser - Politisk distanse

Hypotesene som utgjør rammeverket i denne studien er alle relatert til *Politisk distanse*. Politisk distanse forstås her som graden av avvik mellom politiske preferanser og faktiske utfall (Borre 1995: 345). Politikk er et spill som polariserer individer rundt ideologiske skillelinjer, og som skaper vinnere og tapere (Anderson og Guillory 1997). Det gjør at *tillit* og *mistillit* kan være et resultat av grad av tilfredshet med beslutningstakere og politiske avgjørelser (Gamson 1968: 178).

¹⁰ Indeksen er sammensatt av følgende indikatorer: a) politisk interesse b) vanlige politisk påvirkningskraft c) egen politisk innflytelse d) egen politisk forståelse e) egen politisk kunnskap f) tillit til at stortingsrepresentanter holder sine løfter g) tillit til embetsverket (Fimreite, Langlo, Lægreid og Rykkja 2014: 292).

Politisk distanse er en innflytelsesrik forklaringsfaktor på politisk tillit (Bouckaert et al. 2002: 86). Konseptet har imidlertid blitt tolket på flere forskjellige måter. Dette har ført til sprikende resultater og konklusjoner. Tidligere studier har i ulik grad fokusert på ideologi, partitilknytning og preferanser når de har operasjonalisert politisk distanse (Miller og Listhaug 1990; Borre 1995; Bouckaert et al. 2002). Politisk distanse har til nå ikke blitt brukt eksplisitt for å forklare tillit til myndigheters krisehåndtering. Analysen til Christensen, Fimreite og Læg Reid (2014) inneholder imidlertid flere elementer av denne forklaringsretningen.

I denne studien utformes tre hypoteser relatert til politisk distanse. De to første er tett knyttet til grunnideen i forklaringsretningen. Den tredje hypotesen er noe løsere relatert til politisk distanse, og kan også utledes fra prestasjonsteori. Hypotesene hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med: 1) stemme til regjeringsparti 2) tilfredshet med regjeringen, og 3) tilfredshet med demokratiet.

H1: Stemme til regjeringsparti

Stemme til parti i regjering er en første forklaring på politisk distanse og tillit. Velgere identifiserer seg med ulike politiske partier. Dersom velgerens foretrukne parti er i regjering, opplever han/hun økt nærhet til beslutningstakerne (Miller og Listhaug 1990 368). Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er derfor forventet å være høyere blant individer som stemte på et av regjeringspartiene.

Citrin hevdet: «Vi har mer tillit til de vi er enige med» (1974: 973). I et demokrati er det partiene som danner regjering som i størst grad får utforme politikken. Individer som stemte på disse partiene vil derfor identifisere seg med beslutningstakerne. Identifisering med beslutningstakerne bidrar til økt tillit til myndighetene. Individer som stemte på et av opposisjonspartiene opplever at partiene de stemte på ikke har innflytelse. Det skaper *distanse* mellom disse velgernes politiske preferanser og beslutningstakerne, noe som bidrar til redusert tillit til myndighetene. (Citrin 1974: 985; Bouckaert et al. 2002: 87).

Det har blitt en veletablert «sannhet» i litteraturen at velgerne til regjeringspartiene har høyere tillit. Forholdet mellom partipreferanse, regjeringsmakt og politisk tillit er bredt analysert. Det klare flertallet av studiene konkluderer med at velgere som støtter regjeringspartiene har

høyere tillit til myndighetene enn de som støtter opposisjonspartier. Sammenhengen ble av Holmberg referert til som «hjemmelagseffekten» (1999: 117), men er mer kjent som «winner-loser gap» (Anderson, Blais, Bowler, Donovan, Listhaug 2005: 10). Eksistensen av et «gap» i tillit mellom velgere som stemte på regjering og opposisjon har ikke bare blitt bekreftet i studier av politisk tillit (Holmberg 1999; Anderson og LoTempio 2002), men også i studier av politisk effektivitet (Anderson og Tverdova 2001) og regimeprestasjon (Anderson og Guillory 1997; Dahlberg og Linde 2015).

Denne studien finner sted i Norge. Det er derfor viktig å være oppmerksom på at hypotesen kan være krevende å teste i konsensusorienterte politiske systemer. Et høyt antall partier kjemper om makten, og flerparti- og mindretallsregjeringer forekommer ofte. Dette gjør måling av den politiske distansen mellom hver enkelt velger og partiene i regjering vanskeligere (Bouckaert et al. 2002: 87). Differansen i tillit har også vist seg å være betydelig mindre i konsensusorienterte systemer enn i majoritære systemer. Både proporsjonal representasjon og flerpartiregjeringer bidrar til å redusere «gapet» mellom vinnere og tapere. (Anderson og Guillory 1997: 77; Anderson et al. 2005: 149).

På tross av moderate teoretiske forventninger og utfordringer med måling, er det funnet solid støtte for hypotesen i Skandinavia (Miller og Listhaug 1990; Listhaug 1995; Holmberg 1999; Newton 1999; Rose og Pettersen 2000; Dahlberg og Linde 2015). For eksempel fant Rose og Pettersen betydelig høyere tillit til kommunestyret blant velgere som hadde stemt på partiet til ordføreren (2000: 34-35). Hypotesen har også fått støtte i forskning på tillit til myndigheters krisehåndtering. Fimreite, Christensen og Lægreids analyse viste at personer som hadde foretrukket parti i regjering, hadde høyere tillit til myndighetenes forebygging og håndtering av kriser¹¹. De fant en signifikant sammenheng mellom stemme til et av de tre rødgrønne partiene, som hadde vært i regjering i ett år på undersøkelsestidspunktet, og tillit til myndighetenes kriseberedskap. (Christensen, Fimreite og Lægreid 2014: 220-221)

Ut fra diskusjonen utformes følgende hypotese:

HI: *Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er høyere blant individer som stemte på et av regjeringspartiene*

¹¹ Foretrukket parti i regjering hadde signifikant effekt på variablene «forebygge kriser» og «forebygge og håndtere kriser» (Fimreite et.al 2014: 291).

H2: Tilfredshet med regjeringen

Politisk distanse kan også variere blant individer som har sitt foretrukne parti i regjering (Holmberg 1999: 116-117). Den andre hypotesen fokuserer i mindre grad på identitet enn den første, og fokuserer mer på tilfredshet med regjeringens politikk. (Borre 1995: 345; Bouckaert et al. 2002: 88). Hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep vil øke med tilfredshet med den sittende regjeringen.

Ikke alle taper og vinner nøyaktig like mye. Få velgere får alle sine ønsker oppfylt selv om deres foretrukne parti er i regjering. Det skyldes at partier ofte blir tvunget til å føre en mer konsensus- og sentrumsorientert politikk i regjering enn det de har lovet gjennom valgkampen. Dette gjelder spesielt når flere partier må samarbeide om regjeringsmakten (Bouckaert et al. 2002: 87). Grad av enighet med regjeringens politikk blir da avgjørende for politisk distanse. Jo høyere samsvar mellom velgerens politiske preferanser og regjeringens politikk, jo mindre distanse opplever velgeren til beslutningstakerne. Det bidrar til høyere tillit til myndighetene (Borre 1995: 345). Tilfredshet med regjeringen vil også kunne forklares med partiidentifisering, men handler i størst grad om vurdering av gjennomført politikk (Bouckaert et al. 2002: 88). Dette gjelder både velgere som stemte på et regjeringsparti og opposisjonsvelgere. Miller pekte på store avvik mellom velgermassens standpunkt og politikken til administrasjonen. Han mente at vedvarende distanse mellom forventinger og den gjennomførte politikken til administrasjonen bidro til redusert tillit til myndighetene (Miller 1974: 958).

I Norge forekommer flerparti- og mindretallsregjeringer ofte. Det er derfor ikke alltid like lett for velgeren å vite hvilken regjering han/hun støtter ved å stemme på ulike partier. Ved gjennomføringen av denne studien regjerer Erna Solbergs regjering på en samarbeidsavtale mellom regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet og støttepartiene Kristelig Folkeparti og Venstre (Høyre 2013). Disse fire partiene gikk til valg med motstridende politikk innenfor en rekke områder. Det er derfor sannsynlig at velgerne til disse fire partiene i ulik grad vil oppleve distanse mellom egne standpunkt og regjeringens politikk. Det samme kan antas om velgere av opposisjonspartier, som i ulik grad har samarbeidet med regjeringen om enkeltsaker.

Hypotesen har betydelig støtte i litteraturen. Borre kom frem til at samsvar mellom individets preferanser og regjeringens politikk hadde positiv effekt på tillit til myndigheter (2000: 304). Velgere som var enige med regjeringens prioriteringer innenfor viktige politikkområder som velferd og sikkerhet hadde betydelig høyere politisk tillit (Borre 1995: 361). Lignende undersøkelser har også gitt positive resultater (Miller 1974; Aardal og Valen 1995; Borre og Andersen 1997; Hetherington 1998; Holmberg 1999). Både vurderinger av enkeltsaker og mer generelle vurderinger har blitt undersøkt. Hypotesens forklaringsevne på vurderinger av myndighetenes *krisehåndtering* har imidlertid ikke blitt testet tidligere.

I denne studien vil derfor følgende hypotese bli testet:

H2: *Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er høyere blant individer som er tilfreds med den sittende regjeringen*

H3: Tilfredshet med demokratiet

Den tredje hypotesen er noe svakere relatert til politisk distanse-rammeverket enn de to første. I likhet med de to første, kan hypotesen relateres til påstanden om at tillit avhenger av tilfredshet med politiske utfall, men den kan også forklares fra et prestasjonsteoretisk perspektiv (Christensen og Lægreid 2005; Askvik 2008). Tillit avhenger av hvorvidt individet opplever at det politiske systemet er i stand til å produsere ønskede utfall (Miller og Listhaug 1990: 368). Hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep vil øke med tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer.

Rasjonale bak inkluderingen av hypotesen er: Selv om en person hverken stemte på et av regjeringspartiene, eller er tilfreds med den sittende regjeringen, kan han/hun likevel ha tillit til at myndighetene kan løse krevende oppgaver. Evalueringer av politiske aktører påvirker ikke tilliten til alle deler av det politiske systemet (Citrin 1974: 974). Tillit til håndtering av terrorangrep handler om å opprettholde voldsmonopolet, som er en av statens fundamentale oppgaver. Det er derfor meget mulig at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep påvirkes av mer generelle vurderinger enn de som er knyttet til de enkelte politiske aktørene. Denne studien foreslår derfor at tillit kan være et resultat av tilfredshet med demokrati.

Tilfredshet med hvordan politikere kommer til makten og hvordan avgjørelser fattes er nødvendig for tillit til myndighetene i alle demokratier. I den tredje hypotesen avhenger tillit av om respondentens har tro på at systemet kan produsere ønskede utfall (Bouckaert et al. 2002: 90-91). Individene kan få følelsen av at det politiske systemet ikke er i stand til å produsere ønskede utfall. Det kan skyldes at reelle alternativer er få, eller at individets preferanser er avvikende. Uavhengig av årsak kan det føre til at individet opplever økt distanse til det politiske systemet og får lavere tillit til myndighetene (Miller og Listhaug 1990: 368). Politisk distanse tolkes her *ikke* som et resultat av variasjoner *innenfor* det etablerte politiske spillet, men holdninger knyttet til hele det politiske systemet. Studien antar derfor en positiv sammenheng mellom tilfredshet med hvordan demokratiet faktisk fungerer og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

Tilfredshet med demokrati er teoretisk nært relatert til tillit, noe som krever varsomhet i utformingen av et kausalargument. Kausalsammenhenger mellom denne typen subjektive vurderinger er omstridt (Van de Walle og Bouckaert 2003). I denne studien argumenteres det, som diskutert i 2.2.4, for at tilfredshet med demokratiet er en mer diffus vurdering basert på *retrospektive* vurderinger og dermed en faktor som kan frembringe tillit til myndigheters krisehåndtering som er å sette sin lit til en *prospektiv* og mer *spesifikk* vurdering.

Tidligere studier viser at tilfredshet med demokrati kan være en viktig forklaringsfaktor for tillit til myndigheter (Christensen og Lægreid 2005; Zmerli, Newton og Montero 2007; Askvik 2008). Christensen og Lægreid finner i en undersøkelse en høy positiv effekt av tilfredshet med demokrati på tillit til ulike politiske institusjoner (2005: 494). Hypotesen har imidlertid ikke blitt testet ut på tillit til myndigheters krisehåndtering tidligere.

Ut fra diskusjonen utformes følgende hypotese:

H3: *Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er høyere blant individer som er tilfreds med hvordan demokratiet fungerer*

2.4.3 Kontrollvariabler

For ikke å tillegge hypotesene for stor forklaringskraft og for å skape en mer helhetlig forklaringsmodell for variasjoner i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, inkluderes en rekke kontrollvariabler til modellen. Kontrollvariablene representerer faktorer som i tidligere studier har hatt betydelig forklaringskraft på tillit til myndigheter, og vurderinger av myndigheters krisehåndtering. Variablene er sortert i følgende kategorier: politiske faktorer, demografi, mediebruk og tillit til krisehåndteringsaktører.

Politiske faktorer

På forklaringsiden i denne studien er hovedfokuset på politiske variabler. For å skape et mest dekkende bilde av disse variablenes påvirkning, inkluderes flere politiske faktorer som kontrollvariabler.

Krf, Venstre og Fremskrittspartiet

Regresjonsanalysen kontrollerer for effekten av å stemme på de enkelte partiene. Som tidligere nevnt, kan den første hypotesen være utfordrende å teste i politiske systemer med proporsjonal representasjon. Krf og Venstre er ikke med i regjeringen, men har rolle som «støttepartier» som sikrer politiske flertall på stortinget. De har også vært med på å utforme regjeringens politikk gjennom en samarbeidsavtale (Høyre 2013). Det er derfor noe usikkert hvilken effekt stemme til disse partiene har. Denne studien antar en positiv effekt av stemme til disse partiene grunnet partienes innflytelse på politikken, men effekten er neppe like sterk som effekten av å stemme på et av regjeringspartiene.

Det er også knyttet usikkert til hvilken effekt stemme til Fremskrittspartiet har på tillit. Fremskrittspartiet har blitt kategorisert som et systemkritisk parti (Miller og Listhaug 1990: 365). De har utfordrende alternativer i saker hvor det ellers er bred politisk enighet. Eksempler på dette er skattepolitikk og innvandringspolitikk. Stemme til Fremskrittspartiet har derfor blitt assosiert med lavere tillit til sentrale myndigheter (Miller og Listhaug 1990), politiske eliter (Bergh 2004) og lokale myndigheter (Aars og Christensen 2013). Miller og Listhaug hevder imidlertid at tilliten til velgerne til Fremskrittspartiet øker med partiets innflytelse i viktige avgjørelsesprosesser (1990: 365). Partiet havnet i 2013 for første gang i regjering. Denne studien anvender nye data, som måler Frp-velgernes tillit det første året

partiet er i regjering. Forventningen i denne studien er derfor at velgernes tillit har økt med innflytelsen og at hypotese 1 får støtte.

Stemme til mindre partier og «hjemmesittere»

Tett relatert til holdningen «tilfredshet med demokrati», er handlinger som kan indikere misnøye med regimeprestasjon. Opplever man at ingen av de ordinære partiene kan frembringe ønskede politiske utfall, er et alternativ å stemme på et mindre parti. Disse partiene deltar ikke i tv-sendte debatter og har lave sjanser for å oppnå representasjon på nasjonalt nivå. En stemme til disse partiene er assosiert med lavere tillit til de politikerne som velges inn og deres oppgaveløsning. (Borre 2000: 285; Bouckaert et al. 2002: 87).

En annen måte å vise misnøye med det politiske regimet på er å bli hjemme på valgdagen. Velgere som ikke er fornøyd med hvordan det politiske systemet fungerer og ikke føler det byr på reelle alternativer, kan vise sin misnøye ved ikke å delta i valg. «Hjemmesittere» er assosiert med lavere tillit til myndighetene (Bannon 2003: 146; Bouckaert et al. 2002: 96). Rapporten «Ytringsfrihet i Norge» viste at personer som ikke deltok i stortingsvalget hadde lavest tillit av alle «velgergrupper» til at myndighetene kan forhindre terrorangrep (Steen-Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014: 51).

Plassering på politisk-ideologisk skala

Plassering på politisk-ideologisk skala (venstre-høyre) har hatt betydelig forklaringskraft på tillit til myndigheter i Norge. Venstresiden har tradisjonelt støttet en bred offentlig sektor med mange funksjoner (Christensen og Lægreid 2005: 494). Flere studier har funnet støtte for denne påstanden (Listhaug 1995: 281; Christensen og Lægreid 2005: 500). Plassering på skalaen har også vist seg å ha effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering. Christensen, Fimreite og Lægreids analyse viste at personer på venstresiden hadde betydelig høyere tillit til myndigheters forebygging og håndtering av kriser enn høyreorienterte personer. (Christensen, Fimreite og Lægreid 2014: 221).

Demografi

Demografiske variabler er mye anvendt i forskning på tillit til myndigheter (Christensen, Fimreite og Lægreid 2014: 218). Enkelte forskere hevder at effekten av demografiske variabler på tillit går via sosiale inkluderings- eller ekskluderingsmekanismer. Individuer som

er ekskluderte vil være mer kyniske, ha lavere selvtillit, tillit til andre individer og til det politiske systemet (Listhaug 1995: 266). Et eksempel på en slik ekskluderingsfaktor er arbeidsledighet, som kan oppleves som et brudd på myndigheters løfter om arbeidsplasser (Kumlin 2002: 67). Arbeidsledighet forventes å ha en negativ effekt på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. En annen ekskluderingsfaktor er innvandrer- eller minoritetsbakgrunn. Kulturelle oppfatninger, det å være i mindretall, samt å oppleve diskriminering kan bidra til lavere tillit til «felles» samfunnsinstitusjoner. (Rothstein og Stolle 2003: 204). Innvandrerbakgrunn forventes derfor å ha en negativ på tillit til myndigheters krisehåndtering.

Inkluderingsfaktorer antas å ha positiv effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering. Høy utdanning er en slik inkluderingsfaktor. Personer med høy utdanning er tilfreds med sin sosiale posisjon, og har i tillegg høyere politisk forståelse (Newton 1999: 181). Flere forskere har imidlertid pekt på at utdanning gjennom høyere refleksjon og politisk forståelse, også kan bidra til kritikk av etablerte institusjoner. (Listhaug 1995: 263; Catterberg og Moreno 2006: 43). Enkelte forskere mener også at å være offentlig sektor er en inkluderingsfaktor og at det er mulig å identifisere en «offentlig sektor klasse». De offentlige ansatte har bedre evne til å sette seg inn i hvordan det offentlige løser oppgavene sine. Derfor forventes de å ha høyere tillit til myndigheters krisehåndtering (Christensen og Læg Reid 2005: 495). En siste inkluderingsvariabel er norsk statsborgerskap, som forventes å ha positiv effekt (Bouckaert et al. 2002: 42). Statsborgerskapet er nødvendig for å delta i nasjonale valg i Norge

Mediebruk

Mediebruk påvirker også tillit til myndighetene. Flere studier mener redusert tillit til myndighetene kan forklares med negativ mediedekning (Avery 2009: 411; Hetherington 1998: 794; Holmberg 1999: 119). Reportasjestilen varierer mellom ulike medier, som igjen har ulik effekt på tillit. Studier fra USA viser at nyhetssaker om politiske forhold var langt mer nyanserte og mindre negativt formulert i papiraviser enn på TV (Avery 2009: 412). Flere studier har funnet en positiv effekt av avislesing på tillit til myndigheter (Newton 1999: 182; Moy og Pfau 2000: 98). TV-titting har vist seg å ha en negativ effekt på politisk tillit (Avery 2009: 419). Det er imidlertid ikke en god forklaringsfaktor i land som har statsfinansiert TV, slik som Norge. (Holmberg 1999: 119-120).

I dagens moderne mediesituasjon, virker det største skillet å være mellom nettaviser og trykte aviser. Studier viser at lesere av nettaviser får mindre nøyaktige, og i noen tilfeller mer negative oppfatninger av saker, enn lesere av papiraviser. Det skyldes at nettsaker må være kortere og ha oppsiktsvekkende overskrifter slik at folk velger å lese dem (Althaus og Tewskbury 2002: 183, 196). Bruk av nettaviser forventes derfor å ha negativ effekt, og papiraviser positiv effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering.

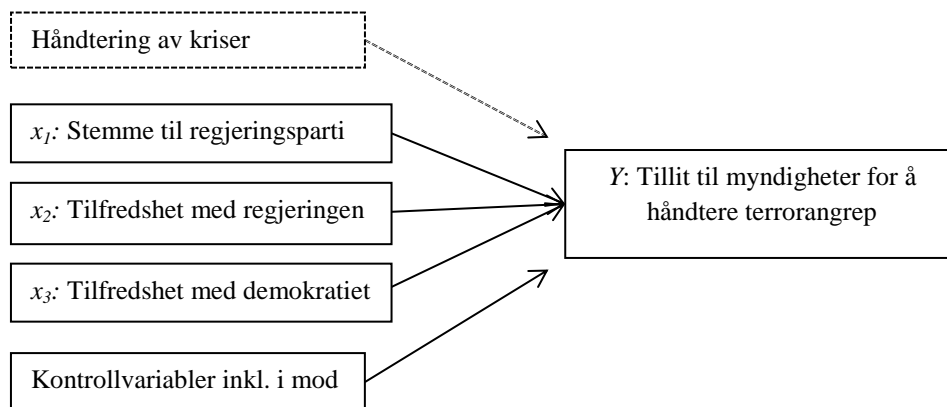
Tillit til krisehåndteringsaktører

Fokuset i denne studien er på *håndteringen* av en krise. Under håndtering av en krise må noen aktører aktivt gjennomføre de tiltak som beslutningstakerne har valgt (Fimreite, Lægreid og Rykkja 2014: 16). Disse aktørenes handlinger har svært mye å si for hvordan håndteringen av en krise forløper seg. Dette gjenspeiles i 22. juli-rapporten hvor innsatsen til både Politiet og Helse- og redningsvesenet ble gitt egne kapitler. Mens kommisjonen slo fast at helsevesenet «viste stor gjennomføringsevne i den uoversiktlige situasjonen som oppsto» (NOU 2012: 14: 205), pekte rapporten på «betydelige svakheter i politiets beredskap og i gjennomføringen av deres aksjon» (NOU 2012: 14: 146).

Politi og Helsevesenet har trolig mye å si også for hvordan befolkningen opplever myndighetenes evne til å håndtere en krise da de har en operativ rolle og er *synlige* aktører i krisehåndtering. Dette kan ha bidratt til Politiets svekkede tillit i etterkant av 22. juli 2011. Politiet var den eneste myndighetsinstitusjon en som hadde lavere tillitsnivå enn før terrorangrepene (Wollebæk, Enjolras, Johnsen og Ødegård 2012: 249). Tillit til disse synlige aktørene som har avgjørende roller i krisehåndtering, forventes derfor å ha en positiv effekt på tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep.

2.4.4 Oppsummering: Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

Figur 3: Forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

Figur 3 viser en oppsummering av forklaringsfaktorene presentert i kapittelet. Det teoretiske rammeverket består av tre *utfyllende* hypoteser relatert til politisk distanse. Den første hypotesen er basert på stemme til parti i regjering. Den hevder tillit avhenger av identifisering med politiske partier. Tillit er her et resultat av om individets foretrukne parti er i regjering. Den andre hypotesen er basert på vurdering av regjeringen. Tillit varierer positivt med positive evalueringer av den sittende regjeringen. Tilfredshet kan være et resultat av identifisering med partier, men er i stor grad et resultat regjeringens faktiske politikk. Den tredje hypotesen er tilknyttet en mer diffus vurdering og er svakere relatert til politisk distanse. Tillit avhenger av tilfredshet med måten politikere kommer til makten og avgjørelser fattes. Tillit varierer positivt med positive vurderinger av hvordan demokratiet fungerer.

I tillegg inkluderes kontrollvariabler i regresjonsmodellene. Hensikten er å komme frem til en best mulig forklaring på hva som forklarer variasjoner i tillit. Markert med stiplede linjer er en faktor som trolig påvirker tillit, men som ikke kan inkluderes i modellene. Myndighetenes *prestasjon* innenfor det aktuelle politikkområdet, krisehåndtering. Dette har vist seg å være en viktig forklaringsfaktor på tillit (Bouckaert et al. 2002: 45-48). Det er liten tvil om at myndighetenes innsats 22. juli påvirket tillit negativt. Utfordringen er at det er vanskelig å finne gode måleparametere for prestasjon. Kriser forekommer svært sjelden. Surveyspørsmål om 22. Juli ville fått respondentene til å fokusere utelukkende på en hendelse. I prioriteringene for SAMRISK II-programmet advares mot at «den fremtidige forskningen på samfunnssikkerhet i for stor grad rettes inn mot forrige krise» (Norges Forskningsråd 2015).

3. Metode

I dette kapittelet presenteres det metodiske opplegget for studien. Først begrunnes valget med å besvare problemstillingen ved hjelp av en kvantitativ tilnærming. Deretter presenteres undersøkelsesopplegget, som består av deskriptiv analyse og regresjonsanalyse. En diskusjon av mulige modellestimeringer, leder frem til valget om å benytte lineær regresjon i estimeringen av modellene. Kapittelet avsluttes med en kort presentasjon av forutsetningene for regresjonsanalysen.

3.1 Kvantitativ tilnærming

Denne studien forsøker å forklare variasjoner i *den norske befolkningens* tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Å forklare disse variasjonene innebærer mer enn bare å beskrive dem. Det innebærer å gå på jakt etter mulige *årsaker* til tillit, samt å *måle* og *sammenligne effekter* av forskjellige forklaringsfaktorer, fra ulike måletidspunkt på ulike former for tillit¹².

Målsetningen for studien har innvirkning på hvilke metoder og teknikker som er hensiktsmessige (King, Keohane og Verba 1994: 4). I jakten på mulige årsaksforklaringer kan en kvantitativ tilnærming være fruktbar. Kvantitative opplegg gir muligheten til å måle *effekten* av et fenomen på et annet, mens andre forklaringer holdes konstant. I tillegg åpner tilnærmingen for at et *høyt antall enheter* undersøkes på en gang. Ved bruk av riktig utvalgsteknikk, er det også mulig å trekke *generaliserende* slutninger om populasjonen som undersøkes (George og Bennett, 2005: 25; Ragin 1987: 59-60).

Tilnærmingen innebærer en metodologisk antakelse om at fenomenene som studeres kan kvantifiseres. Det innebærer at fenomenene operasjonaliseres som variabler og at effekten mellom dem kan måles (Guba og Lincoln 1994: 105, 110). Kritikere av tilnærmingen peker på at den avhengige variabelen aldri testes under *alle* mulige kombinasjoner av de uavhengige variablene. Det vil alltid være påvirkningsfaktorer utenfor modellen som kan ha effekt på fenomenet som studeres. Kritikerne påpeker at statistiske modeller ikke tar hensyn til at fenomenene kan ha ulik effekt på hverandre under ulike kontekster eller at årsakene er sammensatte (Guba og Lincoln 1994: 106; Ragin 1987: 61-63).

¹² I seksjon 5.3.4 sammenlignes forklaringer på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep med tillit tilknyttet fire andre krisesituasjoner.

Målet for denne studien er å forklare variasjoner i et større datamateriale. Studien forsøker å måle og sammenligne effekter for å forstå årsaker til ulike tillitsnivå, for så å generalisere disse resultatene til en større populasjon. Derfor er en kvantitativ tilnærming valgt for denne studien. I presentasjonen av det teoretiske forklaringsrammeverket, ble det utvist ydmykhet om at fenomener utenfor modellen kan påvirke tillit. Konteksten studien finner sted i problematiseres i kapittel 4.

3.2 Deskriptiv analyse

I den første delen av analysen benyttes univariat og bivariat deskriptiv statistikk. Først belyses mønstre i tillit mellom land, over tid, og mellom ulike tillitsformer. Målet er å skape en oversikt over konteksten studien finner sted i. Deretter analyseres samvariasjoner mellom variablene tilknyttet hypotesene. Hensikten er å få en første indikasjon på hypotesenes forklaringsevne.

Deskriptive analyser er hensiktsmessige for å få oversikt over datamaterialet. Selv om regresjonsanalyse av mange regnes som den «overlegne» analyseformen, fordi den skiller mellom årsak og virkning (Skog 2010: 214), er det mye å lære om datamaterialet ved hjelp av deskriptiv statistikk. Deskriptive analyser kan belyse mønstre og avvik, og bidra til å gjøre datamaterialet mer forståelig for leseren. I analyser av surveydata er deskriptive analyser hyppig anvendt. Studier av tillit benytter også deskriptive analyser, både som innledende analyse i forkant av en regresjonsanalyse (Delhey 2007; Dinesen og Hooghe 2010), og som hovedanalyse (Wollebæk et al. 2012; Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013).

I denne studien benyttes deskriptiv analyse som en innledende analyse i forkant av regresjonsanalysen. Det gir en god oversikt over datamaterialet, øker forståelsen for variasjonene i tillit, og bidrar til å redusere muligheten for feilslutninger i regresjonsanalysen.

3.3 Regresjonsanalyse

For å besvare problemstillingen anvendes også regresjonsanalyse. Metoden gir mulighet for å behandle langt flere variabler på en gang, sammenlignet med den deskriptive analysen. Kontrollvariablene som ble gjort rede for i kapittel 2 inkluderes i regresjonsmodellene. Hensikten er å undersøke hypotesenes robusthet og deres relative forklaringskraft til andre fenomener som påvirker tillit. Det vil bidra til å skape et mest mulig dekkende bilde av hva som forklarer tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

3.3.1 Valg av regresjonsmodell - lineær regresjon

Hvilken regresjonsmodell som er hensiktsmessig avgjøres i hovedsak av dataene som analyseres. I denne studien analyseres tverrsnittsdata basert på en surveyundersøkelse. En syvpunktssaka som angir respondentenes tillit utgjør utgangspunktet for den avhengige variabelen¹³. Antakelsen er at respondentenes «egentlige» tillit er en latent (uobservert) kontinuerlig variabel. Surveyskjemaet rapporterer om hvordan respondentene rangerer sin tillit på den konstruerte skalaen, $\in\{1-7\}$, fra «svært høy mistillit» til «svært høy tillit».

Selv om det finnes en klar rangering av svarkategoriene, befinner skalaen seg ikke på intervallnivå. Det skyldes at det ikke er mulig å tallfeste avstanden mellom svarkategoriene. Ved analyse av slike surveyskalaer anbefaler Gujarati ordinale regresjonsmodeller (logit eller probit). Disse modellene tar høyde for variabelenes ordinale natur i utregningen. Estimeringene baserer seg på parallelle regresjonslinjer med ulike skjæringspunkt mellom kategoriene. (Gujarati 2011: 170-171).

En betydelig utfordring med ordinale regresjonsmodeller er at de er vanskelig å tolke. Dette gjelder spesielt når antallet svarkategorier, og dermed mulige «utfall» på den avhengige variabelen øker (Long og Freese 2006: 137). Ytterlige utfordringer oppstår dersom man ønsker å sammenligne koeffisientene mellom modeller. I motsetning til i lineære regresjonsmodeller, kan forskjellig koeffisientstørrelse ikke tolkes som ulik kausaleffekt i ordinale regresjonsmodeller (Allison 1999: 186-187).

¹³ Tillit blir målt etter kategoriene 1) Svært høy mistillit, 2) høy mistillit, 3) noe mistillit, 4) hverken eller, 5) noe tillit, 6) høy tillit, 7) svært høy tillit (Mer utfyllende i seksjon 3.3).

Å benytte ordinalvariabler i analyser beregnet for metriske variabler er mulig. Valget blir mindre kontroversielt jo flere kategorier variabelen har. Enkelte metodikere mener farene ved bruk av ordinalvariabler i lineære modeller er overdrevne (Midtbø 2007: 33). Det finnes imidlertid ikke et klart svar på hvor mange kategorier som er «nok». Midtbø mener ordinalvariabler med seks-syv kategorier, for eksempel en skala fra 1-7, trygt kan benyttes i analyser for metriske variabler (2007: 33).

I denne studien benyttes lineær regresjon. Valget er pragmatisk og tatt på bakgrunn av følgende vurderinger: 1) Den avhengige variabelen er en skala som består av syv kategorier. Dette gjør tolkning utfordrende i ordinal logistisk regresjon. 2) Antallet kategorier gjør det er mindre kontroversielt å benytte lineær regresjon. 3) I analysen sammenlignes modeller med data fra ulike måletidspunkt og med ulike avhengig variabler. Lineær regresjon gjør det enklere å sammenligne koeffisientene mellom modeller. 4) Forutsetningene for den lineære regresjonsmodellen er oppfylt (se seksjon 3.3.3).

Som robusthetstest for valget av regresjonsteknikk, er en modell estimert ved bruk av ordinal logistisk regresjon. Modellen bekrefter alle hovedfunn fra den lineære modellen.

3.3.2 Sannsynlighetsvekter og robuste standardfeil

For at utvalget skal være representativt for den norske befolkningen, blir skjevheter i utvalget korrigert i analysen. Til dette formålet benyttes sannsynlighetsvekter i estimeringen av regresjonsmodellene. Hensikten bak vektingen er utdypet i kapittel 4.

Sannsynlighetsvekter kan bidra til heteroskedastisitet. Jo høyere summen av vekten er, jo større andel av restleddet kan tilskrives vekten. Er andelen høy, øker faren for type I-feil¹⁴. Ved bruk av sannsynlighetsvekter anbefales derfor estimering av Whites robuste standardfeil (White 1980; Solon, Haider og Wooldridge 2013). En stor fordel med disse standardfeilene er at de kan korrigere for heteroskedastisitet selv om ikke forskeren har identifisert hva som forårsaker problemet. (Midtbø 2012: 109).

¹⁴ Type I-feil: Det finnes *ingen* effekt, men man avviser likevel nullhypotesen feilaktig (Skog 2010: 103).

3.3.3 Forutsetninger for regresjonsanalysen

Lineær regresjon med Whites robuste standardfeil benyttes for å estimere regresjonsmodellene i denne studien. I denne seksjonen presenteres en kortfattet oppsummering av regresjonsanalysens forutsetninger. Utskrifter fra de enkelte testene er vedlagt i appendiks.

Den klassiske lineære regresjonsmodellen, kan skrives som:

$$Y_i = +B_1 + B_2X_{2i} + \dots + B_kX_{ki} + u_i$$

Y_i representerer den avhengige variabelen, $B_2 + \dots + B_k$ (helningsleddene, $X_{2i} + \dots + X_{ki}$ forklaringsvariablene) og B_1 er konstantleddet. Restleddet u_i , representerer ulike målefeil og variabler som ikke kan kvantifiseres. Restleddet antas å være den *gjennomsnittlige* feilmarginen. Ligningen kan forenklet skrives som:

$$Y_i = BX + u_i.$$

Modellen bygger på følgende forutsetninger, som må være oppfylt for å få en pålitelig analyse: 1) Sammenhengen mellom variablene Y_i og X er lineær, 2) restleddet er normalfordelt, 3) restleddet er homoskedastisk, 4) det er ikke intern korrelasjon i restleddet, 5) fravær av multikollinearitet, og 6) modellen er korrekt spesifisert (Skog 2010: 237; Gujarati 2011: 8; Midtbø 2012: 106).

Linearitet

Den første forutsetningen er at sammenhengen er *lineær*, og dermed stemmer overens med den forenklete ligningen $Y_i = BX + u_i$, hvor Y_i øker proporsjonalt med X . Har sammenhengen som studeres en annen fasong, vil ikke ligningen, og linjen som estimeres, gi en god beskrivelse av sammenhengen mellom fenomenene (Skog 2010: 238).

Hypotesene er operasjonalisert som to ordinalvariabler med fem kategorier hver og en dikotom variabel. Den avhengige variabelen er også ordinal (syv kategorier). Det er derfor få mulige «celler» (kombinasjoner av verdier) enhetene kan plassere seg i. Dette gjør det vanskelig å se om effekten er lineær grafisk. Et godt alternativ er statistiske tester av linearitet. *Linktest* relaterer de observerte verdiene til predikerte verdier og predikerte verdiene opphøyd i annen. Testen viser at de eksisterende forklaringsvariablene har

signifikant effekt, men at nye forklaringsvariabler (her representert ved predikerte verdier opphøyd i annen) *ikke* har noen signifikant effekt. Det taler for at den lineære modellen er tilstrekkelig¹⁵. En kontrollmodell er også estimert med ordinal regresjonsteknikk. Den har ikke resultatulikheter fra den lineære modellen som påvirker konklusjonene (se appendiks) (Midtbø 2012: 130-131).

Restleddet: normalfordelt, homoskedastisk og uavhengig

Tre forutsetninger knyttes til restleddet. Restleddet skal være normalfordelt, homoskedastisk og uavhengig. Den første forutsetningen, *normalfordelt* restledd, innebærer tilnærmet lik sannsynlighet for å underestimere og overestimere. Fravær av normalitet kan skape problemer i beregningen av signifikanssannsynligheter. For å undersøke at restleddene er *normalfordelte* er det beregnet et normalfordelingsplot og et q-q plot¹⁶. Begge testene viser at restleddene er tilnærmet normalfordelt, men har noen avvik. Normalformalitetsforutsetningen bør imidlertid ikke tillegges for stor vekt, spesielt ikke i store utvalg (Midtbø 2012: 114).

Den andre forutsetningen, *homoskedastisk* restledd, innebærer at variasjonen rundt restleddet (u_i) er tilnærmet lik for alle mulige verdier av X . Heteroskedastisitet, som er et brudd på forutsetningen, er en tilstand hvor spredningen rundt regresjonslinjen øker eller avtar med X . (Midtbø 2012: 106-108). Som forklart i seksjon 3.3.2, øker faren for heteroskedastisitet ved bruk av vekter. Solor, Haidar og Wooldridge anbefaler derfor estimering av robuste standard feil (2013: 17). For å korrigere for mulig heteroskedastisitet, benyttes Whites robuste standardfeil i modellestimeringene. Korrigeringen gir gyldige standardfeil uten at modellestimeringen må endres (Midtbø 2012: 109-110). Robuste standardfeil er benyttet i estimeringen av alle regresjonsmodellene som blir presentert i seksjon 5.3.

Det forutsettes også at restleddet er *uavhengig*, dvs. at grupper av enheter ikke har mer til felles med hverandre enn andre enheter. Høy korrelasjon internt i restleddet vil gi lave standardfeil (også robuste) og for optimistiske signifikanstester (Midtbø 2012: 106-114). Intern korrelasjon i restleddet er et sentralt tema i tidsserie- og panelanalyser, men kan også forekomme i tversnittanalyser. Geografisk nærliggende enheter har ofte mer til felles enn fjerntliggende enheter (Midtbø 2012: 112). For å kontrollere at restleddet er uavhengig er

¹⁵ Predikerte verdier (y') $p > z = 0,008$, Kvadrerte predikerte verdier (y')² $p > z = 0,434$

¹⁶ Sammenligner kvantilene til variabelen og kvantilene til normalfordelingen.

intraklassekorrelasjon beregnet for modellene, både med utgangspunkt i regioner og fylker. Ingen av testene viser tegn på at forutsetningen er brutt.

Multikollinearitet

En femte forutsetning for den lineære regresjonsmodellen er fravær av multikollinearitet. Multikollinearitet er et problem som forårsakes av høy korrelasjon mellom de ulike uavhengige variablene (Skog 2005: 286). Høy korrelasjon mellom flere av de uavhengige variablene vil påvirke beregningen av parameterestimaterne og øke muligheten for type II-feil¹⁷ (Gujarati 2011: 68-70).

I denne studien er VIF-testen benyttet som mål på multikollinearitet. Testen undersøker hvor mye en forklaringsvariabel er forklart av de andre¹⁸. Det er vanskelig å anslå «hvor mye» multikollinearitet som er akseptabelt, men Midtbø påpeker at VIF-verdier over 10 bør unngås (Midtbø 2012: 128-129). I den endelige modellen er alle VIF-verdier under 2,5 og gjennomsnittet ligger på 1,4. I modellene med de politiske variablene er grupper av partistemmevariabler inkludert i separate modeller for å hindre høy multikollinearitet.

Modellspesifikasjon

I tillegg forutsettes det at regresjonsmodellen er korrekt spesifisert. Det innebærer at det ikke er noen spesifikasjonsfeil eller skjevheter i modellen (Gujarati 2011: 9).

Estimeringsteknikk og vektning av data er mulige kilder til spesifikasjonsfeil. Derfor er det estimert to modeller for å kontrollere for modellvalg. Den ene modellen er estimert ved bruk av ordinal logistisk regresjon for å kontrollere for valgt estimeringsteknikk (lineær regresjon). Den andre modellen er estimert uten sannsynlighetsvekter, for å kontrollere om vektene påvirker resultatet. Modellene er vedlagt i appendiks, og støtter begge opp om studiens hovedfunn.

¹⁷ Type II feil: Det finnes effekt, men man beholder nullhypotesen feilaktig (Skog 2010: 103).

¹⁸ VIF-test: $1/(1-R^2)$ i en regresjonsanalyse der hver enkelt forklaringsvariabel blir forklart av de andre.

4. Data og operasjonalisering

Denne studien har som formål å bidra til forskningsfeltet innholdsmessig og teoretisk. Det gjør den ved å benytte nye data og sette fokus på en ny avhengig variabel. I dette kapittelet blir databehov og tilgjengelighet belyst. Senere i kapittelet presenteres operasjonaliseringene av variablene for regresjonsanalysen, men først diskuteres konteksten studien finner sted i.

4.1 Kontekstuelle betingelser

Norge er valgt som undersøkelsesområde for denne studien. Landet har flere egenskaper som gjør det attraktivt som undersøkelsesområde for en studie om tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Imidlertid innebærer valget kontekstuelle betingelser som kan påvirke hypotesenes forklaringssevne.

Norge er betegnet som et «høytillitssamfunn». Sammenlignet med andre land har Norge høye nivå av både mellommenneskelig tillit (Newton 1999: 176), og tillit til politiske institusjoner (Norris 1999b: 228). Dette har blitt forklart med at Norge har et konsensusorientert politisk system med parlamentarisme og proporsjonal representasjon. Mange partier oppnår representasjon, og flerpartiregjerings forekommer ofte. I tillegg har Norge en omfattende universell velferdsstat og et høyt antall ansatte i offentlig sektor. (Christensen og Lægread 2005: 505).

Sammenlignet med de høye nivåene av tillit til myndigheter, er tillit tilknyttet terrorberedskap lav i Norge (Steen Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014: 62)¹⁹. Differansen i tillit, styrker denne studiens påstand om at tillit til terrorhåndtering er en mer spesifikk form for tillit, enn tillit til myndighetsinstitusjoner. Det gjør det ekstra interessant å undersøke hva som forklarer variasjoner til denne mer spesifikke tillitsformen.

Norges politiske system bidrar til en mindre gunstig kontekst for å bekrefte den første hypotesen. Differansen i tillit mellom personer som stemte på et regjeringsparti og opposisjonsvelgere har vist seg å være mindre i konsensusorienterte politiske systemer.

¹⁹ I oktober 2013 svarte 35 prosent at de hadde tillit til at myndighetene kunne *forhindre* terrorangrep. Tillit til sentrale myndighetsinstitusjoner var langt høyere (Stortinget: 62%, Domstolene: 80% Politiet: 74%). (Steen Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014). Mer utfyllende om variasjoner i tillit i seksjon 5.1.

Tidligere studier viser at både proporsjonal representasjon og flerpartiregjeringer bidrar til å redusere «gapet» mellom vinnere og tapere. (Anderson og Guillory 1997: 77; Anderson et al. 2005: 149).

Tilgangen på data om Norge er svært god. Valget av undersøkelsesområde er derfor noe pragmatisk. Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er ikke målt gjennom surveysspørsmål i de store europeiske spørreundersøkelsene. Norsk Medborgerpanel har et surveysspørsmål som svarer godt med fenomenet som studeres. Dataene er representative og inneholder en rekke indikatorer som kan benyttes som kontrollvariabler.

Nordmenn har et konkret forhold til håndtering av terrorangrep. Norge var lenge spart for store terrorangrep. Myndighetenes erfaring med håndtering av terrorisme og politisk vold var derfor begrenset. 22. Juli 2011 kom terroren også til Norge. Det innebærer at håndtering av terrorangrep ikke bare er en diffus idé, men kan relateres til noe konkret når spørsmål om temaet blir stilt.

Norges erfaring med terrorangrep består i stor grad av hendelsene 22. juli 2011. Det medfører fare for at respondentene utelukkende tenker på disse hendelsene når de besvarer spørsmål om myndighetenes evne til å håndtere terrorangrep. Håndteringen av angrepene 22. juli fikk mye kritikk. Da innsikten i forbedringstiltak er lav, vil trolig respondentene fokusere på hendelsene 22. juli i evalueringen av evnen til å håndtere fremtidige terrorangrep.

4.2 Data

For å forklare variasjoner i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep i Norge, benyttes data fra Norsk Medborgerpanel. Panelet består av personer i Norge i aldersgruppen 18 til 95 år. I den deskriptive analysen suppleres det også med data fra andre kilder. Nedenfor begrunnes valg av datakilde med behov og tilgjengelighet. utfordringer tilknyttet representativitet og vektning av data blir også diskutert.

4.2.1 Behov og tilgjengelighet

For å belyse problemstillingen er det nødvendig med surveydata som 1) er tilgjengelige, 2) er representative for den norske befolkningen, 3) inneholder spørsmål som samsvarer med konseptet som studeres, 4) inneholder indikatorer som kan benyttes til hypotesetesting og som

kontrollvariabler. I tillegg er det ønskelig med 5) data fra flere tidspunkter, for å belyse variasjoner over tid (Munck og Verkuilen 2002: 17; King, Keohane og Verba 1994: 23-28).

Det finnes flere datakilder som inneholder vurderinger av norske myndigheters terrorberedskap. Norsk medborgerpanel (2013a; 2014), Transportøkonomisk institutt (2009), Direktoratet for IKT og forvaltning (2009) har alle tilgjengelige surveydata om temaet. Det finnes også gode data fra Institutt for samfunnsforskning (Steen-Johnsen, Enjorlas og Staksrud 2014), men tilgangen til disse dataene er dessverre begrenset. Noen av resultatene er imidlertid publisert gjennom media og i rapporter.

Den viktigste faktoren for å sikre ekstern validitet er at utvalget er *representativt* for populasjonen man ønsker å si noe om. I dette tilfellet er populasjonen den norske befolkningen. Den beste måten å oppnå representativitet på er å trekke et tilfeldig utvalg fra en større populasjon (Gerring 2012: 86-87). Denne utvalgsmetoden er benyttet i de fleste av de ovennevnte kildene. Unntaket er dataene fra Transportøkonomisk Institutt, hvor respondentene har blitt rekruttert ved selvsleksjon (2009).

Samsvar mellom det teoretiske forskningskonseptet og den operasjonelle indikatoren er viktig for å sikre målingsvaliditet. (Gerring 2012: 159). Konseptet som undersøkes i studien er *tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep*. Av de ovennevnte datakildene, har Norsk Medborgerpanel det survey spørsmålet som best stemmer overens med fenomenet som undersøkes i studien (se seksjon 4.3). Survey spørsmålet ber også respondenten om å oppgi tillit til myndighetenes håndtering av fire andre krisesituasjoner. Det gir en fruktbar mulighet for sammenligning (Norsk Medborgerpanel 2013a; 2014).

Datasettet bør inneholde spørsmål som kan brukes til hypotesetesting og som kontrollvariabler. Det er derfor nødvendig at datasettet har spørsmål om vurdering av regjering og demokrati, samt politiske preferanser og annen bakgrunnsinformasjon. De fleste av de ovennevnte datasettene inneholder flere nyttige politiske variabler. Norsk Medborgerpanel skiller seg imidlertid ut som datakilden med klart flest indikatorer som kan benyttes som kontrollvariabler (2013a; 2014).

Ingen av de tilgjengelige datakildene har data om vurdering av terrorberedskap med tidsserie- eller panelstruktur. Data fra Norsk Medborgerpanel er imidlertid tilgjengelig for to tidspunkter, 2013 og 2014. Det gir en mulighet til å undersøke hvor robuste funnene er over en kortere tidsperiode.

Norsk medborgerpanel (2013a; 2014) er datakilden som best tilfredsstillende databehovene for studien. Datasettet har rikelig med spørsmål om politiske preferanser og inneholder den beste operasjonaliseringen av konseptet som undersøkes. Derfor benyttes i hovedsak denne datakilden i analysen i denne studien. I tillegg anvendes noen av de publiserte dataene fra institutt for samfunnsforskning i den deskriptive analysen.

4.2.2 Representativitet og vektning

Surveypanelet til Norsk Medborgerpanel består av personer i Norge i aldersgruppen 18 til 95 år. Et bruttoutvalg på 25000 personer ble trukket tilfeldig ut fra folkeregisteret og fikk invitasjon per post til å delta. Her medfulgte informasjon om hvordan de kunne logge seg inn og delta i undersøkelsen. Denne rekrutteringsprosessen har blitt gjennomført to ganger. I november 2013 rekrutterte panelet 4870 respondenter, og i november 2014 ble ytterligere 5623 respondenter rekruttert (Norsk Medborgerpanel 2014).

Utvalgsmetoden sikrer høy grad av representativitet. Likevel er det to egenskaper hos de inviterte deltakerne som kan skape skjevheter i datamaterialet: 1) Mangel på kunnskap om, eller tilgang til internett og 2) Manglende motivasjon og interesse for å delta.

Alderssammensetningen i utvalget påvirkes av at undersøkelsen kun kan besvares på internett. På tross av at en svært høy andel av Norges befolkning har tilgang til internett, synker sannsynligheten for deltakelse med økende alder.

Tabell 3: Sammenligning populasjon og nettoutvalg - aldersgrupper

	Populasjon	Nettoutvalg
<i>18-29 år</i>	20,3	18,0
<i>30-59 år</i>	52,1	57,1
<i>60- år</i>	27,6	24,9

Prosentandel Kilde: Norsk Medborgerpanel (2013b)

Tabell 3 viser at den eldste aldersgruppen er underrepresentert i nettutvalget. Gruppen av personer mellom 30-59 år er kraftig overrepresentert. Den yngste aldersgruppen er også noe underrepresentert.

Utdanningssammensetningen påvirkes trolig av motivasjon og interesse for å delta. Personer med lav utdanning er noe underrepresentert i utvalget. (Norsk Medborgerpanel 2013b). Tabell 4 viser en sammenligning av fordeling av kjønn, aldersgruppe og utdanning mellom populasjon og utvalg. Her er det, som forventet, en underrepresentasjon av personer med lavere eller ingen utdanning. Personer som tilhører den laveste utdanningskategorien er sterkt underrepresentert. Studerer vi også alder og kjønn ser vi at dette gjelder spesielt unge menn. Det innebærer også at personer med høyere utdanning er systematisk overrepresentert innenfor alle alders- og kjønnsgrupper. I tillegg finnes det noen mindre geografiske skjevheter i utvalget, som ikke er vist i tabellen (Norsk Medborgerpanel 2013b).

Tabell 4: Sammenligning populasjon og nettutvalg - kjønn, alder og utdanning

		Populasjon		Nettutvalg	
		Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
Ingen utdanning/grunnskole	18-29 år	4,5	3,6	1,0	1,5
Videregående skole		4,0	3,3	4,9	4,3
Høyere utdanning		1,9	3,0	2,7	3,7
Ingen utdanning/grunnskole	30-59 år	6,4	5,5	2,2	1,8
Videregående skole		11,9	9,2	10,4	8,3
Høyere utdanning		8,4	10,7	15,8	18,7
Ingen utdanning/grunnskole		3,4	5,2	2,2	2,7
Videregående skole	60 år -	6,2	7,0	4,4	3,2
Høyere utdanning		3,1	2,6	7,3	5,2

Prosentandel. Kilde: Norsk Medborgerpanel (2013b)

For å kompensere for skjevheter i alder, kjønn, utdanning og geografi, benyttes vektorer i analysen. Dette er også anbefalt i Norsk Medborgerpanels metodologirapport (2013b). Vektingsmetoden som benyttes kalles *poststratifisering*. Metoden forutsetter at underkategoriene utvalget er delt inn i er kjent for populasjonen (N_j). Vektene beregnet for Medborgerpanelet benytter folkeregisterdata som parameter for populasjonen (Norsk Medborgerpanel 2013b). Disse dataene er regnet for å være svært pålitelige estimater for kategorier som alder, kjønn, utdanning og geografi (Gelman 2007: 155; Lu og Gelman 2000: 5-6).

Kort forklart, plasseres utvalget inn i 108 (j) stratifiseringsceller: 2 (kjønn) * 3 (utdanningskategorier) * 3 (aldersgrupper) * 6 (geografiske regioner) = 108. For hver slik celle finnes det et celleutvalg (n_j). Målsetningen er at dette celleutvalgets relative størrelse til utvalget (n) skal tilsvare størrelsesforholdet mellom tilsvarende celle i folkeregisterdataene (N_j) og den totale populasjonen (N).

Vektene $w_j = (1, \dots, 108)$ som benyttes i analysen, kalkuleres derfor ved å dele relasjonen mellom kategoriene i folkeregisterdataene (N_j) og den totale populasjonen (N) på relasjonen mellom celleutvalgene (n_j) og nettoutvalget (n) (Norsk Medborgerpanel 2013b).

$$w_j = \frac{N_j / N}{n_j / n}$$

Tabell 5: Sammenligning – utvalg, vektet utvalg og valgresultat

	Utvalg	Vektet utvalg	Valgresultat
<i>KrF</i>	5,1	4,5	5,6
<i>Høyre</i>	28,0	27,6	26,8
<i>Fremskrittspartiet</i>	12,9	15,4	16,3
<i>Venstre</i>	7,0	6,1	5,2
<i>Sosialistisk Venstreparti</i>	6,4	5,1	4,1
<i>Senterpartiet</i>	4,2	4,3	5,5
<i>MDG</i>	4,1	3,4	2,8
<i>Arbeiderpartiet</i>	28,7	30,2	30,8
<i>Rødt</i>	1,9	1,6	1,1
<i>Annet</i>	1,6	1,8	1,8

Prosentandel. Kilde: Norsk Medborgerpanel (2013b)

I denne studien vektlegges politiske faktorer. Vektingen av dataene bringer de oppgitte politiske preferansene i utvalget, nærmere preferansene i populasjonen. Tabell 5 viser respondentenes oppgitte partistemme ved stortingsvalget i utvalget før og etter vekting, sammenlignet med faktisk valgresultat. Med unntak av Krf-stemmer, fører vektingen til bedre samsvar mellom resultatet i surveyanalysen og det faktiske valgresultatet.

4.3 Avhengig variabel: Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

For å måle tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, er følgende spørsmål benyttet som utgangspunkt:

«Hvor høy tillit eller mistillit har du til at norske myndigheter på sentralt nivå er i stand til å håndtere ulike former for ulykker og kriser?»

Respondentene ble bedt om rangere sin tillit til myndighetenes evne til å håndtere terrorangrep, og fire andre krisesituasjoner²⁰, på en syvpunktsskala fra «svært høy mistillit» til «svært høy tillit». I tillegg er respondentene gitt svaralternativet «vet ikke». I regresjonsanalysen er svaralternativene gitt verdier fra 1 (svært høy mistillit) til 7 (svært høy tillit). Respondenter som har svart «vet ikke» er utelatt fra regresjonsanalysen. De utgjør imidlertid i underkant av 1 prosent.

Figur 4: Skjerm bilde av spørsmål – tillit til myndigheters krisehåndtering

	Svært høy tillit	Høy tillit	Noe tillit	Verken tillit eller mistillit	Noe mistillit	Høy mistillit	Svært høy mistillit	Vet ikke
Svikt i kritisk infrastruktur (som kraftforsyning, elektronisk kommunikasjon, telekommunikasjon, olje- og drivstofforsyning)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ulykker i forbindelse med fly, jernbane, veg og skipstrafikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Terrorangrep	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturskapte kriser som ras, flom, orkan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Smitte i forbindelse med mat, drikkevann eller epidemier (for eksempel fugleinfluensa, svineinfluensa, E.coli)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kilde: Norsk Medborgerpanel (2013a)

Operasjonaliseringen av forskningskonseptet er avgjørende for hvilke resultater studien produserer. Målingen må være presis, og operasjonaliseringen må reflektere forskningskonseptet på en meningsfylt måte (Skog 2005: 89, Adcock og Collier 2001: 530). I de kommende to avsnittene diskuteres operasjonaliseringens reliabilitet og validitet.

²⁰ Tillit til de fire andre krisesituasjonene: Svikt i kritisk infrastruktur, transportulykker, smittsom sykdom og naturkatastrofer benyttes i sammenligninger i analysen.

4.3.1 Reliabilitet

Tre aspekter ved operasjonaliseringen, som kan påvirke den avhengige variabelens reliabilitet, er verdt å trekke frem.

For det første måles tillit med en skala, og ikke dikotomt. Argumentet for å måle tillit som en skala er at politiske holdninger er av ulik intensitet. En skala gir respondenten muligheten til å rangere intensitet, og tvinger ikke respondentene til å oppgi en polarisert holdning. Argumentet for dikotome mål er at forsøk på å måle *intensiteten* til tillit lett skaper målefeil. Dikotome mål fokuserer kun på *retning* (tillit/mistillit), og tilhengerne hevder derfor dette målet har høyere reliabilitet. (Alwin og Krosnick 1991: 164, Uslaner 2013: 20). Denne studien, som de fleste store surveyundersøkelser, benytter en skala. Valget begrunnes med at å fremtvinge en polarisert holdning hos respondenten skaper et mer alvorlig måleproblem enn ved at respondenter oppgir intensitet noe tilfeldig.

For det andre benyttes beskrivelser til å skille svaralternativene. I surveyundersøkelsen er merkelapper som «noe tillit» og «svært høy tillit» benyttet å fastsette intensiteten til respondentens tillit. Alternativet ville vært nummerering av svaralternativene. For det tredje er skalaen bipolar. Det vil si at skalaen deles inn i en positiv og en negativ del. Skalaen deles på midten av et nøytralt middelalternativ, på de ulike sidene av middelalternativet brukes to ulike begrep, «mistillit» og «tillit». Forskning på surveyundersøkelser viser at kombinasjonen av verbale beskrivelser og bipolar skala kan påvirke målingens reliabilitet gjennomkunstig høy forekomst av middelalternativet (Uslaner 2013: 2, Schaeffer og Presser 2003: 77).

Deskriptive data (seksjon 5.1) viser imidlertid at forekomsten av middelalternativet er 11-12 prosent. Dette er ikke spesielt høyt (Uslaner 2013)²¹. Frykten for at skalaens egenskaper ville gi kunstig høy forekomst av middelalternativet virker derfor å være noe overdrevet. I tillegg er det bred enighet i litteraturen om at survey spørsmål med middelalternativ reduserer tilfeldig polarisering i større grad enn det skaper «kunstig» forekomst av dette alternativet (Schaeffer og Presser 2003: 78). (Schuman og Presser 1996: 177).

²¹ Wollebæk, Enjolras & Ødegård benytter en 5-punktsskala fra TNS Gallup-data. Her er forekomsten av middelalternativet hele 33-37 prosent (2013: 262). Resultatene er presentert i kapittel 5.1.

4.3.2 Validitet

Den avhengige variabelens validitet kan påvirkes av hvordan respondentene tolker surveysspørsmålet (Skog 2005: 89; Tanur 1982: 16). Dersom respondentenes tolkning ikke korresponderer med forskningskonseptet, svekkes validiteten.

I kapittel 2 ble det trukket opp et teoretisk skille mellom to faser i krisearbeid, forebygging og håndtering. *Forebygging* er arbeidet som gjøres for å hindre at kriser inntreffer, mens *håndtering* er alle de tiltakene som settes i verk for å takle en krise når den har inntruffet (Fimreite, Lægreid og Rykkja 2014: 13). Når respondentene kun blir spurt om *håndtering* er det en risiko for at respondentene enten forveksler, eller ikke klare å skille mellom disse to fasene. Tidligere forskning viser at respondentene vurderer myndighetenes evne til å håndtere kriser som noe bedre enn evnen til å forebygge dem. Ideelt sett burde det vært stilt spørsmål om både forebygging og håndtering for å kunne kontrollere for forskjeller. Forklaringer på variasjoner i vurderingene er imidlertid i stor grad de samme (Fimreite et al. 2014: 291). Derfor burde ikke konklusjonene påvirkes i betydelig selv om noen respondenter skulle feiltolke spørsmålet.

4.4 Forklaringsvariabler

I denne seksjonen presenteres operasjonaliseringen av de uavhengige variablene som benyttes i analysen. Først diskuteres operasjonaliseringen av de tre hypotesene, og deretter presenteres kontrollvariablene kortfattet.

4.4.1 Hypoteser

H1: Stemme til regjeringsparti

Studien forventer at Personer som stemte på et av regjeringspartiene i større grad identifiserer seg med beslutningstakerne enn andre velgere. Den første hypotesen hevder derfor at personer som har stemt på et av regjeringspartiene har høyere tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

I spørreskjemaet til Norsk Medborgerpanel ble respondentene stilt følgende spørsmål: «Hvilket parti stemte du på ved forrige stortingsvalg». Alle som har oppgitt at de stemte på Høyre eller Fremskrittspartiet får en kodet verdi på 1 for den operasjonaliserte uavhengige

variabelen som representerer hypotese 1 i regresjonsanalysen. Respondenter som oppgav andre svaralternativ har blitt kodet med verdien 0. Er spørsmålet ikke besvart blir enheten kodet med «manglende verdi», og er ikke med i regresjonsanalysen.

Det er imidlertid verdt å påpeke at partipreferanser er i stadig endring. Enkelte studier som har undersøkt denne hypotesen har benyttet spørsmål som «Hvilket parti ville du stemt om det var valg *i dag?*» for å måle partiidentifisering. Valg av operasjonalisering kan gi resultatforskjeller. Denne studien vektlegger imidlertid faktisk stemme ved valg som den viktigste identifiseringskilden med partier. Valgt operasjonalisering egner seg også langt bedre til sammenligning av resultater mellom 2013 og 2014.

H2: Tilfredshet med regjeringen

Den andre hypotesen fokuserer mindre på partiidentifisering og mer på evaluering av gjennomført politikk. Den hevder at tillit myndighetenes håndtering av terrorangrep øker med tilfredshet med sittende regjeringen. Den *sittende regjeringen* forstås her som en *politisk aktør*. Regjeringen er sammensatt av valgte politikere (incumbents), og kan helt eller delvis skiftes ut. (Norris 1999a: 12; Linde og Ekman 2003: 394; Norris 2011: 10).

Surveysspørsmålet som ble stilt til respondentene var: «*Hvor tilfreds er du med dagens regjering?*». Indikatoren understreker at det er den nåværende regjeringen, og ikke regjeringen som institusjon som skal vurderes. Respondentene har bedt om å rangere tilfredshet på en skala med alternativene «ikke tilfreds i det hele tatt», «lite tilfreds», «noe tilfreds», «tilfreds» og «svært tilfreds». For regresjonsanalysen er disse svaralternativene omkodet til verdiene 1 til 5, hvor 1 tilsvarer «ikke tilfreds i det hele tatt» og 5 tilsvarer «svært tilfreds».

Den første datainnsamlingen foregikk tett etter et valg. Da dataene ble samlet inn (november-desember 2013), hadde ikke Erna Solbergs regjering rukket å bli mange uker gammel. Det er derfor mulig at enkelte respondenter ikke hadde fått med seg at Norge hadde fått en ny regjering. Høsten 2013 formulerte heldigvis Norsk medborgerpanel spørsmålet noe annerledes. Her ble respondentene stilt spørsmålet «*Hvor tilfreds er du med den nye regjeringen i Norge?*». Dette minnet respondentene på at Norge hadde fått en ny regjering, og

reduserer faren for målefeil. Svaralternativene var de samme som i andre de andre rundene av surveyundersøkelsen.

H3: Tilfredshet med demokratiet

Den tredje hypotesen hevder at tillit avhenger av om hvorvidt individet opplever at det politiske systemet er i stand til å produsere ønskede utfall. Tillit til myndigheter øker med tilfredshet med hvordan det demokratiet faktisk fungerer.

«Tilfredshet med demokrati» er en mye anvendt indikator i kvantitative studier. Indikatoren har blitt brukt som operasjonalisering for flere ulike konsepter, og det er derfor viktig å være tydelig på hva man mener den måler. Mens Kaase (1999) bruker indikatoren som et mål på tillit til myndigheter (*regimeinstitusjoner*), bruker Miller og Listhaug (1999) indikatoren som et mål på demokrati som idé (*regimeprinsipper*). Den klare overvekten av forskere mener imidlertid at begge disse operasjonaliseringene er feilaktige. På lik linje med denne studien, hevder de at tilfredshet med demokrati er et mål på *regimeprestasjon*, en vurdering av hvordan respondenten opplever at demokratiet fungerer i praksis (Norris 1999a; Klingemann 1999; Ekman og Linde 2003; Anderson et al. 2005; Christensen og Læg Reid 2005; Askvik 2008).

Survey spørsmålet i Medborgerpanelet som danner utgangspunktet for indikatoren er: «*Alt i alt, hvor tilfreds er du med måten demokratiet fungerer på i Norge?*». Her understrekes det eksplisitt at det er respondentens opplevelse av hvordan demokratiet *faktisk fungerer* som etterspørres. Da målet er å fange opp respondentens vurdering av regimeprestasjon, er dette et survey spørsmål som sikrer høy begrepsvaliditet.

I surveyskjemaet ble respondentene bedt om å oppgi hvor tilfreds med regjeringen de var på en unipolar skala, med alternativene «ikke tilfreds i det hele tatt», «lite tilfreds», «noe tilfreds», «tilfreds» og «svært tilfreds». For regresjonsanalysen er disse svaralternativene omkodet til verdiene 1 til 5, hvor 1 tilsvarer «ikke tilfreds i det hele tatt» og 5 tilsvarer «svært tilfreds».

4.4.2 Kontrollvariabler

I tillegg til de tre variablene tilknyttet hypotesene, inkluderes en rekke kontrollvariabler i regresjonsmodellene. Hensikten er å gi et mer dekkende bilde av hva som forklarer tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, og unngå at de tre hypotesene blir tilskrevet for stor forklaringskraft. I kapittel 2 ble begrunnelsen for inkluderingen av disse variablene presentert.

Tabell 6 gir en kortfattet oversikt over kodingen av kontrollvariablene. Variabelen «Stemte på mindre parti» krever imidlertid litt grundigere utdyping. Spørsmålet er hvilke partier som skal regnes som «små partier». Den teoretiske begrunnelsen for at stemme til disse partiene påvirker tillit negativt er at de ikke blir hørt eller har innflytelse. Alle de etablerte stortingspartiene er derfor utelukket. Denne studien inkluderer heller ikke partiene Rødt og Miljøpartiet de Grønne som små partier. Det er fordi partiene deltok i TV-sendte debatter og hadde reelle muligheter til å oppnå representasjon ved stortingsvalget i 2013²².

Utgangspunktet for kontrollvariabelen er spørsmålet «Hvilket parti stemte du på ved forrige stortingsvalg». Svarene til alle respondenter som har oppgitt «annet» er grundig gjennomgått. Kun svar hvor respondenten har oppgitt navnet på partiet er kodet med verdien 1. Det er fordi surveyalternativet også fanger opp blanke stemmer. Alle andre gyldige svar er gitt verdien 0. Høyest andel av stemmene blant velgerne som oppga «annet» gikk til Piratpartiet, de Kristne og Pensjonistpartiet.

²² Miljøpartiet de Grønne fikk et mandat på stortinget etter stortingsvalget i 2013.

Tabell 6: Operasjonalisering av kontrollvariabler

Variabel	Surveysspørsmål	Koding
Politiske variabler		
Partistemme	«Hvilket parti stemte du på ved forrige stortingsvalg?»	1 = Parti som undersøkes 0=Alle andre gyldige svar
Plassering, politisk skala	«Nedenfor er en skala der 0 representerer de som står helt til venstre politisk, og 10 representerer de som står helt til høyre politisk. Hvordan vil du plassere deg selv på en slik skala?»	0 = Venstre [...] 10 = Høyre
Stemte på mindre parti	«Hvilket parti stemte du på ved forrige stortingsvalg?»	1 = Stemte ikke 0 = Alle andre gyldige svar
Stemte ikke ved valget	«Hvilket parti stemte du på ved forrige stortingsvalg?»	1 = Annet (Spesifisert mindre parti) 0 = Alle andre gyldige svar
Demografi		
Alder	«Vennligst oppgi: din alder»	1 = 18-26 år, 2 = 27-35 år, 3 = 36-45 år 4 = 46-55 år, 5 = 56-65 år, 6 = 66-75 år 7 = 75 år -
Mann	«Vennligst oppgi: Kjønn»	1 = Mann 0 = Kvinne
Høyere utdanning	«Hva er din høyest fullførte utdanning?»	1 = Universitet/Høyskole 0 = Alle andre gyldige svar
Innvandrerbakgrunn	«Har du eller dine foreldre (mor, far eller begge foreldre) innvandret til Norge?»	1 = Mor/Far/Begge/Har selv innvandret 0 = Alle andre gyldige svar
Norsk statsborgerskap	«Statsborgerskap. Er du?»	1 = Norsk statsborger 0 = Alle andre gyldige svar
Arbeidsledig	«Hvilken av beskrivelsene under passer best på det du har gjort de siste 7 dagene?»	1 = Arbeidsledig/varig uten arbeid 0 = Alle andre gyldige svar
Ansatt i offentlig adm.	«Hva slags virksomhet arbeider du i?»	1 = Stats-, fylkes- eller kommune-administrasjon 0 = Alle andre gyldige svar
Mediebruk		
Leser nettaviser daglig	«Hvor ofte bruker du disse mediene til å holde deg oppdatert om nyheter: nettavis»	1 = Flere ganger om dagen/hver dag 0 = Alle andre gyldige svar
Leser papiraviser daglig	«Hvor ofte bruker du disse mediene til å holde deg oppdatert om nyheter: papiravis»	1 = Flere ganger om dagen/hver dag 0 = Alle andre gyldige svar
Leser aldri nettaviser	«Hvor ofte bruker du disse mediene til å holde deg oppdatert om nyheter: nettavis»	1 = Aldri 0 = Alle andre gyldige svar
Leser aldri papiraviser	«Hvor ofte bruker du disse mediene til å holde deg oppdatert om nyheter: papiravis»	1 = Aldri 0 = Alle andre gyldige svar
Tillit til krisehåndteringsaktører		
Tillit til helsevesenet	«Hvor høy tillit eller mistillit har du til følgende institusjoner og aktører: Helsevesenet»	1 = Svært høy mistillit [...] 7= Svært høy tillit
Tillit til politiet	«Hvor høy tillit eller mistillit har du til følgende institusjoner og aktører: Politiet»	1 = Svært høy mistillit [...] 7= Svært høy tillit

Kilde: Norsk Medborgerpanel (2014)

5. Analyse

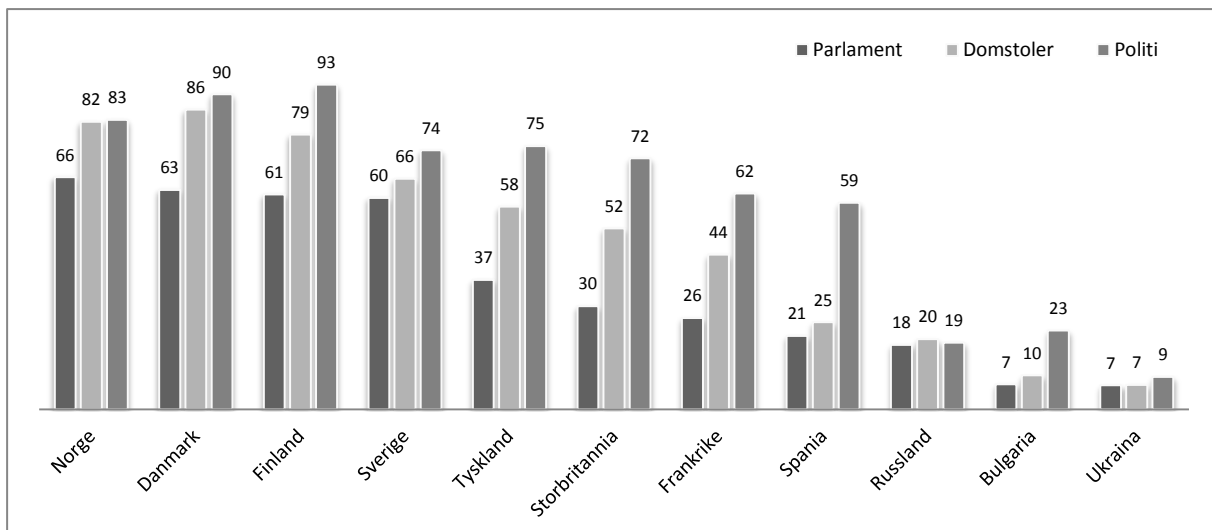
I dette kapittelet presenteres resultatene fra hypotesetestingen, og noen svar på hva som forklarer tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Kapittelet er delt opp på følgende måte: I kapittelets første seksjon belyses variasjoner i tillit mellom land og over tid. Hensikten er å gi et innblikk i konteksten studien finner sted i. Deretter gjennomføres en deskriptiv analyse for å gi en første pekepinn på hypotesenes forklaringssevne. I kapittelets tredje seksjon presenteres resultatene fra regresjonsanalysen. Her presenteres sammenligninger av ulike modeller. De bidrar til å teste hypotesenes robusthet, samt å gi et mer dekkende bilde av hva som forklarer variasjoner i tillit. Etter analysen diskuteres resultatene opp mot de teoretiske forventningene for studien. Funn problematiseres og årsaker til uventede resultater diskuteres.

5.1 Deskriptiv analyse: Tillit til myndigheter og krisehåndtering

Denne innledende deskriptive analysen gir en oversikt endringer i tillit over tid og mellom land. Deretter presenteres data på tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner. Hensikten er å danne et best mulig bilde av hvilken kontekst analysen finner sted i.

Tillit til myndigheter - variasjoner mellom land og over tid

Figur 5: Tillit til parlament, domstoler og politi, utvalgte europeiske land

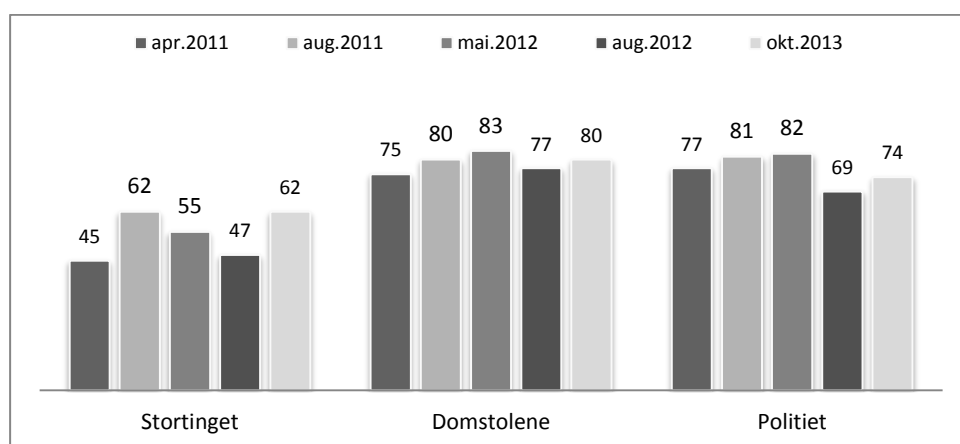

Prosentandel som oppga 6 eller høyere på en skala fra 0 (ingen tillit) til 10 (komplett tillit)
Data: European Social Survey – Runde 6 (2012-13) N=1619-2949

Norge har høy tillit til sentrale myndigheter. Figur 5 viser tillit til tre ulike myndighetsinstitusjoner (parlament, domstoler og politi) i utvalgte europeiske land. Som vist er det store forskjeller i tillitsnivå mellom de ulike landene.

Norge tilhører gruppen land som har de høyeste tillitsnivåene i Europa. Norge har høyest tillit til nasjonalt parlament i Europa, og er kun slått av nordiske kolleger på tillit til politi og domstoler. En klar majoritet uttrykker at de har tillit til sentrale institusjoner. De store europeiske landene ligger rundt 30 prosentpoeng bak Norge både på tillit til parlament og tillit til domstoler. Blant landene som har lavest tillit i Europa finner vi Russland, Bulgaria og Ukraina. Her er det kun et fåtall som har tillit til sentrale institusjoner.

Figur 6: Tillit til sentrale myndighetsinstitusjoner i Norge

Prosentandel som oppga at de har «svært stor» eller «nokså stor» tillit. Befolkningsutvalg.
Kilde: Wollebæk, Enjolras og Ødegård (2013) og Steen-Johnsen, Enjolras og Staksrud (2014)

Fra tidligere studier er det kjent at tillit til myndigheter kan variere betydelig over tid. Figur 6 viser utviklingen i tillit til sentrale myndighetsinstitusjoner mellom april 2011 og oktober 2013. Som vist i figuren, opplevde Norge en økning i tillit til sentrale politiske institusjoner i august. Dette har blitt forklart med at befolkningen samlet seg rundt nasjonale institusjoner i etterkant av terrorangrepene 22. juli (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013: 245-246). I litteraturen er dette fenomenet som en «Rally effekt»²³.

Tilliten til sentrale myndighetsinstitusjoner sank i løpet av 2012. Tilliten nådde et bunnpunkt like etter at 22. Juli-kommisjonens rapport ble lagt frem i august. Tidligere studier har pekt

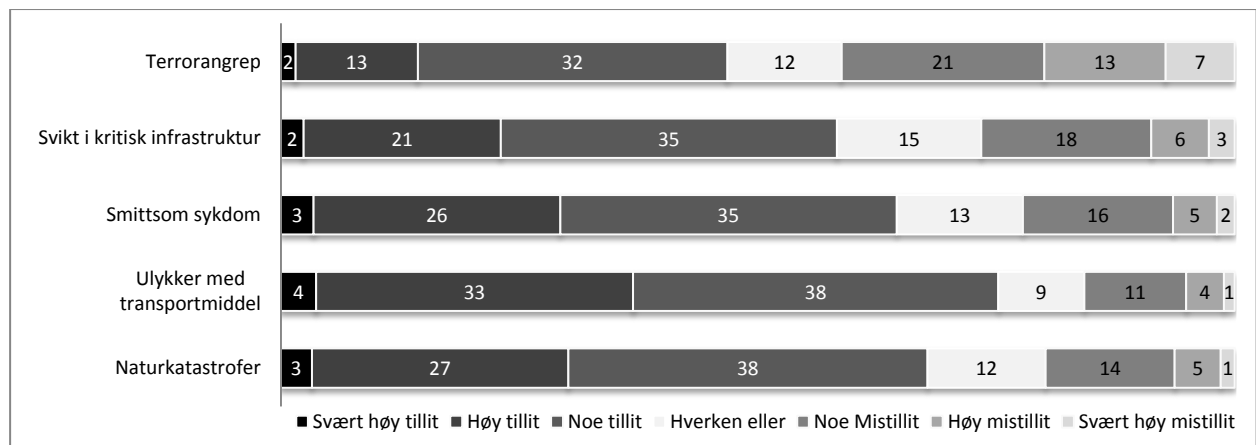
²³ Begrepet «Rally effekt» beskriver: «Borgeres (ofte kortvarig) samling rundt den øverste politiske ledelse for beskyttelse i etterkant av dramatiske hendelser, som terror eller krig» (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013: 245-246).

på at svakhetene og manglene i krisehåndteringen som ble avdekket, er en viktig forklaring på nedgangen i tillit (Wollebæk et al. 2012; Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013; Steen-Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014). Nedgangen i tillit var imidlertid ikke dramatisk. Tillitsnivåene var hele perioden høye sammenlignet med andre europeiske land (Figur 5). Gjennomsnittlig tillit til nasjonale parlament i EU var mellom 25 og 30 prosent i samme periode (European Commission 2014: 8).

Tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner

I denne studien er fokuset på tillit til myndigheter for å håndtere et terrorangrep. Et til nå lite belyst spørsmål i litteraturen er hvilken tillit befolkningen har til at myndighetene kan håndtere denne oppgaven sammenlignet med andre krisesituasjoner.

Figur 7: Tillit til myndigheter for å håndtere ulike krisesituasjoner

Prosentandel. Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351

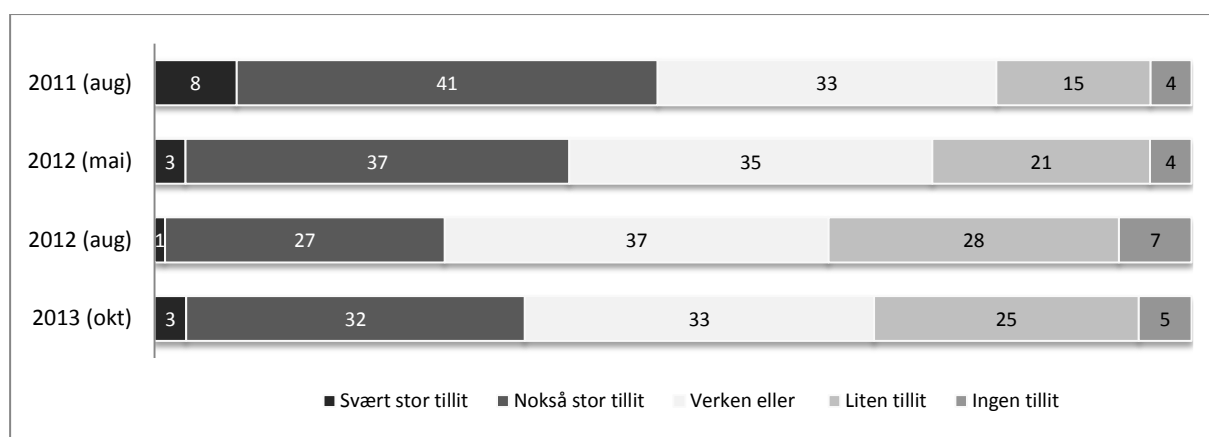
Den norske befolkningen hadde høsten 2013 betydelig lavere tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep enn andre krisesituasjoner. Litt under halvparten, 47 prosent, uttrykte tillit til myndighetenes evne til å håndtere terrorangrep. En nesten like stor andel, 43 prosent, uttrykte mistillit til myndighetenes håndtering av denne oppgaven. Til sammenligning hadde hele 75 prosent tillit til at myndighetene kan håndtere transportulykker. Tilliten var også betydelig høyere for naturkatastrofer (68 prosent), smittsom sykdom (64 prosent) og infrastruktursvikt (58 prosent), enn for terrorangrep.

En mulig forklaring er at terrorangrep oppfattes som en mer krevende oppgave enn de andre krisesituasjonene. Som vist i kapittel 2, er preges terrorangrep av høy uforutsigbarhet og

liten/ingen påvirkningsmulighet (Gundel 2005: 112). En annen forklaring på lav tillit til håndtering av terrorangrep, er at dette er en oppgave norske myndigheter har lite erfaring med. I tillegg fikk involverte myndigheter mye kritikk i etterkant av terrorangrepene 22. juli. Krisesituasjoner setter spor, og trolig var tilliten fortsatt preget av hendelsen to år etter.

For å øke forståelsen for variasjoner i tillit, er det interessant å se på utvikling i tillit over tid. Dataene om *håndtering* av terrorangrep benyttet i analysen har ikke blitt samlet inn over en lengre tidsperiode. Det finnes imidlertid data på endringer i tillit til å *forhindre* terrorangrep. Variasjoner og svingninger i tillit til å forebygge og tillit til å håndtere krisesituasjoner pleier å samsvare svært godt. Det er verdt å merke seg, at tillit til å *forhindre* kriser er noe lavere enn tillit til å *håndtere* kriser (Christensen, Fimreite og Læg Reid 2014: 215).

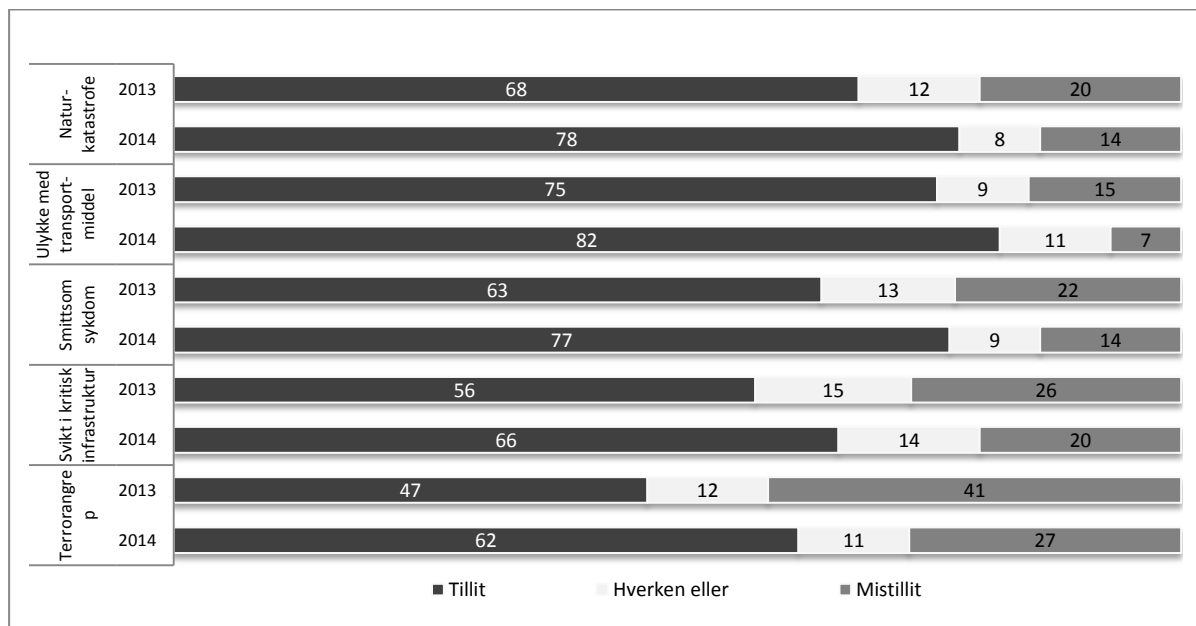
Figur 8: Tillit til at myndighetene kan forhindre nye, store terrorangrep

Prosentandel. Spørsmålet fra okt. 2013 inneholdt også alternativet «Vet ikke». Befolkningsutvalg
 Kilde: Wollebæk, Enjolras og Ødegård (2013) og Steen-Johnsen, Enjolras og Staksrud (2014), TNS Gallup

Figur 8 viser at tillit til at myndighetene kan forhindre terrorangrep endrer seg i et lignende mønster som mer generell tillit (Figur 5 og Figur 6). Tilliten var høy like etter terrorangrepet, men sank i 2012 og nådde sitt laveste punkt ved lanseringen av 22. juli-kommisjonens rapport (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013:252). Frem mot oktober 2013 steg tilliten.

Figur 9: Tillit til myndigheter for å håndtere ulike krisesituasjoner, sammenligning

Prosentandel som oppgav «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit
 Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351 og Runde 3 (2014) N=829

De tilgjengelige dataene viser en generell økning i tillit til håndtering av alle de undersøkte krisesituasjonene mellom 2013 og 2014. Økningen i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep var på hele 15 prosentpoeng. En så stor andel som 62 prosent hadde tillit til at myndighetene kunne håndtere terrorangrep høsten 2014. Dette er langt høyere enn de nivåene som hadde vært rapportert i media og forskningsrapporter i forkant av studien.

En mulig forklaring på den formidable økningen er tiltakene som ble iverksatt som oppfølging på 22. juli-rapporten. Departementene bevilget midler og økte oppmerksomheten tilknyttet krisehåndtering. Målet var å bedre samhandling, kommunikasjon og håndteringsevne (St.meld.nr. 31 [2012-2013], s. 110). Politiet iverksatte også en rekke konkrete tiltak (Politidirektoratet 2013). Økningen bør også sees i sammenheng med at tilliten til forbedringsevnen til sentrale myndigheter i Norge er svært høy (Wollebæk, Enjolras og Ødegård 2013: 252-253).

En annen forklaring på økt tillit til myndighetenes terrorhåndtering er positiv evaluering av myndighetenes innsats under situasjonen som oppsto juli 2014. Myndighetene gikk ut med informasjon om at et terrorangrep mot Norge var nært forestående. Hele 85 prosent av befolkningen mente at det var riktig å gå ut med informasjonen. 80 prosent mente politiet var bedre forberedt på terroraksjoner enn tidligere (Politidirektoratet 2014, TNS Gallup 2014).

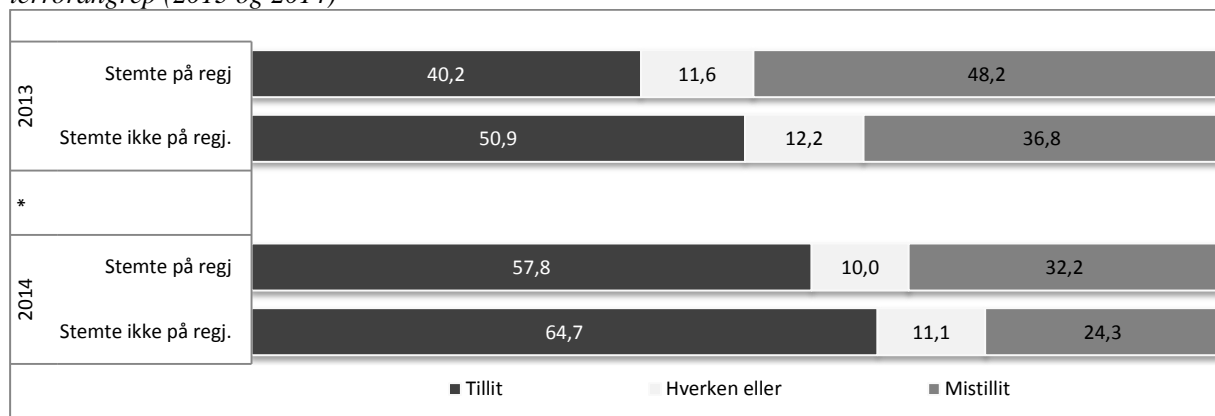
5.2 Deskriptiv analyse: Hypoteser

I denne seksjonen utforskes samvariasjoner mellom variablene tilknyttet de tre hypotesene. Målet er å kunne gi noen foreløpige svar på hypotesenes forklaringsevne. I figurene er de tre kategoriene som uttrykker mistillit og de tre kategoriene tillit for den avhengige variabelen slått sammen til kategoriene «tillit» og «mistillit»²⁴. Dette er *ikke* gjort for å avise at bevegelser mellom disse kategoriene kan være av betydning. Det er et rent pragmatisk valg for å øke lesbarhet og for å tydeliggjøre mønstre.

5.2.1 H1: Stemme til regjeringsparti

Den første hypotesen hevder at personer som har sitt foretrukne parti i regjering, vil ha høyere tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Figur 10 viser tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep for personer som svarte at de stemte på Høyre eller Frp sammenlignet med personer som har oppgitt andre svar.

Figur 10: Stemme til regjeringspartiene (Høyre eller Frp) og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013 og 2014)

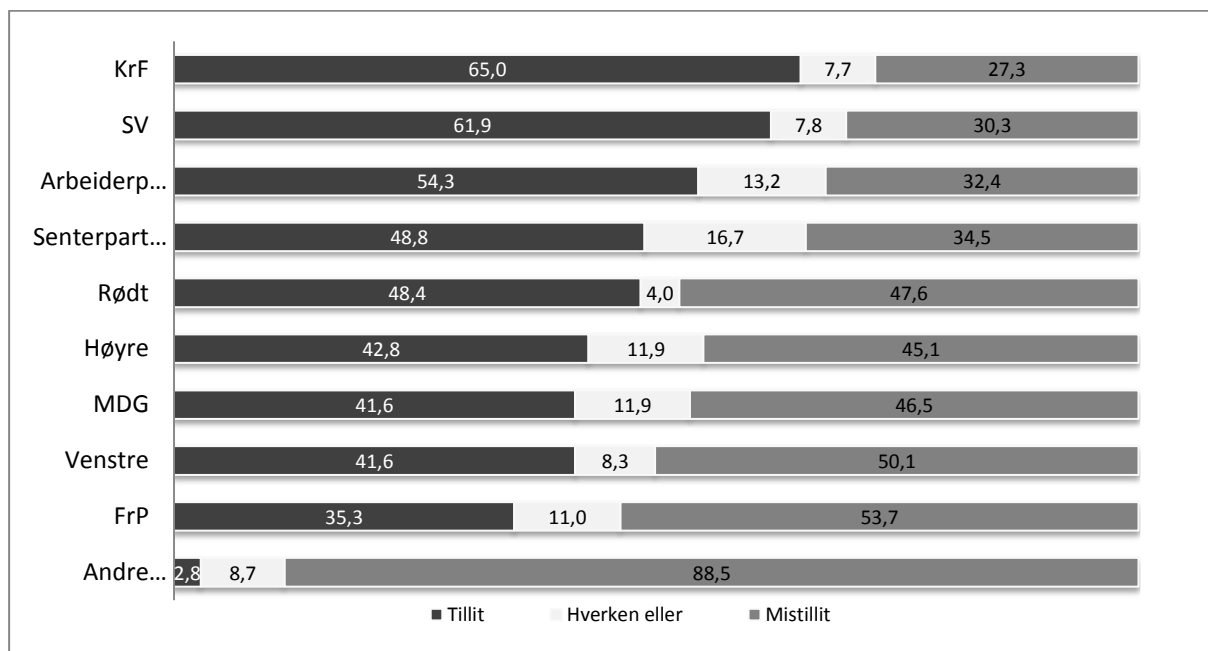
Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit
Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351

Resultatene presentert ovenfor gir ikke støtte til hypotesen. Tilliten var betydelig lavere blant personer som stemte på regjeringen (40,2 prosent) enn personer som *ikke* stemte på regjeringen (50,9 prosent). Hele 48,2 prosent av personene som stemte på regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet uttrykte mistillit til myndighetenes evne til å håndtere terrorangrep i november 2013.

²⁴ «Noe tillit», «høy tillit» og «svært høy tillit» = «Tillit», «Noe mistillit», «høy mistillit» og «svært høy mistillit» = «Mistillit».

I det første året til Erna Solbergs regjering, økte andelen som har tillit med 15,6 prosentpoeng blant de som stemte på et av regjeringspartiene. Økningen hos disse velgerne var imidlertid ikke vesentlig høyere enn blant resten av befolkningen. Tillitsandelen økte med 13,8 prosentpoeng blant velgere som *ikke* stemte på et av regjeringspartiene mellom november 2013 og 2014.

Figur 11: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351

Figur 11 viser tillit blant de enkelte velgergruppene høsten 2013. Velgerne til Fremskrittspartiet utmerket seg med lavest tillit blant velgerne til partiene på stortinget. Kun 35 prosent hadde tillit og hele 54 prosent hadde mistillit til at myndighetene kan håndtere terrorangrep. Den lave tilliten må tolkes i lys av at partiet har en systemkritisk profil. Tidligere studier har vist at Frp-velgerne har lavere politisk tillit enn andre velgergrupper (Miller og Listhaug 1990; Bergh 2004; Aars og Christensen 2013). Den teoretiske forventningen for denne studien var imidlertid at Frp-velgerne ville få høyere tillit med partiet i regjering.

Også blant Høyres velgere hadde en større andel mistillit (45 prosent) enn tillit (43 prosent) høsten 2013. Velgerne til opposisjonspartiene SV (62 prosent) og Arbeiderpartiet (54 prosent) hadde tillit over gjennomsnittet. Det er stikk i strid med forventningen til hypotesen.

Tillitsnivået varierte også blant støttepartiene. Mens hele 65 prosent av KrF-velgerne hadde tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep, hadde kun rundt 42 prosent av Venstres velgere tillit.

Måletidspunkt kan påvirke resultatene Den første undersøkelsen ble gjennomført kort tid etter Erna Solbergs regjering tiltrådte. Som vist i Figur 11 ble avstanden i tillit mellom velgere som stemte på regjeringspartiene og andre velgere noe mindre i det første året til regjeringen. Tidligere studier har vist at Frp-velgernes tillit har økt med partiets innflytelse (Miller og Listhaug 1990: 365).

Tabell 7: Stemme storingsvalget 2013 og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep

Parti	2013	2014	Diff.
Høyre	43,0	63,7	+ 20,7
Fremskrittspartiet	35,3	47,1	+ 11,8
KrF	65,0	87,0	+ 22,0
Venstre	41,6	61,6	+ 20,0
MDG	41,6	51,7	+ 10,1
Senterpartiet	48,8	76,5	+ 27,7
Rødt	48,4	44,4	- 4,0
Arbeiderpartiet	54,3	65,9	+ 11,6
SV	61,9	78,4	+ 16,5
Annet parti	2,8	20,9	+ 18,1
Gjennomsnitt	46,8	62,4	+ 15,6

Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit

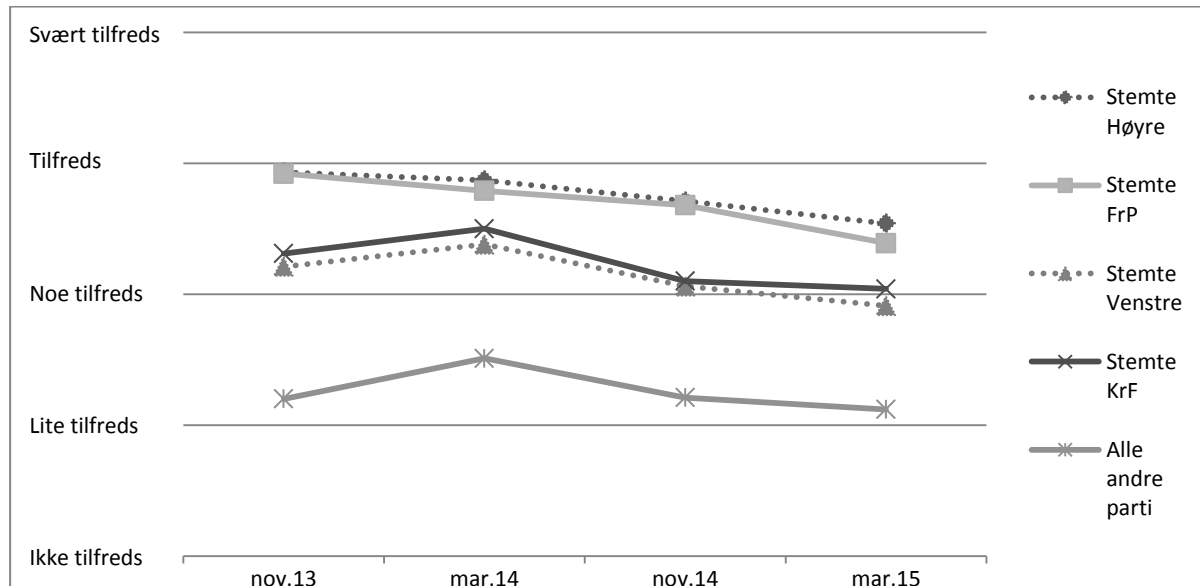
Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351 og Runde 3 (2014) N=829

Tabell 7 viser endringene i tillit for alle velgergruppene i det første året til Erna Solbergs regjering. Som forventet, økte tilliten betydelig blant Høyre-velgerne og blant velgerne til støttepartiene Venstre og KrF. Økningen i tillit er i tråd men antakelsen om at identifisering med beslutningstakerne bidrar til høyere tillit. Frp-velgernes lave tillit svekker imidlertid denne påstanden. Etter ett år i regjering, var tilliten til Frp-velgerne 15,3 prosentpoeng bak gjennomsnittsnivået. Utviklingen mellom 2013 og 2014 var også svakere enn gjennomsnittet. Med unntak av Arbeiderpartiet, var Frp-velgerne den velgergruppen som hadde lavest økning i tillit i perioden.

5.2.2 H2: Tilfredshet med regjeringen

Den andre hypotesen vektlegger i større grad vurdering av politikk enn den første. Hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep avhenger av tilfredshet med sittende regjering.

Figur 12: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tilfredshet med regjeringen

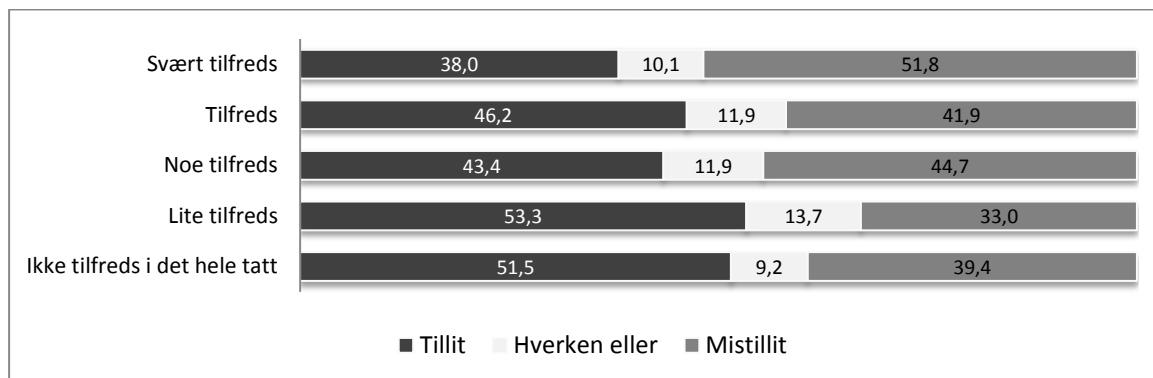

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1-4 (2013-2015) N= 1908

Figur 12 viser en oversikt over tilfredshet med regjeringen og partistemme fra høsten 2013 til mars 2015. Tilfredsheten var høyest blant velgerne til regjeringspartiene Høyre og Fremskrittspartiet. Noe bak følger støttepartiene Venstre og KrF. Tilfredsheten er betydelig lavere blant velgere som har stemt på partier utenfor regjeringssamarbeidet.

Mellom høsten 2013 og høsten 2014 sank tilfredsheten blant velgerne til regjeringspartiene og støttepartiene. For velgere fra andre partier var tilfredsheten omtrent den samme på disse to måletidspunktene. Nedgangen i tilfredshet blant regjeringens «egne» velgere kan forklares med «regjeringsslitasje». De fleste regjeringer opplever lavere tilfredshet i løpet av regjeringperioden. Dette er en konsekvens av velgeres uoppfylte forventninger. Det er ikke mulig for en regjering å realisere ønskene til alle som har stemt på den. (Aardal 2006). For en mindretallsregjering, som er avhengig av støtte fra ideologisk ulike partier, er denne utfordringen trolig ekstra stor.

Figur 13: Tilfredshet med regjeringen og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013)

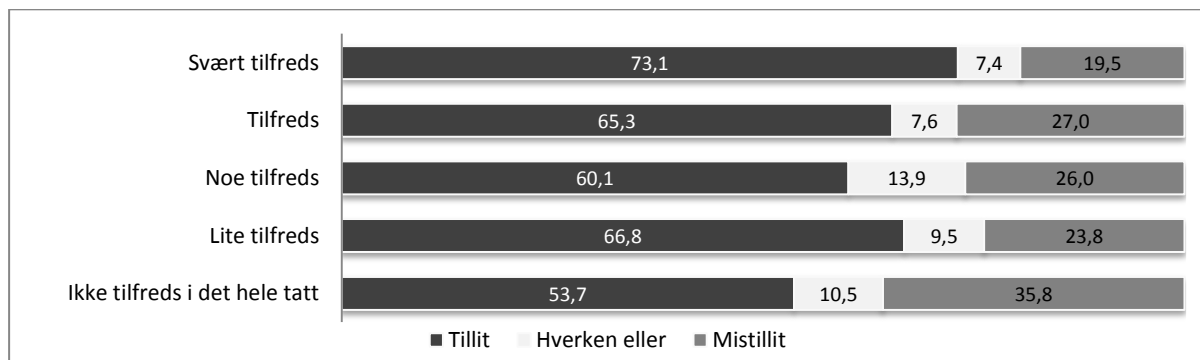
Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013)

Samvariasjonene mellom tilfredshet med regjeringen og tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep fra 2013 støtter ikke hypotesen. Figur 13 viser at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep var *lavere* blant personer som uttrykte tilfredshet med regjeringen. Tilliten var høyest blant personer som oppga at de var «noe tilfreds».

En mulig forklaring på dette overaskende resultatet er måletidspunkt. Undersøkelsen ble gjennomført kun uker etter at Erna Solberg hadde dannet regjering. Personer som hadde mistillit til myndighetenes krisehåndtering i 2013 kan ha ønsket et regjeringsskifte. I november 2013, kort tid etter at den nye regjeringen tiltrådte, var disse personene trolig tilfreds med å ha fått en ny regjering. Samtidig var noen få uker i regjering neppe nok til å skape tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep. Krisehåndtering er et komplekst saksfelt. Å gjennomføre endringer og vinne tillit er *tidkrevende*. Det kan forklare at personer som var tilfreds med regjeringsskifte og den nye regjeringen ikke hadde tillit til håndteringen av terrorangrep.

Figur 14: Tilfredshet med regjeringen og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2014)

Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit

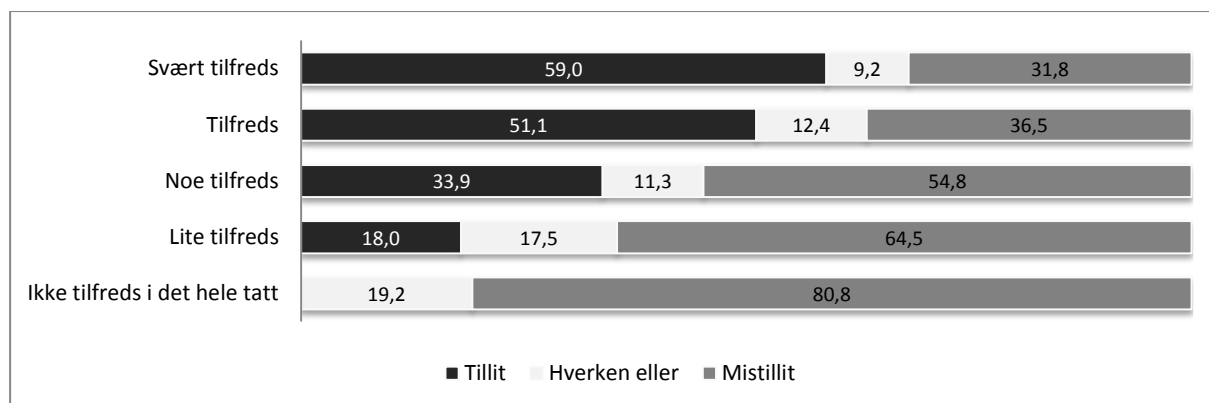
Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014) N=829

Samvariasjonen mellom variablene endret seg betydelig fra 2013 til 2014. Både tillitsnivåene og fordelingen mellom kategoriene ble vesentlig forandret. Figur 14 viser derfor et mønster hvor høye og lave verdier for de to variablene samvarierer tilnærmet likt slik hypotesen påstår. Personer med høy tilfredshet med regjeringen hadde høyere tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep enn personer som uttrykte lav tilfredshet med regjeringen. Unntaket fra mønsteret er personer som oppga at de var «lite tilfreds» med regjeringen, de hadde noe høyere tillit enn forventet²⁵,.

5.2.3 H3: Tilfredshet med demokratiet

Den tredje hypotesen er noe svakere relatert til politisk distanse, og fokuserer på en bredere vurdering enn de to første. Den hevder at det er en positiv sammenheng mellom tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer og tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep.

Figur 15: Tilfredshet med demokrati og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2013)

Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit

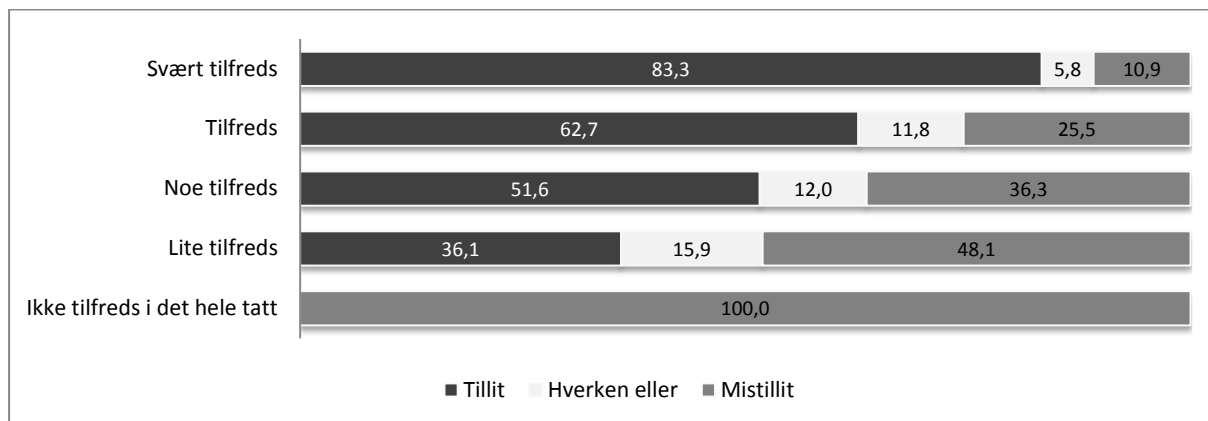
Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013) N=2351

Tilfredshet med demokrati og tillit til myndigheters terrorhåndtering samvarierer positiv. I 2013 var tillitsandelen betydelig høyere blant personer som var tilfreds med hvordan demokratiet fungerer. Tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep øker med tilfredshet med demokratiet. Blant respondenter som oppga at de var «noe» eller «lite» tilfreds med demokratiet var tillitsandelen langt under gjennomsnittet. Blant personer med høy tilfredshet var tillitsandelen over gjennomsnittet. Det er verdt å påpeke at andelen som har lav tilfredshet er beskjeden. Kun ca. 5 prosent oppga at de ikke var tilfreds eller hadde lav tilfredshet²⁶.

²⁵ Denne gruppen har en svært høy andel av Arbeiderparti-velgere. Disse velgerne hadde i november 2014 høyere tillit enn gjennomsnittet.

²⁶ Svarfordeling: [Ikke tilfreds: 1%, lite tilfreds: 4%, noe tilfreds: 19%, tilfreds 58%, svært tilfreds 18%]

Figur 16: Tilfredshet med demokrati og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (2014)

Prosentandel som oppga «noe», «høy» eller «svært høy» tillit/mistillit

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014) N=827

I dataene fra 2014 er sammenhengen enda tydeligere. Samtlige av respondentene som uttrykte at de ikke var tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer hadde mistillit til myndigheters terrorhåndtering. Andelen personer med tillit øker jevnt med tilfredshet med demokratiet. Blant de som oppga at de var svært tilfreds, hadde over 83 prosent tillit til myndighetenes evne til å håndtere terrorangrep²⁷.

5.2.4 Oppsummering av den deskriptive analysen

Den første hypotesen kommer noe svekket ut av den deskriptive analysen. Det er foreløpig lite som tyder på at foretrukket parti i regjering gir økt tillit til myndigheter for å håndtere en krisesituasjon. Undersøkelsene av den andre hypotesen gir blandede resultater. Samvariasjonen mellom variablene er svært ulik på de to måletidspunktene. I dataene fra 2013 var det ingen sammenheng mellom regjeringstilfredshet og tillit til terrorhåndtering, men i 2014-dataene var det en positiv samvariasjon. Uforventet høy tillit blant personer som oppga at de var «lite tilfreds» skaper noe usikkerhet. Av de tre hypotesene virker den tredje mest lovende. Den deskriptive analysen indikerer en positiv sammenheng mellom demokratitilfredshet og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

²⁷ Svarfordeling: [Tilfreds: 1%, lite tilfreds: 4%, noe tilfreds: 18%, tilfreds 59%, svært tilfreds 18%]

5.3 Regresjonsanalyse

I denne seksjonen presenteres resultatene fra regresjonsanalysen. Først undersøkes den relative forklaringskraften til de tre hypotesene, deretter presenteres modeller hvor kontrollvariablene gruppevis blir inkludert²⁸. Hensikten er å teste hypotesenes robusthet og gi et mest mulig dekkende bilde av hva som forklarer variasjoner i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

I regresjonsanalysen benyttes hovedsakelig tverrsnittsdata fra 2014. For å kontrollere om effektene er konsistente over tid sammenlignes den endelige modellen med en tilsvarende modell basert på tverrsnittsdata fra 2013. Avslutningsvis gjennomføres en sammenligning av modeller som forklarer tillit til fler krisesituasjoner. Hensikten er å avdekke i hvilken grad forklaringene på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er unike.

5.3.1 Politiske variabler

Tabell 8: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, hypoteser

Variabel	Modell 1	
	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z
Stemte på regjeringen	-0.22 (.15)	.149
Tilfreds med regjeringen	.04 (.07)	.543
Tilfreds med demokratiet	.49 (.08)	.000
Konstant	2.40 (.39)	.000
N	797	
R ²	.093	

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Den første hypotesen hevder at individer som stemte på et av regjeringspartiene har høyere tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep. Den deskriptive analysen skapte tvil om hypotesens forklaringssevne. Som vist i Tabell 8 er det ingen støtte å finne for denne hypotesen i regresjonsanalysen fra 2014. Stemme til regjeringsparti har negativ effekt på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, motsatt av den teoretiske forventningen. Effekten er heller ikke signifikant.

²⁸ En oversikt over alle variablene benyttet i analysen, og deres samvariasjon med tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er vedlagt i appendiks.

Den andre hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med respondentens tilfredshet med sittende regjering. Den deskriptive analysen fra 2014 viste en positiv samvariasjon. Regresjonsanalysen viser også en positiv effekt, men den er svak. Estimater har også høye standardfeil og er ikke signifikant.

Den tredje hypotesen hevder at tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep øker med respondentens tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer. Den deskriptive analysen viste en tydelig positiv samvariasjon mellom disse to variablene. Resultatene fra regresjonsanalysen styrker hypotesen. Det er en sterk signifikant sammenheng mellom tilfredshet med demokratiet og tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. For hvert trinn høyere en respondent plasserer seg på skalaen for demokratitilfredshet, anslår modellen en halv enhets økning i tillit på tillitsskalaen (syv trinn).

Tabell 9: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, politiske variabler

Variabel	Modell 2			Modell 3			Modell 4		
	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z		Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z		Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z	
Stemte på regjeringen	-.31 (.18)	.093		-.51 (.17)	.003				
Stemte på Høyre							-.44 (.18)	.013	
Stemte på Frp							-.64 (.25)	.010	
Stemte på Arbeiderpartiet	.19 (.17)	.261							
Stemte på SV	.63 (.26)	.018							
Stemte på Rødt	-.41 (.41)	.319							
Stemte på Venstre				-.69 (.38)	.067		-.69 (.37)	.069	
Stemte på KrF				-.02 (.17)	.918		-.01 (.17)	.964	
Stemte på Senterpartiet				.12 (.30)	.674		.12 (.30)	.678	
Stemte på MDG				-.28 (.30)	.352		-.28 (.30)	.350	
Tilfreds med regjeringen	.14 (.08)	.086		.14 (.08)	.090		.14 (.08)	.091	
Tilfreds med demokratiet	.45 (.08)	.000		.47 (.08)	.000		.46 (.08)	.000	
Plassering, politisk skala	-.01 (.04)	.835		-.01 (.04)	.714		-.02 (.04)	.703	
Stemte på et mindre parti	-.62 (.30)	.037		-.82 (.28)	.003		-.84 (.28)	.003	
Stemte ikke ved valget	-.53 (.28)	.058		-.75 (.27)	.005		-.75 (.27)	.005	
Konstant	2.45 (.40)	.000		2.64 (.36)	.000		2.69 (.37)	.000	
N	797			797			797		
R ²	.139			.142			.143		

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Tabell 9 viser utvidede modeller hvor flere politiske variabler er inkludert. Sammenlignet med den første modellen, øker forklart varians betydelig når disse variablene inkluderes. I

modell 2 undersøkes effekten av stemme til de enkelte partiene på venstresiden²⁹. Som i den deskriptive analysen, utmerker velgerne til Sosialistisk Venstreparti seg med høy tillit. Stemme til SV har positiv signifikant effekt på respondentens tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Stemme til Arbeiderpartiet har positiv effekt og stemme til Rødt negativ effekt, men ingen av effektene er signifikante. For sistnevnte kan dette skyldes et lavt antall enheter som stemte Rødt i utvalget (N=3).

Det er ingen entydig effekt på tillit av å stemme på et av støttepartiene til regjeringen, det viser resultatene fra modell 2 og 3. Krf-velgernes høye tillit, observert i den deskriptive analysen, omformes ikke til positive effekter i regresjonsmodellene. Stemme til Venstre har negativ (ikke-signifikant) effekt. Heller ikke stemme til Senterpartiet eller Miljøpartiet de Grønne har noen effekt på tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep.

Stemme til regjeringspartiene har *ikke* positiv effekt på tillit. Selv når andre politiske variabler er kontrollert for, er effekten av stemme til regjeringspartiene *negativ*. Frp-velgernes lave tillit er kjent fra tidligere studier, derfor benyttes separate variabler for stemme til de to regjeringspartiene i modell 4. Overraskende nok viser modellen at både stemme til Fremskrittspartiet og stemme til Høyre har negativ effekt på tillit.

Effekten av *tilfredshet med regjeringen* er betydelig sterkere når andre politiske variabler er kontrollert for. Det er imidlertid høy usikkerhet tilknyttet estimatet, og effekten er ikke signifikant i noen av modellene. *Tilfredshet med demokrati* har en sterk og signifikant effekt. Effekten er tilnærmet den samme i de tre modellene med politiske variabler, som for modellen med kun hypotesevariablene. Dette styrker hypotese 3.

Stemme til mindre partier har en tydelig negativ effekt på tillit. I alle de tre modellene er stemme til et parti utenfor det ordinære partisystemet forbundet med lavere tillit. Dette er i tråd med forventningene fra kapittel 2. Det er også en negativ effekt av ikke å delta ved valget. (signifikant i modell 3 og 4).

²⁹ På grunn av utfordringer tilknyttet multikollinearitet er stemme til regjerings- og støttepartier og opposisjonspartier undersøkt i separate modeller.

Plassering på politisk-ideologisk skala har ikke noen effekt på tillit. Tillit er tilnærmet lik uansett hvor man plasserer seg på skalaen (se appendiks). Resultatet er overraskende fordi Christensen, Fimreite og Lægreids analyse viste at individer som plasserte seg på venstresiden hadde betydelig høyere tillit til myndigheters krisehåndtering enn høyre-orienterte individer (2014: 220-221).

5.3.3 Demografi, mediebruk og tillit til krisehåndteringsaktører

I tabellen nedenfor presenteres modeller hvor kontrollvariabler for demografi, mediebruk og tillit til krisehåndteringsaktører er inkludert. I modell 4 hadde både stemme til Høyre og stemme til Frp negativ signifikant effekt. Det gjør det interessant å beholde disse variablene i videre modellutvidelser. Modell 4 benyttes derfor som utgangspunkt.

Tabell 10: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, med kontrollvariabler

Variabel	Modell 5			Modell 6			Modell 7		
	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z		Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z		Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z	
Stemte på Høyre	-.30 (.18)	.095		-.32 (.17)	.063		-.25 (.17)	.151	
Stemte på FrP	-.55 (.26)	.034		-.52 (.26)	.048		-.42 (.24)	.077	
Tilfreds med regjeringen	.14 (.08)	.084		.14 (.08)	.071		.09 (.08)	.228	
Tilfreds med demokratiet	.38 (.08)	.000		.36 (.09)	.000		.19 (.08)	.019	
Plassering, politisk skala	-.03 (.04)	.493		-.01 (.04)	.565		-.01 (.04)	.587	
Stemte på et mindre parti	-.77 (.26)	.003		-.74 (.27)	.007		-.97 (.28)	.001	
Stemte ikke ved valget	-.57 (.31)	.070		-.53 (.31)	.087		-.40 (.29)	.164	
Alder	.01 (.04)	.977		-.04 (.05)	.435		.02 (.02)	.552	
Mann	-.33 (.05)	.009		-.39 (.13)	.003		-.33 (.13)	.008	
Høyere utdanning	-.08 (.11)	.678		-.08 (.10)	.425		-.05 (.11)	.650	
Innvandrerbakgrunn	-.58 (.23)	.011		-.50 (.22)	.025		-.46 (.23)	.046	
Statsborgerskap	-.53 (.33)	.113		-.59 (.33)	.076		-.29 (.32)	.365	
Arbeidsledig	-.16 (.40)	.686		-.11 (.40)	.787		-.15 (.40)	.709	
Ansatt i off. adm.	-.67 (.44)	.129		-.58 (.39)	.142		-.65 (.44)	.142	
Leser nettaviser daglig				.15 (.15)	.317				
Leser papiraviser daglig				.24 (.14)	.093				
Leser aldri nettaviser				-.24 (.34)	.478				
Leser aldri papiraviser				-.48 (.31)	.120				
Tillit til helsevesenet							.09 (.06)	.138	
Tillit til politiet							.30 (.06)	.000	
Konstant	3.75 (.54)	.000		3.71 (.54)	.000		2.04 (.58)	.000	
N	771			771			771		
F				2.31	.056		20.25	.000	
R ²	.161			.176			.227		

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Demografiske variabler kan forklare variasjoner i tillit til håndtering av terrorangrep. Inkluderingen av disse variablene gir imidlertid en overraskende liten økning i forklart varians (sammenlignet med modell 4). Kun to av de demografiske variablene har signifikant effekt. For det første har menn signifikant lavere tillit enn kvinner. Dette er et resultat som er i samsvar med tidligere studier på tillit tilknyttet terrorberedskap (Steen-Johnsen, Enjolras og Staksrud 2014). For det andre har innvandrerbakgrunn har negativ effekt på tillit. Personer som har foreldre som har innvandret til Norge, eller som selv har innvandret, har lavere tillit enn andre grupper. Dette er i tråd med de teoretiske forventningene. Det er også verdt å merke seg at hjemmesitter-effekten ikke lengre er signifikant når statsborgerskap er kontrollert for. Norsk statsborgerskap er nødvendig for å kunne stemme ved stortingsvalg.

Variabler om mediebruk har liten effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering. Modell 6 kontrollerer for eksponering for nyhetsstoff via nettavis og papiravis. Koeffisientene viser at bruk av disse nyhetsmediene har positiv effekt, og at respondenter som ikke benytter nyhetsmedier har lavere tillit. Effektene er imidlertid hverken signifikante hver for seg eller kollektivt. Utvidelsen fra modell 5 til modell 6 fører ikke til en signifikant endring i F. Variablene for mediebruk inkluderes derfor *ikke* i den videre modellutvidelsen.

Tillit til krisehåndteringsaktører er også en viktig del av forklaringen på tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep. Tillit til politiet har en sterk positiv effekt. Personer med høy tillit til politiet har betraktelig høyere tillit til myndigheters evne til å håndtere terrorangrep. Funnet er i tråd med forventningene til denne studien og ikke spesielt overraskende. Politiet har en svært viktig rolle i håndteringen av terrorangrep. De var synlig på godt og vondt under terrorangrepene 22. juli 2011 og under håndteringen av terrortrusselen sommeren 2014. Effekten av tillit til helsevesenet er betydelig svakere og ikke signifikant. Dette kan forklares med at helsevesenet i mindre grad enn politiet, assosieres med håndtering av terrorangrep.

Effekten av tilfredshet med demokrati reduseres betydelig når tillit til politi og helsevesen inkluderes i modellen. Den forblir imidlertid signifikant og beholder solid forklaringskraft. En mulig årsak er at tilfredshet med demokrati er en bakenforliggende årsak som påvirker både tillit til politi og tillit til håndtering av terrorangrep. Det er derfor viktig å være varsom i tolkningen av dette funnet. VIF-testen viser imidlertid at det ikke er indikasjoner på

multikollinearitet som følge av høy korrelasjon mellom demokratitilfredshet og tillit til politiet³⁰.

5.3.4 Modellsammenligning 2013-2014

For å undersøke funnenes robusthet over tid sammenlignes to modeller med data fra henholdsvis 2013 og 2014. Utgangspunktet for sammenligningen er variabelkombinasjonen fra modell 7. Modellen fra 2013 har betydelig flere enheter. Det gir en kontroll for mulige type-II feil som følge av få enheter i modellen fra 2014.

Tabell 11: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, 2013-2014

Variabel	2013		2014	
	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z
Stemte på Høyre	-0.04 (.12)	.709	-.25 (.17)	.151
Stemte på Frp	-.14 (.17)	.413	-.42 (.24)	.077
Tilfreds med regjeringen	-.01 (.06)	.850	.09 (.08)	.228
Tilfreds med demokratiet	.21 (.07)	.002	.19 (.08)	.019
Plassering, politisk skala	-.04 (.03)	.125	-.01 (.04)	.5876
Stemte på et mindre parti	-1.13 (.33)	.001	-.97 (.28)	.001
Stemte ikke ved valget	-.22 (.18)	.202	-.40 (.29)	.164
Alder	.02 (.03)	.485	.02 (.02)	.552
Mann	-.28 (.08)	.000	-.33 (.13)	.008
Høyere utdanning	-.15 (.07)	.023	-.05 (.11)	.650
Innvandrerbakgrunn	-.17 (.17)	.332	-.46 (.23)	.046
Statsborgerskap	.06 (.24)	.803	-.29 (.32)	.365
Arbeidsledig	-.11 (.17)	.501	-.15 (.40)	.709
Ansatt i off. adm.	-.07 (.16)	.922	-.65 (.44)	.142
Tillit til helsevesenet	.18 (.04)	.000	.09 (.06)	.138
Tillit til politiet	.31 (.04)	.000	.30 (.06)	.000
Konstant	1.09 (.39)	.000	2.04 (.58)	.000
N	1994		771	
R ²	.230		.227	

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 og 3 (2013-2014)

Sammenligningen viser stor grad av samsvar mellom resultatene fra 2013- og 2014-modellen. Hypotese 1 og 2 får heller ingen støtte i 2013-modellen. Det er likevel verdt å merke seg at effekten av tilfredshet med regjeringen endrer seg betydelig mellom 2013 og 2014. Dette samsvarer med endringen som ble oppdaget i den deskriptive analysen.

³⁰ Se kontroll av regresjonsanalysens forutsetninger (seksjon 3.3) og resultater fra VIF-test (appendiks).

Tilfredshet med demokrati har sterk positiv effekt på begge måletidspunktene. Det gir økt støtte for hypotese 3. Stemme til mindre partier har en enda sterkere negativ effekt på tillit til myndigheters krisehåndtering i 2013-modellen. Både kjønn og tillit til politiet har tilnærmet lik effekt på tillit ved de to måletidspunktene.

Noen mindre forskjeller finner vi blant kontrollvariablene. Effekten av innvandrerbakgrunn er har ikke signifikant effekt på tillit i 2013-modellen. Effekten var heller ikke signifikant i alle alternative estimeringer av modellen (se appendiks). Sammen med en p-verdi på nær 5 prosent i 2014-modellen, gjør dette at varsomhet bør utvises i vektleggingen av dette funnet. Høyere utdanning har overraskende nok en negativ effekt i 2013-modellen, men effekten er svak og har ikke blitt funnet i noen av de andre modellene.

Tillit til helsevesenet har en sterkere positiv sammenheng med tillit i modellen fra 2013 enn i modellen fra 2014, effekten er også signifikant i 2013-modellen. Sterkere sammenheng mellom helsevesen og terrorhåndtering i 2013 enn i 2014 kan forklares med at helsevesenet var forbundet med terrorhåndtering, men ikke var spesielt synlige under OP Sommeraksjonen i 2014. Det kan ha svekket respondentenes assosiasjon mellom helsevesenet og terrorberedskap. Helsevesenets ikke-signifikant effekt i 2014-modellen kan også forklares med færre enheter enn i modellen fra 2013.

5.3.5 Modellsammenligning – Fire ulike krisesituasjoner

Er forklaringsfaktorene på variasjoner i tillit til myndigheters krisehåndtering de samme for alle kriser? Dette spørsmålet har ikke blitt belyst i litteraturen tidligere. Christensen, Fimreite og Lægreid undersøkte tre ulike krisesituasjoner, men slo sammen vurderingene til én felles indeks når de undersøkte forklaringer på variasjoner i tillit (Fimreite et al. 2014: 292). I denne seksjonen sammenlignes derfor regresjonsmodeller for tillit til håndtering av fire ulike krisesituasjoner. Formålet med sammenligningen er todelt. For det første vil den kunne identifisere hvorvidt forklaringsfaktorene denne studien har avdekket også kan forklare tillit tilknyttet andre kriser. For det andre vil den kunne oppklare hvorvidt manglende resultatsansvar mellom denne og ovennevnte studie skyldes fokus på ulike krisesituasjoner.

Tabell 12: Regresjonsanalyse - Tillit til myndigheters krisehåndtering, sammenligning fire krisesituasjoner

Avh. Variabel	Naturkatastrofe		Smittsom sykdom		Infrastruktursvikt		Transportulykke	
	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z
Stemte på Høyre	.11 (.13)	.361	-.17 (.14)	.215	-.20 (.15)	.183	-.16 (.12)	.186
Stemte på Frp	-.14 (.17)	.409	-.02 (.18)	.911	-.02 (.20)	.916	-.22 (.27)	.203
Tilfreds med regj.	.04 (.06)	.468	.01 (.08)	.915	.16 (.07)	.029	.15 (.06)	.018
Tilfreds med demo.	.35 (.07)	.000	.22 (.09)	.010	.24 (.08)	.002	.10 (.08)	.194
Politisk skala	-.02 (.04)	.587	-.01 (.04)	.949	-.05 (.04)	.198	-.03 (.03)	.307
Stemte på mindre parti	-.67 (.26)	.001	-.50 (.53)	.334	-.78 (.54)	.150	-.21 (.33)	.528
Stemte ikke	-.15 (.31)	.469	-.15 (.22)	.503	.06 (.21)	.768	-.23 (.18)	.197
Alder	-.04 (.04)	.092	-.08 (.03)	.014	-.02 (.04)	.579	.04 (.05)	.417
Mann	-.06 (.09)	.491	-.14 (.10)	.163	-.07 (.11)	.536	.08 (.10)	.432
Høyere utdanning	.08 (.08)	.347	-.01 (.09)	.942	.01 (.10)	.882	.02 (.10)	.874
Innvandrerbakgrunn	-.32 (.16)	.052	-.17 (.20)	.394	.05 (.22)	.821	-.17 (.18)	.349
Statsborgerskap	-.43 (.20)	.032	-.05 (.24)	.825	.24 (.27)	.381	-.22 (.21)	.277
Arbeidsledig	-.26 (.27)	.332	-.13 (.26)	.630	-.08 (.25)	.746	-.14 (.24)	.563
Ansatt i off. adm	-.33 (.30)	.274	-.59 (.28)	.033	.85 (.19)	.654	-.30 (.25)	.226
Tillit til helsevesenet	.12 (.05)	.015	.24 (.06)	.000	.13 (.06)	.028	.10 (.05)	.047
Tillit til politiet	.23 (.05)	.000	.20 (.06)	.001	.19 (.06)	.003	.20 (.05)	.000
Konstant	2.47 (.46)	.000	2.29 (.53)	.000	1.83 (.54)	.001	3.11 (.46)	.000
N		773		772		766		771
R ²		.281		.231		.174		.167

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Tabell 12 viser regresjonsmodeller for tillit til myndighetenes håndtering av fire ulike krisesituasjoner. Naturkatastrofe, smittsom sykdom og transportulykker er de samme krisene som ble undersøkt i studien til Christensen, Fimreite og Lægreid. I tillegg er «svikt i kritisk infrastruktur» inkludert. Modellene er estimert med samme forklarings-variablene som, og kan derfor sammenlignes med, modell 7 og 2013/2014-modellen.

Forklaringer på tillit til myndigheters håndtering av kriser *varierer med de ulike krisesituasjonene*. Mest interessant er det at tilfredshet med regjeringen har positiv signifikant effekt på tillit til håndtering av transportulykker og infrastruktursvikt. Denne variabelen gav ikke signifikante effekter i noen av modellene for tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep. Tilfredshet med sittende regjering ser imidlertid ut til å kunne forklare variasjoner i tillit til transportulykker og infrastruktursvikt.

Like interessant er det at tilfredshet med demokratiet, som hadde solid forklaringskraft i alle modellene for tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, ikke har signifikant effekt på tillit til håndtering av transportulykker. Variasjonen i tillit mellom personer med høy og lav demokratitilfredshet er betydelig lavere for transportulykker, enn for andre krisesituasjoner³¹.

Trolig er en del av forklaringene på variasjonene at krisesituasjonene er *ulike av natur*. I følge Gundels rammeverk er terrorangrep «fundamentale kriser»³². Terrorangrep er resultatet av overlagte handlinger og er uforutsigbare. De er derfor vanskelige å forebygge og håndtere (Murat og Alpaslan 2003: 7; Gundel 2005: 112) Transportulykker og infrastruktursvikt er «uforventede kriser» eller «konvensjonelle kriser». De kan forebygges og noen ganger forutses (Gundel 2005: 112). Muligheten til å forutse og forebygge krisene kan være avhengig av *politiske* prioriteringer. Investeringer i veinett, telekommunikasjon og nødsamband vil kunne *varierte med regjeringer*. Dette er også prioriteringer som befolkningen har innsikt i. At åpne politiske prioriteringer spiller en større rolle i håndteringen av infrastruktursvikt og transportulykker, kan være med på å forklare hvorfor tilfredshet med regjeringen har større forklaringskraft på disse krisene enn på tillit til håndtering av terrorangrep.

Sammenlignet med håndtering av terrorangrep, er tillit til politiet svakere assosiert med tillit til håndtering av andre krisesituasjoner. Politiet var svært synlig (på godt og vondt) ved terrorangrepene 22. juli 2011 og under håndteringen av terrortrusselen juli 2014. Det kan ha ført til at håndtering av terrorangrep er tettere assosiert med politiet enn de andre krisesituasjonene. Et annet eksempel på at synlighet og ansvarsområde kan spille inn på sammenhengen mellom tillit til aktør og håndtering av krise, er tillit til helsevesenets høye forklaringskraft på håndtering av smittsom sykdom. Helsevesenet spiller en helt avgjørende rolle i denne typen kriser.

³¹ Oversikt over sentraltendens for de fire krisesituasjonene for de ulike verdiene av «tilfredshet med regjering» og «tilfredshet med demokrati», er vedlagt i appendiks.

³² Gundels kriseklassifisering ble utfyllende forklart i seksjon 2.2.

5.3.6 Oppsummering av resultatene fra regresjonsanalysen

Kun den tredje hypotesen får støtte i regresjonsanalysen. Tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep øker med respondentenes tilfredshet med demokratiet. Hverken effekten av stemme til regjeringsparti eller effekten av tilfredshet med regjeringen gav positiv signifikant effekt i noen av modellene. Mulige årsaker til dette diskuteres i neste seksjon.

De politiske kontrollvariablene bidrar til å skape et mer helhetlig bilde av forklaringer på variasjoner i tillit. Stemme til mindre partier hadde tydelig negativ effekt på tillit i alle regresjonsmodellene. Det støtter påstanden om at lav innflytelse gir lavere tillit. Et av de mest overraskende resultatene var at plassering på politisk-ideologisk skala *ikke* hadde noen effekt på tillit. Det strider mot Christensen, Fimreite og Lægreids funn. De fant støtte for at individer som plasserte seg på venstresiden hadde betydelig høyere tillit enn høyreorienterte personer (2014: 220-221).

Demografiske variabler har svakere effekt enn forventet. Et av få robuste funn er at menn har lavere tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep enn kvinner. Et annet funn er at personer med innvandrerbakgrunn har lavere tillit. Funnet ble imidlertid ikke bekreftet i modellen fra 2013. Alternative modellestimeringer (vedlagt i appendiks) støtter heller ikke funnet. Det innebærer at denne studien ikke kan konkludere med at innvandrerbakgrunn har negativ effekt på tillit.

Tillit til krisehåndteringsaktører er også en viktig del av forklaringen på tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep. Tillit til politiet var sterk positivt assosiert med tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep i regresjonsanalysen. Effekten av denne variabelen var den sterkeste både i regresjonsmodellen for 2013 og i modellen for 2014. Tillit til helsevesenet har effekt på tillit til terrorhåndtering i 2013, men ikke i modellen fra 2014. Effekten er uansett betydelig svakere enn effekten av tillit til politiet.

Sammenligningen av tillit til håndtering av ulikekrisesituasjoner viste interessante forskjeller i forklaringsfaktorer. Mest interessant var det at tilfredshet med *regjering* har positiv signifikant effekt på tillit til håndteringen av transportulykker og infrastruktursvikt, samt at tilfredshet med *demokrati* ikke forklarer variasjoner i tillit til håndteringen av transportulykker.

5.4 Diskusjon av hypotesene

I denne avsluttende delen av analysekapittelet blir resultatene diskutert opp mot de teoretiske forventningene for studien. Mulige forklaringer på manglende støtte for de to første hypotesene blir diskutert, samtidig problematiseres støtten til den tredje hypotesen.

5.4.1 H1: Stemme til regjeringsparti

Den første hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er høyere blant individer som stemte på et av regjeringspartiene. Hypotesen har bred støtte i litteraturen, også i forskning på myndigheters krisehåndtering (Christensen, Fimreite, Læg Reid 2014). I denne studien får ikke hypotesen støtte. Hverken den deskriptive analysen eller noen av regresjonsmodellene støtter hypotesen. Analysen viser at personer som stemte Høyre ikke har høyere tillit enn andre velgergrupper, og at personer som stemte Frp har betydelig lavere tillit enn andre velgergrupper.

Hva er grunnen til at i tillit mellom vinnere og tapere, observert i en rekke andre studier, ikke bekrefte i denne studien? Det er minst tre tenkelige forklaringer på dette: 1) Differansen i tillit mellom vinnere og tapere avhenger av måletidspunkt, 2) Fremskrittspartiets velgere har lavere tillit, selv når partiet er i regjering, og 3) Stemme til regjeringsparti har ikke samme effekt på tillit til myndigheter for å håndtere krisesituasjoner som på andre former for politisk tillit.

Måletidspunkt kan være avgjørende for resultat. Evalueringen av ansvarlige myndigheters innsats 22. juli bidro til svekket tillit. Mistillit kan ha fått velgere til å ønske seg et regjeringsskifte. Regjeringsskiftet er imidlertid ikke nok til å øke tillit over natten. Krisehåndtering er imidlertid oppgave som krever samordning mellom flere institusjoner og på flere ulike nivåer. Det tar tid å gjennomføre store endringer, og det *tar tid å bygge tillit*. Selv om resultatene i denne studien viser at velgere som stemte på regjeringspartiene ikke har høyere tillit ett år ut i regjeringsperioden, er det mulig at tilliten deres vil øke lengre ut i regjeringsperioden.

Det er likevel noen momenter som taler mot at måletidspunkt er forklaringen. For det første er måletidspunktet tilsvarende med det Christensen, Fimreite og Læg Reid fant støtte for hypotesen på. Bare ett år inn i den rødgrønne regjeringens første periode (2006) hadde

velgerne til de rødgrønne partiene høyere tillit til myndighetenes håndtering og forebygging av kriser. For det andre viser ikke utviklingen mellom 2013 og 2014 noen tegn på at hypotesen vil få støtte senere i perioden. Riktignok hadde Høyres velgere en betydelig økning i tillit, men Frp-velgerne hadde en svak økning i tillit, lavere enn gjennomsnittet. Forskjellen mellom velgere av regjeringsparti og opposisjonsparti endret seg derfor ikke betydelig i perioden.

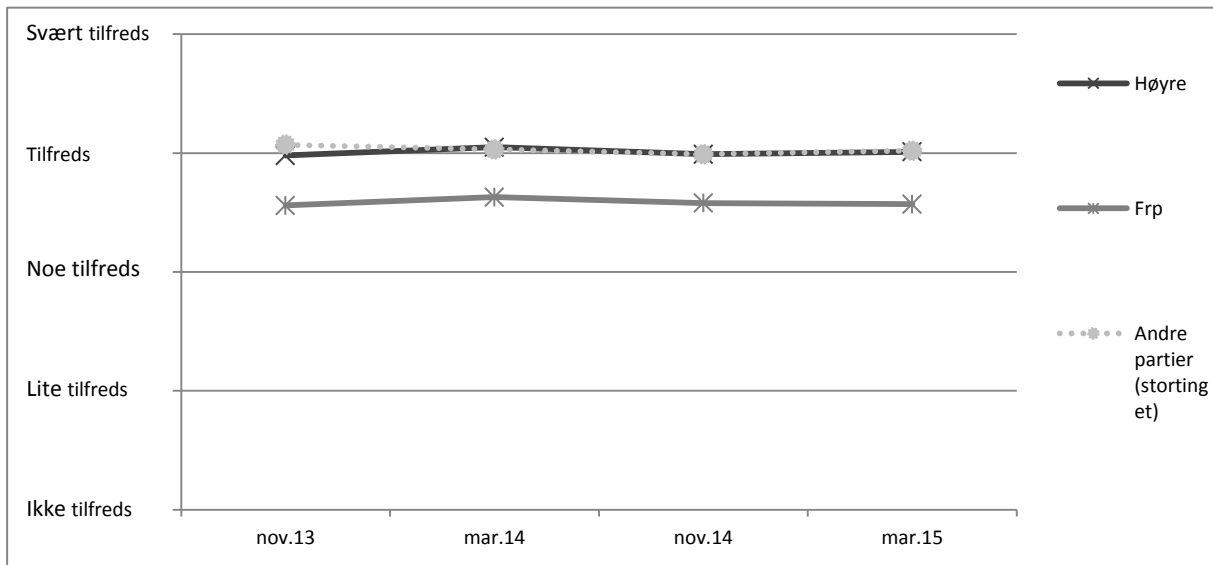
Det bringer oss over på en annen mulig forklaring på manglende støtte til hypotesen. Frp-velgerne har lavere tillit til myndigheter enn andre velgergrupper, selv når partiet er i regjering. Fra tidligere studier er det kjent at denne velgergruppen har betydelig lavere tillit til myndigheter. Dette har blitt sett i sammenheng med partiets politiske avvik fra konsensus (Miller og Listhaug 1990; Bergh 2004; Aars og Christensen 2013). Miller og Listhaug observerte imidlertid at økt innflytelse for partiet førte til høyere tillit til myndigheter blant velgerne (1990: 365-366). Den teoretiske forventningen for denne studien var derfor at Frp-velgerne ville ha høyere tillit med partiet i regjering. Ett år ut i regjeringsperioden kan vi ikke observere en slik økning for tillit til myndigheters krisehåndtering.

Lav tillit blant Frp-velgerne uavhengig av om partiet har regjeringsmakt vil også kunne forklare manglende resultatsamsvar med tidligere forskning. Når Christensen, Fimreite og Lægreids studie ble gjennomført i 2006 var Frp-velgerne på opposisjonssiden. Det kan ha bidratt til å øke forskjellene i tillit mellom «vinnere» og «tapere». Studier av gapet i tillit mellom vinnere og tapere bør alltid kontrollere for om enkelte partier som alene bidrar til differansen, spesielt dersom man fra før vet at disse partiene er assosiert med lav tillit (Dahlberg og Linde 2015: 14-15).

En tredje forklaring på resultatene i denne studien, er at det ikke finnes noe «gap» i tillit mellom vinnere og tapere for tillit til krisehåndtering. Denne studien har undersøkt en svært spesifikk form for tillit, men benyttet teorier som er utformet for mer generelle tillitsformer. Krisehåndtering er en fundamentalt viktig oppgave som handler om opprettholdelse av voldsmonopolet. Det krever samarbeid som strekker seg over posisjon/opposisjonsskillet og regjeringsperioder. Det er derfor mulig at resultatene i denne studien er unike for tillitsformen som undersøkes. Regresjonsanalysen viste at stemme til regjeringsparti ikke hadde positiv effekt på tillit til håndtering av terrorangrep eller noen av de fire andre

krisesituasjonene. Et naturlig oppfølgingsspørsmål er da om stemme til regjeringsparti har positiv effekt på mer diffuse vurderinger i perioden som er undersøkt i denne studien. En enkel kontroll er å sammenligne forskjellen mellom velgergrupper for indikatoren som oftest er benyttet for å måle «vinner-taper gapet», (Anderson og Guillory 1997; Dahlberg og Linde 2015).

Figur 17: Stemme ved stortingsvalget 2013 og tilfredshet med demokrati

Gjennomsnittscore «Tilfredshet med demokrati» [1 = ikke tilfreds - 5 =Svært tilfreds].
Data: Norsk Medborgerpanel Runde 1-4 (2013-2015) N=1899

Som vist i Figur 17 er det ikke støtte for hypotesen i perioden som undersøkes, selv når den testes på en mer generell indikator³³. Høyres velgere har tilnærmet lik demokratitilfredshet som andre velgergrupper. Frp-velgerne har tydelig lavere demokratitilfredshet, på tross av at de er i regjering. Differansen mellom velgergruppene endrer seg heller ikke nevneverdig over de 18 månedene som er undersøkt. Hvordan endringsmønsteret er over lengre tid, forblir inntil videre et ubesvart spørsmål.

Denne studien konkluderer med at det er betydelige forskjeller i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep mellom velgere fra ulike partier, men at politisk distanse som følge av identifisering med partier i regjering *ikke* ser ut til å være forklaringen på disse variasjonene. Velgere av regjeringspartiene har ikke høyere tillit enn andre velgere. Høyre-velgernes tillit lå

³³ Dette står i sterkt kontrast til Dahlberg og Lindes funn fra Sverige. I perioden 2010-2014 hadde partiene i regjering betydelig høyere tilfredshet med demokrati enn partiene i opposisjon (2015: 15).

rundt gjennomsnittet både i 2013 og 2014. Frp-velgernes tillit lå betydelig under gjennomsnittet. Manglende støtte for hypotesen kan i størst grad forklares med at Frp-velgerne har lavere tillit enn andre grupper.

Det er viktig å påpeke at kun en kortere tidsperiode er undersøkt. Resultatene er også produsert i en kontekst hvor vinner-taper gapet har vist seg å være betydelig mindre (Anderson og Guillory 1997; Anderson et al. 2005), men hvor hypotesen har fått støtte tidligere (Christensen, Lægreid og Fimreite 2014).

5.4.2 H2: Tilfredshet med regjeringen

Den andre hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med tilfredshet med sittende regjering. Hypotesen fikk imidlertid svak støtte i analysen. Ingen av regresjonsmodellene gav signifikante resultater som støttet hypotesen. Manglende støtte til hypotese 2 har minst to mulige forklaringer: 1) Tilfredshet med regjeringen vil få positiv effekt på tillit lengre ut i regjeringsperioden, 2) Tilfredshet med regjering har ikke samme effekt på tillit til håndtering av terrorangrep, som andre former for tillit.

Måletidspunkt er en mulig forklaring på manglende støtte til den andre hypotesen. Den deskriptive analysen og sammenligningen av regresjonsmodellene fra 2013 og 2014 viste at forholdet mellom de to variablene endret seg over tid. I dataene fra 2013 var det ingen tydelig sammenheng, men dataene fra 2014 viste en positiv sammenheng (ikke-signifikant). Det er meget mulig at dersom sammenhengen undersøkes lengre ut i regjeringsperioden, vil man kunne finne støtte for hypotesen. Det er minst to mulige grunner til dette.

For det første er det tidkrevende å bygge tillit til håndtering av terrorangrep. Å øke tillit krever synlige endringer, mistillit endres derfor ikke til tillit over natten selv om landet får en ny regjering. Krisehåndtering er et komplekst saksfelt. Å foreta endringer kan kreve store bevilgninger og omorganiseringer, slike tiltak er tidkrevende (Lægreid og Rykkja 2014: 266). Det er heller ikke alle endringer som er synlige for befolkningen. Derfor vil det kunne ta tid før befolkningen, også de som er tilfreds med regjeringen, får tillit til at myndighetene er i stand til å håndtere alvorlige krisesituasjoner som terrorangrep.

For det andre kan lojale støttespillere ha høyere tillit enn andre grupper. Som vist i Figur 12, sank tilfredsheten de første 18 månedene av Erna Solbergs regjeringsperiode. «Regjeringsslitasje» er et resultat av at regjeringen ikke klarer å oppfylle forventingene til alle som støtter den (Aardal 2006: 29). Trolig har lojale støttespillere, personer med vedvarende høy tilfredshet, også høyere tro på at regjeringen kan få til endringer. Individer som ønsket et regjeringsskifte, men raskt ble misfornøyde, er mer utålmodige. Disse individene har også trolig lavere tillit til at myndighetene kan bedre sin evne til å håndtere terrorangrep. Økt samvariasjon mellom tilfredshet med regjeringen og tillit til håndtering av terrorangrep over tid, kan forklares med at tilliten er høyere blant lojale støttespillere.

En annen forklaring på manglende støtte for hypotesen enn måletidspunkt, er at påvirkningskraften til tilfredshet med regjering på tillit *varierer med ulike former for politisk tillit*. Valget av avhengig variabel spiller inn på resultat. Som vist sammenligningen av krisesituasjoner hadde regjeringstilfredshet positiv effekt på *håndteringen av transportulykker og infrastrukturevikt*. Som nevnt er krisesituasjonene ulike av natur. Det er bedre muligheter for å forebygge transportulykker og infrastrukturevikt enn terrorangrep. Forebyggingsevne kan avhenge av politiske prioriteringer. Det kan forklare at regjeringstilfredshet har større forklaringskraft på tillit til håndtering av transportulykker og svikt i infrastruktur enn terrorangrep.

Tilfredshet med regjering har også positiv effekt på mer diffuse tillitsformer som ikke er knyttet til krisehåndtering. Noen enkle kontrollmodeller (vedlagt i appendiks) viser at *tillit til partier, politikere og parlamentet* er høyere blant respondenter som er tilfreds med regjeringen. På samme måletidspunkt har tilfredshet med regjeringen ingen effekt på tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep. Det er derfor sannsynlig å anta at effekten av tilfredshet med regjeringen varierer med objektet eller formen for politisk tillit. Håndtering av terrorangrep er en fundamental oppgave som krever samarbeid på tvers av regjeringsperioder og partiallianser. Befolkningen har også minimalt med innsyn i tiltak og planer. Det er derfor sannsynlig at tilfredshet med regjeringen har mindre effekt på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep enn andre former for tillit.

Denne studien finner ingen effekt av tilfredshet med regjering på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Studien avviser imidlertid ikke at det finnes en sammenheng mellom variablene. Endringene i tidsperioden som er undersøkt er betydelige. Det tyder på at sammenhengen er avhengig av måletidspunkt, noe som bør undersøkes i videre forskning. Samtidig viser de gjennomførte sammenligningene at valg av avhengig variabel spiller inn. Tilfredshet med regjering har ulik effekt på forskjellige former for tillit og på ulike krisesituasjoner. Manglende støtte for hypotesen kan derfor også forklares med at håndtering av terrorangrep i mindre grad oppfattes som avhengig av politikken til den enkelte regjering enn andre tillitsformer.

5.4.3 H3: Tilfredshet med demokratiet

Den tredje hypotesen er noe svakere relatert til politisk distanse enn de to første. Den vektlegger personers tilfredshet med hvordan politikere kommer til makten og hvordan avgjørelser fattes. Hypotesen hevder at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer. Både den deskriptive analysen og samtlige regresjonsmodeller viser at tilfredshet med demokrati har en sterk positiv effekt på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

Tilfredshet med demokrati tjener i denne studien som en viktig del av forklaringen på tillit til myndigheters krisehåndtering. Rasjonale bak inkluderingen av hypotesen er: Selv om en person hverken stemte på et av regjeringspartiene, eller er tilfreds med den sittende regjeringen, kan han/hun likevel ha tillit til at myndighetene kan løse krevende oppgaver. Denne studien har foreslått at tillit kan være et resultat av tilfredshet med demokrati. Dersom individene er tilfreds med hvordan politikere kommer til makten og hvordan avgjørelser fattes, vil de ha høyere tillit til at myndighetene kan håndtere terrorangrep. Denne studien har beskrevet hypotesen som relatert til politisk distanse-rammeverket, men hypotesen kan også utledes fra prestasjonsteori (Christensen og Lægreid 2005; Askvik 2008).

Både den deskriptive analysen og regresjonsanalysen gir unison støtte til denne hypotesen. Tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep øker jevnt med tilfredshet med demokratiet, og er betydelig høyere for høy demokratitilfredshet enn for lav tilfredshet. Den deskriptive analysen viste at ingen som ikke var tilfreds med demokratiet hadde tillit til

myndighetenes håndtering av terrorangrep. På den andre siden hadde over 83 prosent av de som oppga at de var «svært tilfreds», tillit.

Noe varsomhet må utøves i tolkningen av dette funnet. Selv om det er liten tvil om funnets robusthet, kan det tolkes på flere måter. Å benytte tilfredshet med demokrati som forklaringsvariabel for tillit til myndigheter er ikke ukontroversielt. Indikatoren ligger teoretisk nært, og har også blitt brukt som mål på, politisk tillit. Denne studien har imidlertid argumentert for at tilfredshet med demokrati er en diffus, retrospektiv vurdering som fanger opp respondentenes evaluering av hele det politiske systemet. Den avhengige variabelen i studien, tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep, er en svært spesifikk form for tillit, og en *prospektiv vurdering*. Basert på disse premissene, er det mulig at førstnevnte *kan* bidra til å frembringe sistnevnte.

Det er mulig å hevde at funnet ikke er spesielt oppsiktsvekkende. De fleste nordmenn er tilfreds med hvordan demokratiet fungerer. Kun 5-6 prosent oppga at de var «lite tilfreds» eller «ikke tilfreds» med demokratiet. Nivåene for indikatoren er også svært stabile over tid. Respondentene er imidlertid godt fordelt over de tre andre svaralternativene. Som vist i den deskriptive analysen er det er også tydelige forskjeller i tillit etter hvor tilfreds respondentene er med demokratiet. Mens kun halvparten av de som oppgav å være «noe tilfreds» hadde tillit til terrorhåndtering i 2014, hadde over 83 prosent av de som var «svært tilfreds», tillit.

Tilfredshet med demokrati ikke er korrelert med alle former for tillit, det viser et interessant funn fra analysen. I sammenligningen av tillit til håndteringen av ulike krisesituasjoner var effekten av tilfredshet med demokrati på tillit til myndigheters håndtering av *transportulykker* svak og ikke signifikant. Variasjonen i tillit til håndtering av transportulykker for ulike verdier av demokratitilfredshet er beskjeden sammenlignet med terrorangrep³⁴. Terrorhåndtering berører fundamentale oppgaver som nasjonal sikkerhet og opprettholdelse av voldsmonopolet, og kan derfor være tettere tilknyttet vurderinger av hele det politiske systemet enn transportulykker.

³⁴ Deskriptiv analyse av tillitsvariablene benyttet i modellsammenligningen er vedlagt i appendiks.

Hypotesen om tilfredshet med demokratiet får sterk støtte i denne studien, noe som står i kontrast til de to første hypotesene. Resultatene innebærer at hypotesen som i svakest grad er tilknyttet politisk distanse-rammeverket er den som i størst grad forklarer variasjoner i tillit. Analysen viser derfor at personers vurdering av hvordan demokratiet faktisk fungerer, er den mest innflytelsesrike forklaringen på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep av de tre hypotesene.

6. Konklusjon

Denne studien har undersøkt i hvilken grad politisk distanse kan forklare tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Målet har vært å bidra til forskningsfeltet teoretisk og innholdsmessig, blant annet ved å sette fokus på en ny avhengig variabel og benytte nye data. Et teoretisk rammeverk som vektla politiske variabler ble benyttet for å forklare tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Tre hypoteser relatert til politisk distanse ble utformet for studien. De hevdet henholdsvis at 1) stemme til regjeringsparti, 2) tilfredshet med regjeringen, og 3) tilfredshet med demokratiet, fører til høyere tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

Surveydata fra Norsk Medborgerpanel, med informasjon om norske respondenter fra 2013 og 2014, ble benyttet for å belyse problemstillingen. Et undersøkelsesopplegg bestående av deskriptiv analyse og lineær regresjon ble benyttet for å teste hypotesene. Overaskende nok viste resultatene at selv om tillit varierer med partipreferanser, kan tillit ikke forklares av hvilke parti som har regjeringsmakt. Resultatene viste også at tilfredshet med sittende regjering ikke hadde noen tydelig effekt på tillit. Variasjoner i tillit kan i stor grad forklares med den tredje hypotesen. Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep øker med tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer. Hypotesen var den av de tre som var svakest relatert til politisk distanse. Denne studien konkluderer derfor med at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep kun i begrenset grad kan forklares av politisk distanse.

Denne konklusjonen er todelt. I den første delen gis et kort sammendrag av resultatene fra studien. I den andre delen diskuteres mulige implikasjoner av resultatene og anbefalinger til fremtidig forskning på temaet.

6.1 Sammendrag av resultatene fra studien

Politiske preferanser og politiske holdninger har betydelig forklaringskraft på tillit til myndigheters krisehåndtering. Det viste studien til Christensen, Fimreite og Lægreid (2014). Et av målene for denne studien har vært å bygge videre på denne kunnskapen og komme frem til en mer detaljert forklaring på hvilken effekt politiske faktorer har. Samtidig har studien satt fokus på en ny avhengig variabel, tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep.

Problemstillingen for studien var «I hvilken grad kan politisk distanse forklare tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep». For å besvare spørsmålet ble et rammeverk bestående av tre hypoteser, som i ulik grad var relatert til politisk distanse, utformet. Felles for hypotesene var at tillit er sett på som et resultat av tilfredshet med politiske utfall. Misnøye med et utfall gir økt *politisk distanse* til beslutningstakerne og reduserer tillit. Hypotesene ble testet gjennom et kvantitativt opplegg bestående av deskriptiv analyse og regresjonsanalyse.

Den første hypotesen hevdet at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep ville være høyere blant personer som stemte på et av regjeringspartiene. I tidligere studier har det blitt observert et «gap» i tillit, hvor velgere som har sitt foretrukne parti i regjering, har betydelig høyere tillit enn andre velgergrupper (Anderson et al. 2005). Denne differansen har også blitt observert i tillit til krisehåndtering (Fimreite, Lægreid og Christensen 2014). Denne studien antok derfor at den ville finne en tilsvarende differanse. Til tross for variasjoner i tillit mellom personer med ulike partipreferanser, kan *ikke* variasjonene observert i denne studien knyttes til hvilke partier som hadde regjeringsmakt. Resultatet ble delvis drevet frem av lav tillit blant Fremskrittsparti-velgerne. At denne velgergruppen har lavere tillit var kjent fra tidligere studier, men det var likevel forventet at tilliten til Frp-velgerne ville øke med partiet i regjering. Studiens måletidspunkt og fokuset på en spesifikk tillitsform ble også diskutert som mulige forklaringer på manglende støtte for hypotesen. Funnene er gjort i et konsensusorientert politisk system, hvor differansen i tillit mellom vinnere og tapere har vist seg å være mindre (Anderson og Guillory 1997; Anderson et al. 2005).

Den andre hypotesen hevdet at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep ville øke med tilfredshet med sittende regjering. Ingen av regresjonsmodellene gav signifikante resultater som støttet hypotesen. Det var likevel en interessant endring i samvariasjonen mellom variablene mellom studiens to målepunkt. I 2013 var det ingen sammenheng mellom variablene, men i 2014 var det en svak positiv sammenheng (ikke-signifikant). Muligheten for at hypotesen kan få støtte, dersom surveyspørsmålet gjentas senere i regjeringsperioden, bør derfor holdes åpen. Endringer innenfor krisehåndtering er *tidkrevende* og det tar også tid å bygge tillit. Manglende støtte for hypotesen kan også forklares av at regjeringstilfredshet ikke har samme effekt på tillit til terrorhåndtering som på andre tillitsformer. En sammenligning av ulike krisesituasjoner viste at tilfredshet med regjering kunne forklare variasjoner i tillit til

både infrastrukturens vikt og transportulykker. Disse krisene kan i større grad enn terrorangrep forutses og forebygges, og er tettere tilknyttet åpne politiske prioriteringer.

Den tredje hypotesen var i svakere grad knyttet til politisk distanse enn de to første. Den vektla respondentenes tilfredshet med hvordan politikere kommer til makten og avgjørelser fattes. Hypotesen hevdet at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep ville øke med respondentenes tilfredshet med hvordan demokratiet fungerer. Samtlige regresjonsmodeller gav støtte til hypotesen. De viste alle en sterk positiv effekt av tilfredshet med demokrati på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Noe varsomhet må utvises i tolkningen av funnet. Tilfredshet med demokrati er teoretisk nært relatert politisk tillit. Denne studien har imidlertid vært eksplisitt på hvordan forholdet mellom disse nærliggende konseptene *kan* forstås. Gjennom et konseptuelt rammeverk har denne studien argumentert for at tillit til myndigheters krisehåndtering er en prospektiv og svært spesifikk vurdering. Det er derfor mulig at tilfredshet med demokrati, som er en retrospektiv og mer diffus vurdering, kan være med på å frembringe førstnevnte.

Studien har også avdekket viktige forklaringer på tillit til myndigheters håndtering av terrorangrep som ikke var formulert gjennom hypotesene. Stemme til mindre partier hadde tydelig negativ effekt på tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. Denne studien har tolket funnet som at individer som er misfornøyde med måten etablerte politikere og partier løser oppgaver på, har lavere tillit. Krisehåndteringsaktører er også en viktig del av forklaringen. Tillit til politiet var sterk positivt assosiert med til tillit. Effekten av denne variabelen var den sterkeste både i regresjonsmodellen fra 2013 og modellen fra 2014. Sammenligningen av krisesituasjoner viste at tillit til politiet var sterkere assosiert med tillit til håndtering av terrorangrep enn andre kriser. Denne studien har argumentert for at dette henger sammen med politiets operative rolle og synlighet under terrorangrepene 22. juli 2011 og ved terrortrusselen sommeren 2014. Analysen viste også at menn har lavere tillit til myndighetenes håndtering av terrorangrep enn kvinner.

Denne studien konkluderer med at *variasjoner i tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep kun i begrenset grad kan forklares av politisk distanse*. Den eneste hypotesen som fikk betydelig støtte i analysen var hypotesen om tilfredshet med demokrati. Av hypotesene i rammeverket var dette hypotesen som var svakest relatert til politisk distanse-

rammeverket. Analysen viste at de to andre hypotesene, som lå tettere til grunnideen i politisk distanse, i liten grad kunne forklare variasjoner i tillit. Hverken hypotesen om stemme til parti i regjering, eller hypotesen om tilfredshet med regjering fikk støtte. Denne studien er ydmyk på at den neppe har klart å identifisere alle mekanismer i samspillet mellom partipreferanser, vurderinger av regjeringen og tillit.

6.2 Implikasjoner av studien og anbefalinger til videre forskning

Det er fremdeles uløste spørsmål tilknyttet krisehåndtering i Norge. Det var konklusjonen til Læg Reid og Rykkja (2014: 266). Denne studien har *ikke* hatt som målsetning å besvare alle disse spørsmålene. Studien har tatt utgangspunkt i at *tillit* er nødvendig for å sikre god håndtering av krisesituasjoner (Longstaff og Yang 2008: 13). Den viktige funksjon til tillit, kombinert med lave tillitsnivå i Norge motiverte denne studien til å jakte på *forklaringer på variasjoner i tillit*.

Studien har satt fokus på tillit til myndigheter for å håndtere en bestemt krise, terrorangrep. Dette er en *ny avhengig variabel* som ikke har blitt utforsket i litteraturen tidligere. Gjennom et *nytt konseptuelt rammeverk* har denne studien forsøkt å avklare forholdet mellom variabelen og nærliggende konsepter. Studien har hevdet at tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep er en prospektiv vurdering, og en meget spesifikk tillitsform. Resultatene viser også at forklaringer på tillit til myndigheters krisehåndtering varierer med ulike kriser. Fremtidig forskning bør derfor skille mellom ulike krisesituasjoner i jakten på forklaringer på variasjoner i tillit.

I studien ble *nye data* benyttet. Surveyundersøkelsen er gjennomført etter en ny regjering kom til makten. Dette er den første regjeringen Fremskrittspartiet deltar i. Tidligere har dette partiet vært på opposisjonssiden. I motsetning til studien til Christensen, Fimreite og Læg Reid (2014), tyder resultatene fra denne studien på at variasjoner i tillit til krisehåndtering *ikke* kan forklares av stemme til et av regjeringspartiene. Denne studien setter derfor spørsmålsteget til hvor egnet hypotesen om vinner-taper gapet i tillit er til å forklare forskjeller i tillit til håndtering av krisesituasjoner på tvers av ulike regjeringer.

Tillit har en viktig funksjon i krisesituasjoner. Et overordnet mål bør være at alle grupper i samfunnet har tillit til myndighetenes krisehåndtering, ikke bare de som har foretrukket parti i

regjering. En implikasjon av at hypotese 1 ikke får støtte er at spesifikke tiltak som øker innflytelsen til opposisjonen i krisehåndteringsarbeidet ikke ser ut til å være nødvendig.

Denne studien er gjennomført i en kontekst med høy tillit, og hvor forskjeller i tillit mellom vinnere og tapere i har vist seg å være mindre. Fremtidig forskning bør derfor utforske og sammenligne tillit mellom flere land med ulike politiske systemer. Det vil kunne gi svar på hvorvidt forholdet mellom politisk distanse og tillit til myndigheters krisehåndtering er avhengig av kontekst.

Resultatene presentert i denne studien viser at tillitsnivåene varierer over tid. Det er også betydelige variasjoner i forklaringskraften til tilfredshet med regjering på tillit mellom studiens to måletidspunkter. Fremtidig forskning rådes til å undersøke spørsmålet over en lengre tidsperiode. Det vil kunne gi økt innsikt om variasjoner i tillit over tid og politiske variabelers forklaringskraft. Norsk Medborgerpanel bør repetere de eksisterende spørsmålene om tillit til krisehåndtering årlig. Det vil kunne kaste lys på ubesvarte spørsmål rundt tidsavhengige effekter og Fremskrittsparti-velgernes tillit med partiet i regjering.

Litteratur

- Adcock, Robert og David Collier (2001) «Measurement validity: A shared standard for qualitative and quantitative research» *American Political Science Association*, 95(3), 529-546.
- Anderson, Christopher J. and Guillory, Christine A. (1997) «Political Institutions and Satisfaction with Democracy: A Cross-National Analysis of Consensus and Majoritarian Systems» *American Political Science Review*, 91(1), 66-81.
- Anderson, Christopher og Yuliya V. Tverdova (2001) «Winners, Losers, and Attitudes about Government in Contemporary Democracies» *International Political Science Review* 22(4), 321-338.
- Anderson, Christopher og Andrew J. Lo Tempio (2002) «Winning, Losing and Political Trust in America» *British Journal of Political Science*, 32(2), 335-351.
- Anderson, Christopher J., André Blais, Shaun Bowler, Todd Donovan og Ola Listhaug (2005) *Losers' Consent: Elections and Democratic Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press.
- Allison, Paul D. (1999) «Comparing logit and probit coefficients across groups» *Sociological Methods & Research*, 28(2), 186-208.
- Althaus, Scott L. og David Tewksbury (2002) «Agenda setting and the «new» news patterns of issue importance among readers of the paper and online versions of the New York Times» *Communication Research*, 29(2), 180-207.
- Alwin, Duane .F. og Jon A. Krosnick (1991) «The Reliability of Survey Attitude Measurement: The Influence of Question and Respondent Attributes» *Sociological Methods and Research*, 20, 139-181.
- Askvik, Steinar (2008) «Trust in the post-apartheid government of South Africa: the roles of identity and policy performance» *Commonwealth & Comparative Politics*, 46(4), 516-539.
- Avery, James M. (2009) «Videomalaise or virtuous circle? The influence of the news media on political trust» *The International Journal of Press/Politics*, 14(4), 410-433
- Baier, Annette (1986) «Trust and antitrust» *Ethics*, 231-260.
- Bannon, Declan P. (2003) «Voting, non-voting and consumer buying behaviour: non-voter segmentation (NVS) and the underlining causes of electoral inactivity» *Journal of Public Affairs*, 3(2), 138-151.
- Bergh, Johannes (2004) «Protest Voting in Austria, Denmark, and Norway» *Scandinavian Political Studies*, 27(4), 367-389.

- Boin, Arjen og Allan McConnell (2007) «Preparing for critical infrastructure breakdowns: the limits of crisis management and the need for resilience» *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 15(1), 50-59.
- Borre, Ole (1995) «Scope-of-Government Beliefs and Political Support» i Borre, Ole og Elinor Scarbrough (red.) *The Scope of Government*. Oxford University Press, 343-366.
- Borre, Ole og Jørgen Goul Andersen (1997) *Voting and political attitudes in Denmark: A study of the 1994 election*. Aarhus Universitetsforlag.
- Borre, Ole (2000) «Critical issues and political alienation in Denmark» *Scandinavian Political Studies*, 23, 285-309.
- Bouckaert, Geert, Steven Van de Walle, Bart Maddens, og Jarl K. Kampen (2002) «Identity vs Performance: An overview of theories explaining trust in government» *Citizen Directed Governance: Quality and Trust in Government* Public Management Institute, Katholike Universiteit Leuven.
- Catterberg, Gabriela og Alejandro Moreno (2006) «The individual bases of political trust: Trends in new and established democracies» *International Journal of Public Opinion Research*, 18(1), 31-48.
- Chong, Dennis og James N. Druckman (2007) «A theory of framing and opinion formation in competitive elite environments» *Journal of Communication*, 57(1), 99-118.
- Christensen, Tom og Per Læg Reid (2005) «Trust in government: The relative importance of service satisfaction, political factors, and demography» *Public Performance & Management Review*, 28(4), 487-511.
- Christensen, Tom, Anne Lise Fimreite, og Per Læg Reid (2011) «Crisis management: The perceptions of citizens and civil servants in Norway» *Administration & Society*, 43 (5), 561-594.
- Christensen, Tom, Anne Lise Fimreite og Per Læg Reid (2014) «Kriseledelse – Et spørsmål om tillit – og selvtillit» i Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Læg Reid, og Lise H. Rykkja (2014) *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget. 213-227.
- Citrin, Jack (1974) «Comment: The political relevance of trust in government» *The American Political Science Review*, 973-988.
- Citrin, Jack og Samantha Luks (2001) «Political trust revisited: déjà vu all over again?» i Hibbing, John og Elizabeth Theiss-Morse (red.) *What is it about government that Americans dislike*, 9-27, Cambridge University Press.
- Dahl, Robert A. (1973) *Polyarchy: participation and opposition*, Yale University Press.

- Dahlberg, Stefan og Jonas Linde (2015) «The winner loser gap in satisfaction with democracy over time» *QoG Working Paper Series 2015:1*, University of Gothenburg: The Quality of Government Institute.
- Delhey, Jan (2007) «Do Enlargements Make the European Union Less Cohesive? An Analysis of Trust between EU Nationalities» *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 45(2), 253-279.
- Dinesen, Peter T., & Hooghe, Marc (2010). «When in Rome, do as the Romans do: the acculturation of generalized trust among immigrants in Western Europe» *International Migration Review*, 44(3), 697-727.
- Direktoratet for Forvaltning og IKT (2009) *Innbyggerundersøkelsen 2009, del 1*, Tilgjengelig fra: <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/?submode=abstract&mode=documentation&study=http://nsddata.nsd.uib.no/obj/fStudy/NSD1395&mode=documentation> [Hentet: 20. Januar 2015]
- Easton, David (1965) *A framework for political analysis* (Vol. 25) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Easton, David (1975) «A re-assessment of the concept of political support» *British journal of political science*, 5(4), 435-457.
- Ertesvåg, Frank (2015) «Tilliten synker» *Verdens Gang*, 22. Februar 2015 [Internett] http://pluss.vg.no/2015/02/21/1932/1932_23400867 [Hentet: 11. Mars 2015].
- European Commision (2014) *Standard Eurobarometer 82 Autumn 2014. Public Opinon in the European Union* http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_first_en.pdf [Hentet: 6. Februar 2015].
- European Social Survey (2012) *ESS Round 6* <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=6> [Hentet: 6. Februar 2015].
- Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Læg Reid, og Lise H. Rykkja (2013) «After Oslo and Utøya: A Shift in the Balance Between Security and Liberty in Norway?» *Studies in Conflict & Terrorism*, 36(10): 839-856.
- Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Læg Reid, og Lise H. Rykkja (2014) *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fimreite, Anne Lise, Per Læg Reid, og Lise H. Rykkja (2014) «Organisering for samfunnssikkerhet og krisehåndtering» i Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Læg Reid, og Lise H. Rykkja *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, 11-35.
- Gambetta, Diego (1988) «Can we trust trust?» *Trust: Making and breaking cooperative relations*, 213-237.
- Gamson, William A. (1968) *Power and discontent*, Homewood, Ill: Dorsey Press.

- Gelman, Andrew (2007) «Struggles with survey weighting and regression modeling» *Statistical Science*, 153-164.
- George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005) Case studies and theory development in the social sciences. Cambridge, Mass: MIT Press. Kap. 3-6.
- Gerring, John (2012) *Social Science Methodology – A Unified Framework*. Cambridge University Press.
- Goertz, Gary (2006) *Social Science Concepts: A User's Guide*. Princeton University Press.
- Guba, Egon G. og Yvonna S. Lincoln (1994) «Competing paradigms in qualitative research» *Handbook of qualitative research*, 2, 163-194.
- Gundel, Stephan (2005) «Towards a new typology of crises» *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 13(3): 106-115.
- Hetherington, Marc J. (1998) «The political relevance of political trust» *American Political Science Review*, 791-808.
- Hultgreen, Gunnar (2014) «Aldri vært større terror-fare i Norge» *Dagbladet*, 25. Nov 2014 [Internett] http://www.dagbladet.no/2014/11/24/nyheter/terror/pst/terrortrussel/bevepnet_politi/36398929 [Hentet: 15. Januar 2015].
- Høyre (2013) *Avtale mellom Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre* <http://www.hoyre.no/filestore/Filer/Politikkdokumenter/Samarbeidsavtale.pdf> [Hentet: 14. April 2015].
- Kaase, Max (1999) «Interpersonal trust, political trust and non-institutionalised political participation in Western Europe» *West European Politics*, 22(3), 1-21.
- Kumlin, Staffan (2002) *Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. Gordonsville, VA, USA.
- Lango, Peter, Per Lægred og Lise H. Rykkja (2014) «Etter 22. Juli. Justis- og beredskapsdepartementets ansvar for samfunnssikkerhet» i Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Lægred, og Lise H. Rykkja (2014) *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, 60-76.
- Lango, Peter (2014) «Hatlestad-raset» i Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Lægred, og Lise H. Rykkja (2014) *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, 194-210.
- Linde, Jonas, og Joakim Ekman (2003) «Satisfaction with democracy: A note on a frequently used indicator in comparative politics» *European Journal of Political Research*, 42(3), 391-408.

- Listhaug, Ola (1995) «The dynamics of trust in politicians» i Klingemann, Hans-Dieter og Dieter Fuchs (red.) *Citizens and the State*. Oxford University Press, 261-297.
- Long, Scott J. og Jeremy Freese (2006) *Regression models for categorical dependent variables using Stata*. Stata press.
- Longstaff, PH. og Yang, Sung-Un (2008). «Communication management and trust: their role in building resilience to «surprises» such as natural disasters, pandemic flu, and terrorism» *Ecology and Society*, 13(1), 3.
- Lu, Hao, og Andrew Gelman (2000) «Sampling Variances for Surveys With Weighting, Poststratification, and Raking» Columbia [Hentet: 28. Januar 2015].
- Luhmann, Niklas (2000) «Familiarity, confidence, trust: Problems and alternatives» *Trust: Making and breaking cooperative relations*, 6, 94-107.
- Lægred, Per og Lise H. Rykkja (2014) «Diagnose og medisin etter terrorangrepet : Kultur eller struktur?» i Fimreite, Anne Lise, Peter Lango, Per Lægred, og Lise H. Rykkja (2014) *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, 255-67.
- McKnight, Harrison D og Norman L Chervany (2001) «Trust and distrust definitions: One bite at a time» i Falcone, Rino, Munidar Singh og Yao-Hua Tan (red.) *Trust in Cyber-societies*. Springer Berlin Heidelberg. Heidelberg, Springer Berlin, 27-54.
- Midtbø, Tor (2007) *Regresjonsanalyse for samfunnsvitere – Med Eksempler i SPSS*, Universitetsforlaget. Oslo.
- Midtbø, Tor (2012) *Stata – En entusiastisk innføring*, Universitetsforlaget. Oslo.
- Miller, Arthur H. (1974) «Political issues and trust in government: 1964–1970» *American Political Science Review*, 68(3): 951-972
- Miller, Arthur H og Ola Listhaug (1990). «Political parties and confidence in government: A comparison of Norway, Sweden and the United States» *British Journal of Political Science*, 20(3), 357-386.
- Miller, Arthur og Ola Listhaug (1999) «Political performance and institutional trust» i Norris, Pippa (red.) *Critical citizens: Global support for democratic governance*, Oxford University Press, 204-216.
- Mitroff, Ian og Murat C. Alpaslan (2003) *Preparing for evil*. Harvard Business School
- Moy, Patricia og Michael Pfau (2000) *With malice toward all? The media and public confidence in democratic institutions*. Greenwood Publishing Group.

- Munck, Gerardo og Jay Verkuilen (2002) «Conceptualizing and measuring democracy Evaluating alternative indices» *Comparative political studies*, 35(1), 5-34.
- Nathanson, Stephen (2004) «Prerequisites for morally credible condemnations of terrorism» I Crotty, William J. (red) *The Politics of Terror: The US Response to 9-11*, 3-34.
- Newton, Kenneth (1999) «Social and political trust in established democracies» i Norris, Pippa (red.) *Critical citizens: Global support for democratic government*. Oxford University Press, 169-187.
- Norges Forskningsråd (2011) *Sluttrapport – SAMRISK 2006-2011*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Norges Forskningsråd (2013) *Programplan 2013-2018, Program for samfunnssikkerhet – SAMRISK II* Oslo: Norges Forskningsråd.
- Norges Forskningsråd (2015) *Om Programmet* [Internett] http://www.forskningsradet.no/prognett-samrisk/Om_programmet/1228296552890 [Hentet: 15. Mai 2015]
- Norris, Pippa (1999a) «Introduction: the growth of critical citizens?» i *Critical citizens: Global support for democratic government*, 1-27.
- Norris, Pippa (1999b) «Institutional Explanations for Political Support ?» i *Critical citizens: Global support for democratic government*, 217-236.
- Norris, Pippa (2011) *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Norsk Medborgerpanel (2013a) *Norsk Medborgerpanel runde 1 – Study Documentation* <http://tjinfo.uib.no/Vedlegg?id=08d9bf099d05b82f05b85f958ca7c5f6> [Hentet: 20. Januar 2015].
- Norsk Medborgerpanel (2013b) *Norwegian citizen panel – 2013, first wave Methodology report* <http://tjinfo.uib.no/Vedlegg?id=92481fad8851eff3c8b356fc447bd86c> [Hentet: 20. Januar 2015].
- Norsk Medborgerpanel (2014) *Norsk Medborgerpanel runde 3 – Study Documentation* <http://tjinfo.uib.no/Vedlegg?id=a6471a2a0d808a7fcf39181d0dc99909> [Hentet: 20. Januar 2015].
- NOU (2012) *Norges offentlige utredninger: NOU 2012: 14: Rapport fra 22. juli-kommisjonen* Oslo, Norway.
- Nordenhaug, Iselin og Jan Oskar Engene (2008) *Norge i kamp mot terrorisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Parry, Geraint (1976) «Trust, distrust and consensus» *British journal of political science*, 6(2): 129-142.

- Politidirektoratet (2013) *Politiets oppfølging av 22. juli 2011*
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2203.pdf
[Hentet 18. mai 2015].
- Politidirektoratet (2014) *Håndteringen av sommerens terrortrussel - OP Sommer*
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2799.pdf [Hentet:
15. januar 2015].
- PST (2014a) *Åpen trusselvurdering 2014* http://www.pst.no/media/67044/PSTs_tv2014.pdf
[Hentet: 15. januar 2015].
- PST (2014b) *Oppdatering av trusselbildet* <http://www.pst.no/media/utgivelser/oppdatering-av-trusselbildet/>[Hentet: 15. januar 2015].
- PST (2014c) *Mulig terrortrussel mot Norge* [24. juli 2014]
<http://www.pst.no/media/pressemeldinger/mulig-terrortrussel-mot-norge/> [Hentet: 15. januar
2015].
- Riker, William H. (1965) *Democracy in the United States*. Macmillan.
- Rose, Lawrence E. og Per Arnt Pettersen. (2000) «The legitimacy of local government—What makes a difference? Evidence from Norway» i Keith Hoggart og Terry Nichols Clark (red.) *Citizen Responsive Government*, Emerald Group Publishing Limited, 25-65.
- Rosenthal, Uriel Charles, Michael T. og Paul 't Hart (1989) *Coping with crises: The management of disasters, riots, and terrorism*. Charles C Thomas Pub Ltd.
- Rosenthal, Uriel og Alexander Kouzmin (1997) «Crises and crisis management: Toward comprehensive government decision making» *Journal of Public Administration Research and Theory*, 7(2), 277-304.
- Rothstein, Bo og Dietlind Stolle (2003) «Social capital, impartiality and the welfare state: An institutional approach» *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*, 191-210.
- Schuman, Howard og Stanley Presser (1996) *Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording, and context*. Sage.
- Skog, Ole Jørgen (2010) *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- St.meld nr. 21 (2012-2013) *Terrorberedskap – Oppfølging av NOU 2012:14 Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

- Steen-Johnsen, Kari, Bernard Enjolras og Elisabeth Staksrud (2014) «Holdninger til trusler om terror, overvåkning og kontroll» i Staksrud, Elisabeth, Kari Steen-Johnsen, Bernard Enjolras, Maria H. Gustafsson, Karoline Ihlebæk, Arnfinn H. Midtbøen, Synne Sætrang og Sissel Trygstad, Maria Utheim «Ytringsfrihet i Norge: Resultater fra befolkningsundersøkelsen» *Status for ytringsfriheten i Norge. Resultater fra befolkningsundersøkelsen 2014*. Oslo: Fritt Ord ISF, IMK, FAFO.
- Sztompka, Piotr (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge University Press.
- Tanur, Judith. M. (red.). (1992). *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*. Russell Sage Foundation.
- TNS Gallup (2014) *Politiets håndtering av terrortrusselen i månedsskiftet juli – august 2014 - Gjennomført 04.08. 2014 på oppdrag fra Politidirektoratet*
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2684.pdf [Hentet: 10. Februar 2015].
- Transportøkonomisk institutt (2009) *Coping with the New Risks: Understanding, Organization and Economics*
<http://nsddata.nsd.uib.no/webview/?submode=abstract&mode=documentation&study=http://nsddata.nsd.uib.no/obj/fStudy/NSD1974-1&mode=documentation> [Hentet: 20. Januar 2015].
- Uslaner, Eric (2013) *Is eleven really a lucky number? Measuring trust and the problem of clumping*. Mimeo, University of Maryland, <http://www.gvpt.umd.edu/uslaner/uslanertrustclumping.pdf>. [Hentet: 21. April 2015].
- Van de Walle, Steven og Geert Bouckaert. (2003) «Public service performance and trust in government: the problem of causality» *International Journal of Public Administration*, 26(8-9), 891-913.
- White, Halbert (1980) «A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity» *Econometrica*, 48(4), 817-38.
- Wollebæk, Dag, Bernard Enjolras, Kari Steen-Johnsen og Grete Ødegård (2012) *Ett år etter 22. juli – Har rosetoget gått*, Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Wollebæk, Dag, Bernard Enjolras og Grete Ødegård (2013) «Tillit, frykt og kontroll ett år etter 22. juli» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54 (2), 245-258.
- Zmerli, Sonja, Kenneth Newton og José Ramón Montero (2007) «Trust in people, confidence in political institutions, and satisfaction with democracy» i Van Deth, Jan W. José Ramón Montero og Anders Westholm (red.) *Citizenship and involvement in european democracies: A comparative analysis*, 35-65.
- Aardal, Bernt O. og Henry Valen (1995) *Konflikt og opinion*, NKS-forlaget, Oslo.

Aardal, Bernt (2006) «How to Lose a Walkover Election? A Preliminary Analysis of the 2005 Parliamentary Election in Norway», *Rapport 2006:6*, Institutt for samfunnsforskning

Aars, Jacob og Dag Arne Christensen (2013) «The impact of local associational life on citizens' attitudes towards local government» *Policy and politics*, 41, 371-388.

Appendiks

Tabell A1: Sentraltendens avhengig variabel for mulige verdier av forklaringsvariablene

Avhengig variabel: Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep. 1 (svært høy mistillit) – 7 (svært høy tillit)

Variabel	Gjennomsnitt - Tillit til myndigheter for å håndtere terrorangrep (standardavvik i parentes)											N		
Stemte på regjeringsparti	<i>Ja</i>		<i>Nei</i>									829		
	4,3 (.06)	4,6 (.09)												
Tilfreds med regjering	<i>Ikke tilfreds</i>		<i>Lite tilfreds</i>		<i>Noe tilfreds</i>		<i>Tilfreds</i>		<i>Svært tilfreds</i>			821		
	4,3 (.15)	4,6 (.10)	4,4 (.09)	4,5 (.10)	5,0 (.31)									
Tilfreds med demokrati	<i>Ikke tilfreds</i>		<i>Lite tilfreds</i>		<i>Noe tilfreds</i>		<i>Tilfreds</i>		<i>Svært tilfreds</i>			827		
	2,1 (.23)	3,7 (.28)	4,2 (.13)	4,5 (.06)	5,1 (.09)									
Alder	<i>18-26 år</i>		<i>27-35 år</i>		<i>36-45 år</i>		<i>46-55 år</i>		<i>56-65 år</i>		<i>66-75 år</i>		<i>75 år-</i>	829
	4,3 (.19)	4,3 (.13)	4,7 (.14)	4,6 (.10)	4,4 (.10)	4,5 (.13)	4,9 (.23)							
Tillit til helsevesenet	<i>1</i>		<i>2</i>		<i>3</i>		<i>4</i>		<i>5</i>		<i>6</i>		<i>7</i>	819
	3,6 (.72)	2,7 (.35)	3,7 (.20)	4,1 (.24)	4,5 (.08)	4,6 (.07)	5,0 (.17)							
Tillit til politiet	<i>1</i>		<i>2</i>		<i>3</i>		<i>4</i>		<i>5</i>		<i>6</i>		<i>7</i>	821
	3,1 (.64)	2,6 (.32)	3,3 (.24)	3,7 (.22)	4,4 (.09)	4,7 (.06)	5,1 (.14)							
Plassering, politisk skala	<i>V</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>H</i>	807		
	5,0 (.33)	4,7 (.31)	4,6 (.14)	4,8 (.12)	4,3 (.15)	4,1 (.14)	4,4 (.13)	4,5 (.13)	4,5 (.15)	4,1 (.29)	4,8 (.40)			
)))))))))))			
	<i>Ja / 1</i>		<i>Nei / 0</i>											
Stemte på mindre parti	3,3 (.32)		4,5 (.05)									829		
Stemte ikke ved valget	3,9 (.20)		4,5 (.05)									829		
Mann	4,2 (.07)		4,8 (.06)									829		
Høyere utdanning	4,6 (.06)		4,4 (.07)									829		
Innvandrerbakgrunn	4,1 (.16)		4,5 (.05)									809		
Norsk statsborgerskap	4,5 (.05)		4,4 (.20)									815		
Arbeidsledig	4,1 (.28)		4,5 (.05)									829		
Ansatt i offentlig adm.	4,0 (.32)		4,5 (.05)									829		
Leser nettaviser daglig	4,6 (.06)		4,4 (.09)									829		
Leser papiraviser daglig	4,6 (.07)		4,3 (.07)									829		
Leser aldri nettaviser	4,3 (.25)		4,5 (.05)									829		
Leser aldri papiraviser	3,5 (.24)		4,5 (.05)									829		

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Tabell A2: Ordinal logistisk modell med kontrollvariabler (2014)

Variabel	Koeff. (Rob.std.feil)	Odds -rate	Sig. p> z
Stemte på Høyre	-.37 (.24)	.68	.122
Stemte på Frp	-.58 (.35)	.56	.098
Tilfreds med regjeringen	.16 (.12)	1.17	.206
Tilfreds med demokratiet	.27 (.13)	1.30	.041
Plassering, politisk skala	-.03 (.01)	.97	.656
Stemte på et mindre parti	-1.30 (.36)	.27	.117
Stemte ikke ved valget	-.49 (.40)	.61	.229
Alder	-.11 (.06)	1.03	.614
Mann	-.45 (.18)	.64	.014
Høyere utdanning	-.04 (.17)	.96	.813
Innvandrerbakgrunn	-.56 (.35)	.57	.117
Statsborgerskap	-.26 (.48)	.77	.591
Arbeidsledig	-.07 (.44)	.93	.878
Ansatt i off. adm.	-.91 (.64)	.40	.157
Tillit til Helsevesenet	.13 (.09)	1.14	.163
Tillit til Politiet	.41 (.09)	1.51	.000
/cut 1	.09 (.84)		
/cut 2	1.11 (.83)		
/cut 3	2.45 (.85)		
/cut 4	3.02 (.85)		
/cut 5	4.96 (.86)		
/cut 6	7.56 (.91)		
N	771		
Pseudo R ²	.07		

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Tabell A3: Lineær regresjon, Sammenligning modeller med og uten sannsynlighetsvekter (2014)

Variabel	Vektet		Ikke vektet	
	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (Rob.std.feil)	Sig. p> z
Stemte på Høyre	-0.25 (.17)	.151	-0.33 (.20)	.016
Stemte på Frp	-0.42 (.24)	.077	-0.40 (.14)	.048
Tilfreds med regjeringen	.09 (.08)	.228	.05 (.06)	.389
Tilfreds med demokratiet	.19 (.08)	.019	.26 (.07)	.000
Plassering, politisk skala	-0.01 (.04)	.587	-0.03 (.03)	.409
Stemte på et mindre parti	-0.97 (.28)	.001	-0.62 (.30)	.043
Stemte ikke ved valget	-0.40 (.29)	.164	-0.37 (.23)	.106
Alder	.02 (.02)	.552	.01 (.03)	.666
Mann	-0.33 (.13)	.008	-0.33 (.10)	.000
Høyere utdanning	-0.05 (.11)	.650	-0.03 (.10)	.727
Innvandrerbakgrunn	-0.46 (.23)	.046	-0.60 (.21)	.004
Statsborgerskap	-0.29 (.32)	.365	-0.44 (.29)	.123
Arbeidsledig	-0.15 (.40)	.709	-0.15 (.24)	.950
Ansatt i off.adm.	-0.65 (.44)	.142	-0.24 (.26)	.363
Tillit til helsevesenet	.09 (.06)	.138	.16 (.05)	.006
Tillit til politiet	.30 (.06)	.000	.26 (.05)	.000
Konstant	2.04 (.58)	.000	2.01 (.49)	.000
N	771		771	
R ²	.227		.208	

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 og 3 (2013-2014)

Tabell A4: Regresjonsanalyse, tillit til myndigheter

Uavh. variabel	Håndtere terrorangrep		Politikere		Partier		Stortinget	
	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z	Koeff. (rob std.feil)	Sig. p> z
Stemte på regjeringsparti	-0.26 (.11)	.022	-0.18 (.08)	.024	-0.17 (.08)	.020	-0.14 (.07)	.064
Tilfreds med regjeringen	-0.05 (.05)	.303	.22 (.04)	.000	.18 (.04)	.000	.14 (.04)	.000
Tilfreds med demokratiet	.48 (.05)	.000	.61 (.04)	.000	.46 (.04)	.000	.69 (.05)	.000
Konstant	2.35 (.23)	.000	1.07 (.19)	.000	1.98 (.20)	.000	2.00 (.21)	.000
N	2211		2132		2072		2140	
R ²	.078		.159		.125		.214	

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013)

Tabell A5: Korrelasjoner, vurderinger av myndighetene

		Tilfredshet		Tillit					
		Demokrati	Regjering	Partisys.	Stortinget	Politiet	Regjering	Terrora.	Nat.kat.
Tilfred	Demokrati	1							
	Regjeringen	.032	1						
Tillit	Partisystemet	.303	.102	1					
	Stortinget	.421	.049	.506	1				
	Politiet	.298	.035	.281	.377	1			
	Regjeringen	.266	.437	.421	.550	.221	1		
	Terrorangrep	.249	.135	.253	.298	.392	.137	1	
	Naturkatastrofe	.232	.095	.214	.287	.286	.144	.522	1

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 1 (2013)

Tabell A6: Sentraltendenes per svarkategori, frem krisesituasjoner og tilfredshet demokrati/regjering

Tilfredshet demokrati					
	<i>Ikke tilfreds</i>	<i>Lite tilfreds</i>	<i>Noe tilfreds</i>	<i>Tilfreds</i>	<i>Svært tilfreds</i>
Terrorangrep	2.09 (.23)	3.68 (.28)	4.15 (.13)	4.49 (.06)	5.14 (.09)
Naturkatastrofe	2.97 (.55)	4.13 (.25)	4.72 (.10)	5.10 (.05)	5.72 (.07)
Smittsom sykdom	3.73 (.46)	4.37 (.29)	4.74 (.09)	5.05 (.05)	5.65 (.08)
Infrastruktursvikt	2.97 (.42)	3.79 (.26)	4.48 (.10)	4.76 (.06)	5.24 (.08)
Transportulykke	4.49 (.30)	5.02 (.24)	4.93 (.08)	5.28 (.05)	5.66 (.07)

Tilfredshet regjering					
	<i>Ikke tilfreds</i>	<i>Lite tilfreds</i>	<i>Noe tilfreds</i>	<i>Tilfreds</i>	<i>Svært tilfreds</i>
Terrorangrep	4.27 (.15)	4.56 (.10)	4.42 (.09)	4.53 (.10)	4.97 (.30)
Naturkatastrofe	4.79 (.14)	5.14 (.08)	5.02 (.06)	5.10 (.08)	5.99 (.20)
Smittsom sykdom	4.67 (.15)	5.33 (.08)	5.03 (.07)	4.97 (.08)	5.39 (.20)
Infrastruktursvikt	4.53 (.14)	4.71 (.09)	4.68 (.07)	4.79 (.08)	5.41 (.32)
Transportulykke	5.02 (.13)	5.25 (.07)	5.25 (.05)	5.32 (.07)	6.13 (.22)

Data: Norsk Medborgerpanel – Runde 3 (2014)

Regresjonsanalysens forutsetninger

1. Linearitet

Figur A1: Resultater fra Linktest

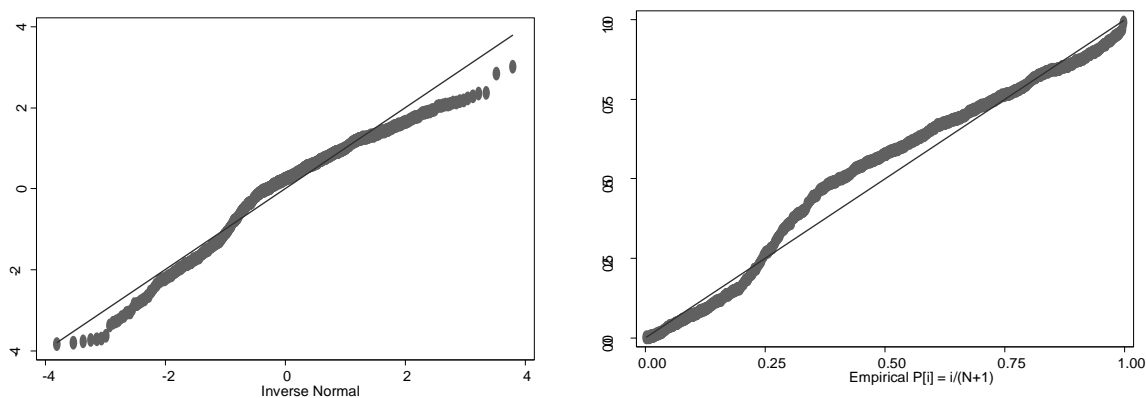
```

Linear regression                               Number of obs =      771
                                                F( 2, 768) =      81.21
                                                Prob > F       =    0.0000
                                                R-squared     =    0.2284
                                                Root MSE     =    1.2647
    
```

	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
_hat	1.423107	.5359897	2.66	0.008	.3709286	2.475286
_hatsq	-.0515886	.0658918	-0.78	0.434	-.180938	.0777608
_cons	-.8363658	1.076244	-0.78	0.437	-2.949095	1.276364

2. Normalfordelte restledd

Figur A2: Stata-utskrift, Q-q-norm og P-norm plot

3. Uavhengighet

Figur A3: Stata-utskrift, Intraklassekorrelasjon - regioner

```

Random-effects GLS regression                 Number of obs   =      771
Group variable: w03_P2                       Number of groups =       6

R-sq:  within = 0.2089                       Obs per group:  min =      44
        between = 0.4830                       avg   =     128.5
        overall = 0.2087                       max   =     212

corr(u_i, X) = 0 (assumed)                   Wald chi2(16)   =     198.82
                                                Prob > chi2     =    0.0000
    
```

sigma_u	0	
sigma_e	1.2698667	
rho	0	(fraction of variance due to u_i)

Figur A4: Stata-utskrift, Intraklassekorrelasjon - fylker

```

Random-effects GLS regression           Number of obs   =    771
Group variable: w03_P3                 Number of groups =    19

R-sq:  within = 0.2128                 Obs per group:  min =     7
      between = 0.0689                   avg =    40.6
      overall  = 0.2087                   max =    130

Wald chi2(16) = 198.82
Prob > chi2   = 0.0000

corr(u_i, X) = 0 (assumed)

```

sigma_u	0	
sigma_e	1.2698917	
rho	0	(fraction of variance due to u_i)

4. Multikollinearitet

Figur A5: Resultater, VIF-Test, uavhengige variable (modell 7)

Variabel	VIF
Plassering på politisk skala	2,34
Tilfredshet med regjeringen	2,01
Stemte på Høyre	1,70
Tillit til politiet	1,56
Stemte på Fremskrittspartiet	1,48
Tillit til helsevesenet	1,47
Norsk statsborger	1,42
Tilfredshet med demokratiet	1,41
Innvandrerbakgrunn	1,36
Stemte ikke ved valget	1,26
Arbeidsledig	1,18
Stemte på et mindre parti	1,12
Alder	1,10
Høyere utdanning	1,07
Mann	1,06
Ansatt i offentlig administrasjon	1,02
VIF-gjennomsnitt	1,41